

ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)

A STUDY OF BUDDHADHAMMA DISSEMINATION OF
PHRATHEPSITTHIMONGKON
(SANER SIRIPAÑÑO)

นางสาวดาร่า ประจันพล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)

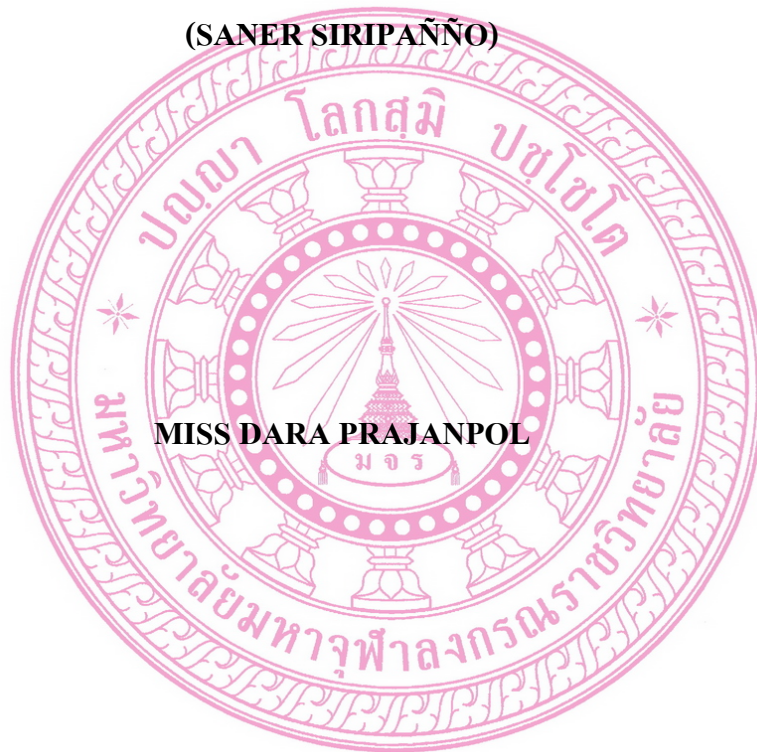
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทาลัยมหาวุฬาลงกรณราชวิทาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทาลัยมหาวุฬาลงกรณราชวิทาลัย)

**A STUDY OF BUDDHADHAMMA DISSEMINATION OF
PHRATHEPSITTHIMONGKON**

(SANER SIRIPAÑÑO)

MISS DARA PRAJANPOL

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of

The Requirement for the Degree of

Master of Arts

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ)” เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ. ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

.....กรรมการ
(พระมหาปริดา ขนฺติโสภโณ, ดร.)

.....กรรมการ
(ผศ.พิเศษ ดร.สังศรี ชมภูวงศ์)

.....กรรมการ
(ดร.อุทัย เอกสะพัง)

.....กรรมการ
(ผศ.ดร.กัณฑ์กณ หนฺตองแก้ว)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาปริดา ขนฺติโสภโณ, ดร. ประธานกรรมการ
ผศ.พิเศษ. ดร.สังศรี ชมภูวงศ์ กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....
(นางสาวดารา ประจันพล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)

ชื่อผู้วิจัย : นางสาวคารา ประจันพล

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ :

: พระมหาปริดา ขนดีโสภโณ, ดร. ปธ.๓, พธ.บ., M.A., Ph.D

: ศศ.พิเศษ, ดร.สังศรี ชมภูวงศ์ คบ., คม., ศน.ค.

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาหลักการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล ๒) เพื่อศึกษาผลการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและผลงานของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) หนังสือ เอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ทุกชนิด และข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) พระสังฆาธิการในจังหวัดระนอง อุบาสก อุบาสิกา ที่มาทำบุญวันธรรมสวนะที่วัดศิวาราม ครู นักเรียน นักศึกษา จากวิทยาลัยการอาชีพกระบี่ ที่พระเทพสิทธิมงคลมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา นำเสนอข้อมูลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า

๑. หลักการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) พบว่า ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมตามแนวพุทธวิธี ทั้งในส่วนของคุณสมบัติของนักเผยแผ่ จุดมุ่งหมายในการสอน หลักการสอน ลีลาการสอน วิธีการสอน และเทคนิคการสอน รวมทั้งนำบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวก มาประยุกต์ใช้เป็นกลยุทธ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมให้ประสบผลสำเร็จ โดยใช้กลยุทธ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมที่หลากหลาย รวมถึงยุทธศาสตร์การเผยแผ่พุทธธรรม ที่มีการวิเคราะห์สถานการณ์และกลุ่มเป้าหมายของการเผยแผ่ทุกครั้ง นอกจากนี้ ท่านยังได้ปฏิบัติตามหลักคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ ที่เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗ ซึ่งได้แก่ การรู้จักเหตุ การรู้จักผล การรู้จักตน การรู้จักประมาณ การรู้จักกาล การรู้จักชุมชน และการรู้จักบุคคล

๒. ผลการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) พบว่าการเผยแพร่พุทธธรรมของท่านได้ก่อให้เกิดผลทั้งแก่บุคคล สังคม และพระพุทธศาสนา

ผลที่เกิดแก่บุคคล ได้แก่ การทำให้บุคคลมีความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง มีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา มีทัศนคติที่ดี และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องได้ ซึ่งท่านได้เผยแพร่สิ่งเหล่านี้ทั้งแก่คนไทย ตลอดจนชาวต่างชาติ และต่างศาสนาด้วย

ผลที่เกิดแก่สังคม ได้แก่ การแก้ปัญหาเรื่องความเชื่อที่ไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา การลดความรุนแรงของอำนาจวัตถุนิยม การแก้ปัญหาเศรษฐกิจบนพื้นฐานของความพอเพียง และการเสริมสร้างความสามัคคี

ผลที่เกิดแก่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การพัฒนางานด้านพระพุทธศาสนา การเผยแพร่พุทธธรรมด้วยวิธีการที่หลากหลาย และการปกป้องพระพุทธศาสนาโดยใช้ความรู้สติปัญญา และความรอบคอบในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อพระพุทธศาสนา

Thesis Title : A Study of Buddhhadhamma Dissemination of
Phrathepsitthimongkon (Saner Siripaño)

Researcher : Miss Dara Prajanpol

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Preeda Khantisopano, Dr.

Pali 3, B.A., M.A., Ph.D.

: Asst.Prof. (Emeritus) Dr.Songsri Chomphuwong

B.A., M.Ed., Ph.D.

Date of Graduation : 2013

ABSTRACT

The thesis title on “A Study of Buddhhadhamma Dissemination of Phrathepsitthimongkon (Saner Siripaño)” the objectives were as follows; 1) to study the principle on Buddhhadhamma Dissemination of Phrathepsitthimongkon. 2) to study the feedback on Buddhhadhamma Dissemination of Phrathepsitthimongkon. The major sources derived from Tipitaka, documents were concerned with his life and profile, texts, documents, all kinds of typing and data from field work by dept interview with him, Sangha administrators in Ranong province, lay men, lay women who came to make merit in holy day of Wat Tapotaram, teachers, students from Kraburi industrial and community education college which he had participated for learning and teaching management, data analysis by description, presentation of data and recommendation.

The finding were as follows.-

1. The dissemination of Buddhhadhamma of Phrathepsitthimongkon (Saner Siripaño), found that he had disseminated according to Buddha’s techniques for Buddhism dissemination, either in terms of components of missionary, purpose for teaching, principle for teaching, style for teaching, method for teaching and technique for

teaching or the role and methodology for dissemination of Buddhism of followers for applying as strategy in Buddhadhamma dissemination for achievement in varieties of strategies throughout strategy for Buddhadhamma dissemination, he had analyzed the situation and purposive group for dissemination every time, moreover, he had followed according to purposive missionary along with Buddhahood, that called Suppurisadhamma principle as follows.- knowing the cause, knowing the purpose, knowing the oneself, knowing how to be temperate, knowing the proper time, knowing the society, knowing the individual.

2. The feedback on Buddhadhamma dissemination of Phrathepsitthimongkon (Saner Siripaño) found that there were effected on people, society and Buddhism as well.

The feedback on people i.e. he taught people to know and understanding throughout practice along with Buddhism principle as righteousness, to have faith with wisdom, to have a proper attitude and to adapt behavior for proper living, so he had taught all these things to Thai people, as well as foreigners and other religions people.

The feedback on society i.e. he solved the problem on misunderstanding about Buddhism, to decrease the violence of materialism, to solved the economic problem based on self-sufficiency and to promote on harmony.

The feedback on Buddhism i.e. he develop the Buddhist mission, to disseminate Buddhism by variety of methods and to protect Buddhism by applying of knowledge and wisdom and the carefulness for disseminating on knowledge and understanding in righteousness to Buddhism.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายท่านที่ได้เมตตาช่วยเหลือแนะนำให้งานลุล่วงตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระมหาปริดา ขนฺติโสภโณ, ดร. และ ผศ.พิเศษ ดร. ส่งศรี ชมภูวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยให้คำชี้แนะแนวทางในการเขียนวิทยานิพนธ์ จนได้เนื้อหาวิทยานิพนธ์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์

กราบขอบพระคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช โดยพระเดชพระคุณพระเทพปัญญาสุธี ในฐานะผู้บังคับบัญชา ที่เมตตาให้โอกาสในการศึกษาและให้กำลังใจแก่ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์เสมอมาจนกระทั่งสำเร็จการศึกษา

กราบขอบพระคุณพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) เจ้าอาวาสวัดโปธาราม และที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดระนองที่ได้เมตตาอนุญาตให้ทำวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้ข้อมูลด้านเอกสารและการสัมภาษณ์ ขอขอบพระคุณผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่าน

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช ที่อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอขอบคุณ ผศ.ดร.กัณตภณ หนูทองแก้ว ที่ได้อนุเคราะห์ให้คำแนะนำในการเขียนหัวข้อวิทยานิพนธ์และการเขียนบทคัดย่อภาคภาษาอังกฤษ

ขอขอบคุณท่านผู้ประสานงานข้อมูลการทำวิทยานิพนธ์ และผู้ใกล้ชิด ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนในทุก ๆ เรื่อง จนทำให้ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์ได้รับประโยชน์จากการศึกษา

อานิสงส์ใดที่จักพึงบังเกิดจากการทำวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณบิดามารดา ครูอาจารย์ ตลอดจนผู้มีอุปการคุณทุก ๆ ท่าน ที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ดารา ประจันพล

.....๒๕๕๖

สารบัญ

ชื่อเรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	น
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
๑.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑
บทที่ ๒ หลักการและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรม	๑๒
๒.๑ ความหมายและความสำคัญของการเผยแผ่	๑๒
๒.๒ พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๖
๒.๓ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธธรรม	๓๓
๒.๔ กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓๕
๒.๕ ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔๐
๒.๖ คุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ	๔๑

สารบัญ (ต่อ)

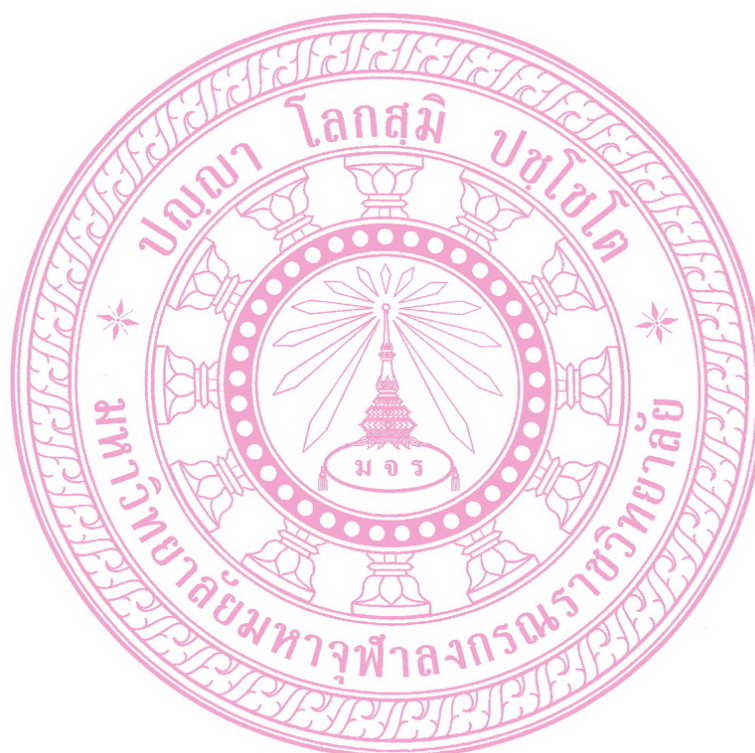
บทที่ ๓	หลักการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)	๔๔
๓.๑	ประวัติพระธรรมทูตในประเทศไทย	๔๔
๓.๒	การเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ในฐานะพระธรรมทูต	๔๖
๓.๓	การเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ตามแนวพุทธวิธีในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๔๖
๓.๔	หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)	๕๓
๓.๕	กลยุทธ์ในการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)	๕๗
๓.๖	ยุทธศาสตร์การเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)	๕๘
๓.๗	คุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)	๕๙
บทที่ ๔	ผลการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)	๖๒
๔.๑	ผลที่เกิดแก่บุคคล	๖๒
๔.๒	ผลที่เกิดแก่สังคม	๖๖
๔.๓	ผลที่เกิดแก่พระพุทธศาสนา	๗๐
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๗๔
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๗๔
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๗๖
บรรณานุกรม		๗๗
ภาคผนวก		๘๔
	ภาคผนวก ก. สังกะยประวัติพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)	๘๕
	ภาคผนวก ข. รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	๘๙
	ภาคผนวก ค. ภาพถ่ายการสัมภาษณ์พระเทพสิทธิมงคลและผู้เกี่ยวข้อง	๙๒
	ภาคผนวก ง. แบบสัมภาษณ์	๙๕
ประวัติผู้วิจัย		๑๐๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๐/๗๒ หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๖๐ หน้า ๗๒

			พระไตรปิฎกภาษาบาลี	
			พระวินัยปิฎก	
วิ.ม. (บาลี)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาบาลี)
			พระไตรปิฎกภาษาไทย	
			พระวินัยปิฎก	
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
			พระสุตตันตปิฎก	
ที.สี (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณณาสก (ภาษาไทย)
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปิณณาสก (ภาษาไทย)
สั.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สกาลวรรค (ภาษาไทย)
สั.ข. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค (ภาษาไทย)
สั.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค (ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.สตตก (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	สตตกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ขุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ (ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต (ภาษาไทย)

บ.ชา. (ไทย)	=	สุดตันตปีฎก	บุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
บ.ม. (ไทย)	=	สุดตันตปีฎก	บุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
บ.จ. (ไทย)	=	สุดตันตปีฎก	บุททกนิกาย	จูพนิเทศ	(ภาษาไทย)
บ.ธ. (ไทย)	=	สุดตันตปีฎก	บุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคเริ่มแรกแห่งการประดิษฐานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อาศัยบทบาทของพระพุทธเจ้าและพระสาวกเป็นหลักสำคัญ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ จาริกสั่งสอน เพื่อนำประชาชนให้เข้าถึงพระศาสนา ด้วยการบำเพ็ญกรณียกิจอย่างต่อเนื่องและจริงจังของพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวก ทำให้พระพุทธศาสนาได้เจริญแพร่หลายออกไปอย่างรวดเร็ว เป็นปึกแผ่นมั่นคงในดินแดนอินเดียตอนกลางและตอนเหนือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยก่อนนั้นได้ทำกันหลายรูปแบบ ได้แก่ การปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรมไปตามลำดับ โดยที่พระพุทธเจ้าทรงประทานหลักการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติว่า ให้แสดงธรรมมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับชี้แจงให้เข้าใจในแต่ละแง่แต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตาอนุเคราะห์ มุ่งจะให้เป็นที่ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตน ไม่เลียดสีข่มผู้อื่น^๑ ตลอดจนยึดหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือการไม่กล่าวร้ายผู้ใด มีความสำรวมในศีลเป็นต้น^๒ ครั้นภายหลังพุทธกาล บทบาทและหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตกเป็นภาระของพุทธบริษัทโดยตรง โดยเฉพาะพระสงฆ์สาวกซึ่งเปรียบเสมือนทัพหน้า ที่ต้องคอยทำหน้าที่งานเผยแผ่พระพุทธศาสนา นับว่าเป็นงานที่สำคัญประการหนึ่งของชาวพุทธ ดังที่จะเห็นความจริงถ้าไม่มีพระธรรมทูตนำพระพุทธศาสนาออกจากประเทศอินเดียไปเผยแผ่ในต่างประเทศแล้วประเทศไทยก็คงไม่ได้รับพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนาคงจะสูญสิ้นไปจากโลกนานแล้ว แต่การที่พระพุทธศาสนาไม่สูญสิ้นไปจากโลก ก็เพราะผลงานการเผยแผ่ของชาวพุทธในอดีตนั่นเอง^๓

^๑สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง , ๒๕๒๔), หน้า ๑๓.

^๒ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๐/๕๐-๕๑, บ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๓-๑๘๕/๕๐-๕๑.

^๓พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม และคณะ, “ปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช, ๒๕๕๐), หน้า ๑-๒.

แต่ในปัจจุบันนี้ปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประการหนึ่งนั้น คือการขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอและถูกวิธี เพราะส่วนมาก ยังยึดธรรมเนียมนิยมแบบเก่า คือเทศน์ตามคัมภีร์ นับว่าไม่เกิดผลเท่าที่ควร แม้จะมีพระนักเทศน์แบบใหม่ คือเทศน์แบบปฏิภาณโวหารอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่ก็ยังขาดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการใช้ภาษาที่จะสื่อความหมายของหลักธรรมต่อสาธารณชน ใช้ศัพท์ภาษายากแก่การเข้าใจของประชาชน ไม่มีการวิเคราะห์ผู้ฟัง ซึ่งเป็นเป้าหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตัวอย่างที่นำมาประกอบในการเทศน์หรือบรรยายไม่เหมาะกับกาลสมัย เมื่อผู้เผยแผ่ไม่ปรับปรุงแก้ไขเทคนิควิธีการเทศน์ ไม่ประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับสังคมหรือวิถีชีวิตในยุคปัจจุบัน การเผยแผ่หลักธรรมจึงไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร ทำให้พระพุทธศาสนากลายเป็นเรื่องไกลตัว คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจต่อพระพุทธศาสนาและหลักคำสอนในศาสนาน้อยมาก แสดงให้เห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงการอบรมพัฒนาจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชน โดยทั่วไปไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร^๕

พระเทพสิทธิมงคล (เสนาอ สิริปญโญ) เป็นพระนักเผยแผ่อีกรูปหนึ่ง ที่มีความรู้ความสามารถ และมีชื่อเสียงเป็นที่ปรากฏแก่พระสงฆ์สามเณรและพุทธศาสนิกชน ทั้งในจังหวัดระนองและจังหวัดใกล้เคียง รวมถึงประเทศเพื่อนบ้านอย่างสหภาพพม่า ท่านเป็นผู้มีศัลยากรวัตรอันงดงาม เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนส่งเสริมพัฒนางานของคณะสงฆ์ ให้เจริญรุ่งเรืองทุกด้าน ท่านได้รับการคัดเลือกเป็นผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมภาคใต้ เป็นพระธรรมทูตประจำสำนักผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตภาคใต้ และเป็นหัวหน้าหนใต้ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ในพระสังฆราชูปถัมภ์ ท่านได้ทำงานด้านการเผยแผ่ การปกครองการสาธารณูปการ ตลอดจนงานสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเกื้อกูลส่งเสริมพัฒนางานของจังหวัดระนองมาโดยตลอด^๕ โดยเฉพาะการทำงานด้านการเผยแผ่ของท่าน มีประเด็นที่น่าสนใจอยู่หลายประการทั้งในส่วนของหลักการสำคัญที่ท่านยึดถือปฏิบัติในการเผยแผ่พุทธธรรม และการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านได้ก่อให้เกิดผลดีต่อวัด ชุมชน สังคม และพระศาสนานานัปการ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระภิกษุสามเณรในการทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรม

^๕พระมหานิมิต สิริสุวณฺโณ , “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระศรีศีลปัฐนทรวาทิ (ศีลปัฐ สิกฺขาสโท) ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

^๕วันชาติ วงษ์ชัยชนะ, “การวพจน์”, ใน เจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล เจ้าคณะจังหวัดระนอง, คณะกรรมการจัดงานมุทิตาสักการะ การเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล (เสนาอ สิริปญโญ), (ระนอง : โรงพิมพ์ระนองออฟเซต, ๒๕๕๔) : หน้า ก.

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ในส่วนหลักการเผยแผ่ และผลที่เกิดจากการเผยแผ่พุทธธรรม

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาผลการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านข้อมูล

๑) ศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธธรรมจากพระไตรปิฎก และเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๒) ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) หนังสือ และเอกสารต่าง ๆ

๓) ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล และ บุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้เคยร่วมงาน เคยฟังการเทศน์ การบรรยายของท่าน ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) การวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะหลักการ และผลที่เกิดจากการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)

๒) หลักการที่ใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ท่านใช้ในการเผยแผ่ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง

๓) ผลการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ที่เกิดแก่บุคคล สังคม และพระพุทธศาสนา

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ศึกษา คือ วัดโปธาราม อำเภอเมือง จังหวัดระนอง ชุมชนรอบวัด คณะสงฆ์จังหวัดระนอง และวิทยาลัยการอาชีพกระบือ จังหวัดระนอง

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ บุคคลผู้เกี่ยวข้องในฐานะศิษยานุศิษย์ เพื่อร่วมงาน หรือผู้ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล ประกอบด้วย

- ๑) พระสังฆาธิการในจังหวัดระนอง จำนวน ๕ รูป
- ๒) อุบาสก อุบาสิกา จำนวน ๕ คน
- ๓) ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบี่ จำนวน ๕ คน
- ๔) นักเรียน/นักศึกษา วิทยาลัยการอาชีพกระบี่ จำนวน ๕ คน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ พระเทพสิทธิมงคลมีหลักการที่สำคัญในการเผยแผ่พุทธธรรมอย่างไรบ้าง
- ๑.๔.๒ การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคลได้ก่อให้เกิดผลต่อ บุคคล สังคม และพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้ขยายออก การทำให้เป็นที่แพร่หลาย^๖ ในที่นี้คือกระบวนการที่พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ถ่ายทอดความรู้คุณธรรมแก่พระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกาให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากขึ้น จนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต รักการปฏิบัติธรรม และตระหนักในคุณค่า จนกระทั่งช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป

๑.๕.๒ พุทธธรรม หมายถึง หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งรวบรวมไว้ในพระไตรปิฎกที่พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) นำมาเผยแผ่

๑.๕.๓ พระเทพสิทธิมงคล หมายถึง พระภิกษุเสนอ สิริปญฺโญ (เจริญรักษ์) น.ธ.เอก, คบ., พธ.บ., ศศ.ม. อดีตเจ้าคณะจังหวัดระนอง ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดระนอง เจ้าอาวาสวัดโปธาราม ตำบลหาดส้มแป้น อำเภอเมือง จังหวัดระนอง

^๖ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๒๖.

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและแนวทางในการศึกษา การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พุทธธรรม ตลอดจนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^๓ กล่าวว่า “พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าไม่ว่าจะแสดงที่ใดและแก่ใคร ย่อมมีจุดหมายเป็นแนวเดียวกัน คือมุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสภาพของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ให้มีทัศนคติและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างถูกต้องในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและบุคคลอื่น แต่เนื้อเรื่องและวิธีการสอนย่อมแตกต่างกันไปตามอุปนิสัย ความถนัด และความสนใจของผู้ฟัง สุดแต่เรื่องใดวิธีใด จะช่วยให้เขาเข้าใจธรรมได้ดี พุทธวิธีในการสอนเป็นความยิ่งใหญ่ และพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าในการถ่ายทอดพระองค์ทรงมีหลักสอน แยกแยะกลุ่มเป้าหมาย ลีลาการสอน เทคนิคการสอน กลวิธี และกุศโลบายประกอบการสอนต่าง ๆ ได้อย่างยอดเยี่ยม จนได้รับการยกย่องว่าเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด จนได้รับการขนานพระนามว่าเป็นพระบรมครู

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต)^๔ กล่าวว่า “หน้าที่และความผูกพันของพระสงฆ์โดยมีหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปฏิบัติ ซึ่งมีฝ่ายธรรมและฝ่ายวินัยอันเป็นตัวกำหนดให้ชีวิตพระสงฆ์เกี่ยวเนื่อง และผูกพันอยู่กับสังคม โดยพื้นฐานชีวิตสังคมของพระสงฆ์นี้แยก ๒ ส่วน คือ ความสัมพันธ์ภายในสังคมสงฆ์และความสัมพันธ์ในสังคมส่วนรวม”

สิทธิ บุตรอินทร์^๕ กล่าวว่า “พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยอาศัยคุณสมบัติความบริสุทธิ์ ความเสียสละและความมีสติปัญญา แนะนำ สั่งสอนประชาชนให้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ในการดำรงชีวิตมาโดยตลอด ส่วนในด้านสังคมก็ได้แนะนำสั่งสอนและสร้างจิตสำนึก นำทางสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งกายและจิตใจ สั่งสอนให้มนุษย์มั่นใจในศักยภาพของมนุษย์ว่าเป็นผู้ฝึกฝนให้พัฒนาวิถีแห่งการพัฒนาไปอย่างสูงสุด โดยอาศัยการศึกษาอบรม”

^๓พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) , **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

^๔พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) , **พระพุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน** , (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๑๒), หน้า ๑๒.

^๕สิทธิ บุตรอินทร์, **พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๓๑.

ปราณี ศิริจันทพันธ์^{๑๑} กล่าวว่า “พระสงฆ์มีบทบาทเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ประเพณีโกนผมไฟ โกนจุก แต่งงาน การอุปสมบท งานศพ นอกจากนี้ ยังเป็นผู้ให้การศึกษอบรมกุลบุตรกุลธิดา ให้บริการทางสังคมสงเคราะห์และพัฒนาชุมชน ในสมัยโบราณ วัดยังเป็นศูนย์กลางของการศึกษา พระสงฆ์จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน มีบทบาทช่วยทำประโยชน์ให้แก่สังคมไทยในด้านต่าง ๆ เช่น การสอนหนังสือ การสร้างโรงเรียน การสร้างวัด ดังจะเห็นได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทต่อสังคมไทยมาก ช่วยให้เกิดความศรัทธา และความสามัคคีในหมู่คณะช่วยรักษาฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาติ”

พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี^{๑๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ของพระราชาวิทยาคม ” สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเถระทั้งหลายมีลักษณะเด่นแตกต่างกันและมีลักษณะเหมือนกัน หลวงพ่อคุณลักษณะเด่นคือการใช้สื่อสัญลักษณ์ อันได้แก่วัตถุมงคล คาถาอาคม ตะกรุด และการเล่าสื่พระนิพนธ์น้ำพุทธรมนต์ ในสังคมปัจจุบันจึงมีคนทุกระดับเข้าไปหาท่านมิได้ขาด เป็นพระที่ประชาชนเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะคำพูดท่านจะเป็นเอกลักษณ์จึงเป็นที่สนใจกันเป็นอย่างมาก ท่านจึงมีโอกาสนำเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่คนทุกระดับ

พระวุฒิกิรณ วุฑฺฒิกิรณ^{๑๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่ พุทธธรรมของพระราชาวมุนี (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) ” พบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชาวมุนี จุดเด่น คือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษารวมสมัยฟังเข้าใจง่าย อธิบายได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอได้ ๔ ประเภท คือ ๑) เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจ เพื่อชีวิตที่ดีงาม ๒) เนื้อหาประเภทบูรณาการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ๓) เนื้อหาประเภท พระธรรมเทศนา ๔) เนื้อหาประเภทวิชาการ

^{๑๑}ปราณี ศิริจันทพันธ์ , “สัมพันธภาพระหว่างพุทธศาสนากับสังคมไทยในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ”, รายงานการวิจัย ,(มหาวิทยาลัยรามคำแหง , ๒๕๒๓), บทคัดย่อ.

^{๑๑}พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี , “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปรีสุทฺโธ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๑๒}พระวุฒิกิรณ วุฑฺฒิกิรณ , “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวมุนี (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

พระมหาอรุณ จิตตคุตโต^{๓๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม ” สรุปได้ว่า การเผยแผ่ พุทธธรรม ของสวนโมกขพลารามนั้น บุคลากรของสวนโมกข์ จะ เน้น ไปที่ความคิดเห็นของอาจารย์พุทธทาส ซึ่งมีความมุ่งมั่นต่อการสื่อสารธรรมะของท่าน คือ เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างสมาชิก และนำเพื่อนมนุษย์ออกมาจากอำนาจของวัตถุนิยม ธรรมะที่สื่อออกมาเน้นแก่นแท้ของพุทธธรรม ไม่มีการโจมตีกล่าวร้ายต่อศาสนาอื่น แต่กลับสร้างความสามัคคี และชี้ให้เห็น ออกเห็นใจ เพื่อนมนุษย์ เห็นพิษภัยของวัตถุนิยม และความมั่งงายและสังเกตได้จาก แก้วโครงเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของท่านและการใช้ชีวิตของท่านเองท่านใช้ชีวิตเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมอย่างแท้จริง แม้แต่การเสภาพและการแบ่งเถ่าถ่านตามพินัยกรรมของท่านก็ยังมุ่งแสดงธรรม

พระมหาศรัญญู ปญญารโ^{๓๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสุธรรมยานเถระ (ครูบาอินทจักรรักษา) ” สรุปได้ว่า ท่านเป็นพระสงฆ์ที่ถือหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ หลักการวิปัสสนากรรมฐานทุกอิริยาบถที่ท่านแสดงออกมา เป็นเสมือนท่านกำลังสื่อวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสู่พุทธบริษัท โดยท่านยืนอยู่บนหลักการนี้ จะเห็นได้ว่าถ้าคำสอนใดผิดไปจากหลักการที่ว่ามา ท่านจะออกมาชี้แจง แก้ไข ตอบโต้ คำสอนที่ผิดเหล่านั้น โดยมีหลักสำคัญที่ยึดถือสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ ๕ ประการ คือ ๑) หลักสติปัญญา ๔ ๒) หลักไตรสิกขา ๓) หลักตระหนักถึงศักยภาพของผู้ฟัง ๔) หลักธรรมาธิปไตย ๕) หลักสร้างปัญญา หลักสำคัญที่ครูบายึดถือ ๕ ประการนี้ อยู่ในกรอบของหลักการทางพระพุทธศาสนาที่แสดงไว้ในงานวิจัย หลักทางพระพุทธศาสนาที่ท่านยึดถือจึงสงเคราะห์เข้าในหลักที่สำคัญ คือ หลักให้เกิดประโยชน์แก่มหาชนเป็นสำคัญ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ ท่าน ประสบความสำเร็จ เพราะท่านเป็นพระภิกษุที่ยึดมั่นในหลักการ และวิธีการที่ถูกต้อง

^{๓๓}พระมหาอรุณ จิตตคุตโต , “ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ - ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^{๓๔}พระมหาศรัญญู ปญญารโ, “การศึกษาหลักการและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสุธรรมยานเถระ (ครูบาอินทจักรรักษา) ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

พระมหาวิระพันธ์ ชุตินฺฺญ ^{๑๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การตีความ และวิธีการสอนธรรมะของหลวงปู่เทียน จิตตสุโภ ” สรุปได้ว่า การตีความเป็นวิธีการช่วยให้ ผู้ศึกษาเข้าใจความหมายและมุมมองในการศึกษาเรื่องต่าง ๆ ทำให้ได้รับแนวคิดใหม่ ๆ อันส่งผล ต่อกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล โดยตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความเข้าใจที่ถูกต้องและหลวงปู่เทียน เป็นพระที่มีอุตสาหะพยายามในการปฏิบัติธรรมจนเกิดความเข้าใจโดยหาการปรับประยุกต์วิธีการ ตามความเข้าใจของตนเอง การสอนของท่านจึงไม่ยึดติดอยู่กับตำรา แต่เป็นการอธิบายจากสภาวะ และวิธีการสอนธรรมะของหลวงปู่เทียน จึงเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่ผู้ศึกษาธรรมะควรศึกษา เพื่อความเข้าใจและปฏิบัติตามแนวคำสอนของพระพุทธองค์ ได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

พระมหาสุริยัน จันทนาโม ^{๑๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทและผลงาน ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญฺญ” สรุปได้ว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ แดกฉานในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นำหลักอานาปานสติและโศคาปัตตียังคะที่สำคัญยิ่ง ในทางพระพุทธศาสนา มาถ่ายทอดด้วยเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ในการนำเสนอในรูปแบบ การเทศนา การบรรยายธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานได้อย่างลึกซึ้ง ความรู้ที่ท่าน ถ่ายทอด เป็นสิ่งที่เสริมสร้างให้ผู้ฟังเกิดความคิดและตั้งมั่นในคุณธรรม จริยธรรมได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าท่านจะไม่มีวุฒิการศึกษาในทางพระพุทธศาสนา เช่น ความรู้ด้านเปรียญธรรม หรือนักธรรม เป็นเครื่องยืนยันเหมือนกับพระเถระรูปอื่น แต่ความจริงก็ปรากฏว่าแม้ท่านจะไม่ได้ เป็นเปรียญ แต่ก็สามารถชี้แจงหัวข้อธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง หรือบางครั้งอาจจะอธิบายได้ดีกว่า รูปที่เป็นเปรียญก็มี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ของท่านที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นแรงจูงใจ ว่าจะต้องทำและทำได้ดีจากความตั้งใจที่ท่านแน่วแน่เป็นอุดมการณ์และปณิธานขึ้นในใจว่า จะดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาทของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยความเชื่อมั่นที่โครงการ จะประกาศพระศาสนา แม้สุขภาพร่างกายจะไม่อำนวยเป็นปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่มากาย แต่ท่านก็ไม่ย่อท้อต่อปัญหาดังกล่าว เป็นพระเถระที่รักความถูกต้อง กล้าทำ และกล้าแสดงออก สร้างความแข็งแกร่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภาคอีสาน ชี้นำสังคัมพุทธ มีความชัดเจน

^{๑๕}พระมหาวิระพันธ์ ชุตินฺฺญ, “ศึกษาการวิเคราะห์การตีความและวิธีการสอนของหลวงปู่ เทียน จิตตสุโภ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๑๖}พระมหาสุริยัน จันทนาโม , “ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระอาจารย์สมภพ โชติปญฺญ ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

ในเรื่องเป้าหมายตามแนวทางของเถรวาท เพราะท่านมองเห็นประโยชน์ใหญ่ข้างหน้า จึงไม่ลังเล
ไม่รีรอ มุ่งหน้าเดินหน้าตลอดถือเอางานเป็นหน้าที่ มีความสุขกับการทำงานเผยแผ่

ปนัดดา นพพานวัน^{๑๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่
ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย ” สรุปได้ว่า รูปแบบวิธีการสื่อสารที่ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ
นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน เริ่มจากการใช้รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล
โดยมีพระมหากษัตริย์และพระภิกษุสงฆ์เป็นหลัก ต่อมามีการใช้หนังสือ สิ่งพิมพ์ธรรมะ
และโสตทัศนูปกรณ์ในการศึกษาสมัยใหม่เข้าช่วย อีกทั้งมีการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อมวลชน
แขนงต่าง ๆ มากยิ่งขึ้นด้วยและได้มีการพัฒนารูปแบบวิธีการเผยแผ่ธรรมะจากการเทศน์
ตามประเพณีดั้งเดิมมาสู่การบรรยายธรรม สันทนาธรรม ปาฐกถาธรรม และการจัดนิทรรศการ
ทางพระพุทธศาสนา

พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม และคณะ^{๑๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผล
ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครศรีธรรมราช” พบว่า
ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ เกี่ยวกับปัจจัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ
ทั้ง ๔ ด้าน คือ ปัจจัยจากองค์กรคณะสงฆ์ ปัจจัยจากพุทธศาสนิกชน ปัจจัยจากรัฐและนโยบาย
ของรัฐ และสภาพของสังคมปัจจุบัน ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ
ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนในความคิดเห็น
ของพุทธศาสนิกชนนั้นอยู่ในระดับมาก และเมื่อ นำผลการวิจัยที่ได้มาวิเคราะห์สถานการณ์
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ พบว่า มีทั้งจุดแข็ง เช่น ด้านทุนความศรัทธา
ทางสังคมยังมีอยู่สูง จุดอ่อนที่สำคัญ เช่น ขาดคนนโยบายที่เป็นเอกภาพ ระบบบริหารจัดการ
ของพระสังฆาธิการ

จากแนวคิดของนักวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
มีรูปแบบวิธีการแตกต่างกันมีความโดดเด่นของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน แต่ก็ยึดในแนวทางปฏิบัติ
ตามวิธีการเผยแผ่ธรรมะตามหลักของพระพุทธศาสนา แต่ก็มีรูปแบบวิธีในการเทศนา
สอนพุทธศาสนิกชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อที่จะให้ผู้รับได้เข้าใจในหลักธรรมคำสอน
ของพระพุทธศาสนา

^{๑๓}ปนัดดา นพพานวัน, “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย ”,
วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), บทคัดย่อ.

^{๑๔}พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม และคณะ, “ปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, บทคัดย่อ.

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ศึกษาเอกสาร และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา
- ๒) ข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับ ผลงานและกลวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ของพระเทพสิทธิมงคล

๓) เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร และสิ่งพิมพ์ทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๒ ใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยสัมภาษณ์พระสังฆาธิการในจังหวัดระนอง อุบาสก อุบาสิกา ที่มาทำบุญวันธรรมสวนะที่วัดตโปทาราม และนักเรียน/นักศึกษา วิทยาลัยการอาชีพกระบี่ ที่พระเทพสิทธิมงคลได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

๑.๗.๓ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา นำเสนอข้อมูลและข้อเสนอแนะ

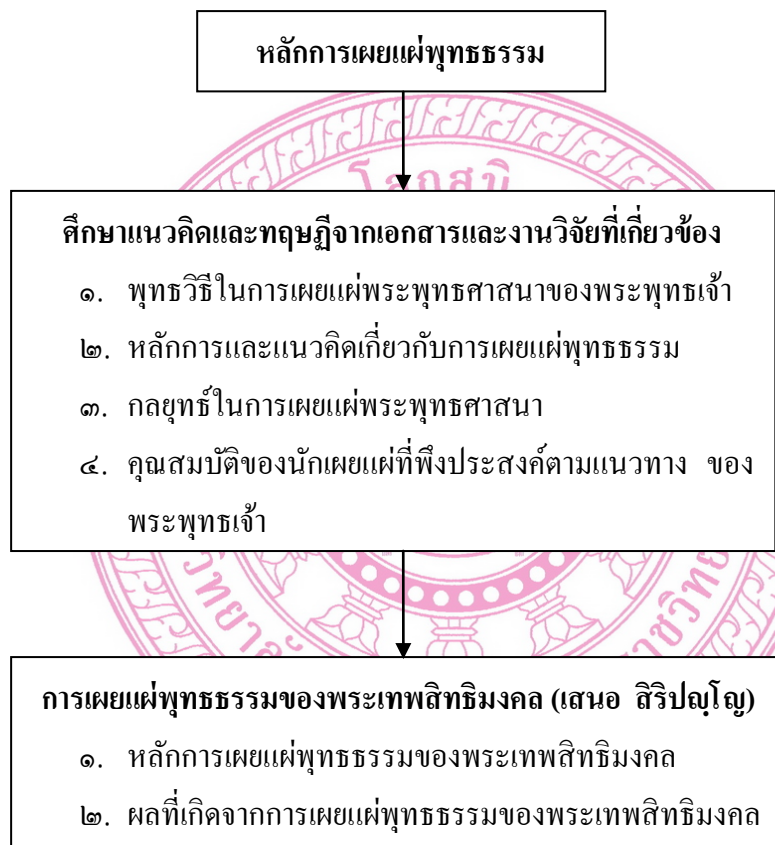
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงหลักการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล

๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงผลการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล และสามารถนำไปเป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พุทธธรรม ผู้วิจัยได้รวบรวมหลักการและแนวคิดสำคัญ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

บทที่ ๒

หลักการและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรม

ในส่วนนี้จะ กล่าวถึงหลักการและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรม ซึ่งครอบคลุม เทคนิค และรูปแบบวิธีการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้าและพุทธวิธีในการสอน จากพระไตรปิฎก และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งพุทธวิธีในการสื่อสารอันเป็นเทคนิคการสอน และลีลา การสอนของพระพุทธเจ้าโดยตรง ซึ่งจะได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

- ๒.๑ ความหมายและความสำคัญของการเผยแผ่
- ๒.๒ พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๓ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธธรรม
- ๒.๔ กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๕ ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๖ คุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ

๒.๑ ความหมายและความสำคัญของการเผยแผ่

๒.๑.๑ ความหมายของการเผยแผ่

การศึกษาความหมายของการเผยแผ่ ในเบื้องต้นควรพิจารณาความหมาย ตามลักษณะของการใช้คำก่อน เนื่องจากมีข้อสงสัยอยู่ว่า คำว่า “เผยแผ่” กับ “เผยแพร่ง” นำไปใช้ ต่างกันอย่างไร พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้คำจำกัดความพร้อมทั้ง แสดงตัวอย่างการใช้คำทั้งสอง สรุปได้ดังนี้

คำว่า “เผย” เป็นคำกริยา หมายถึง ค่อย ๆ ขยายออก, ค่อย ๆ แยกออก เช่น เผยหน้าต่าง เมื่อใช้กับคำว่า “เผยแผ่” หมายถึง ทำให้ขยายออกไป, ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา และหากใช้กับคำว่า “เผยแพร่ง” หมายถึง โฆษณาให้แพร่งหลาย เช่น เผยแพร่งความรู้^๑

---

^๑พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ อ้างถึงใน คณาจารย์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ธรรมนิเทศ, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๗.

“แผ่” เป็นคำกริยา หมายถึง คลี่ขยายกระจายออกไปให้มีลักษณะแบนราบ หรือกว้างกว่าเดิม หรืออาการอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงเช่นนั้น เช่น แผ่อำนาจเขต แผ่ทาง มีตัวอย่างการใช้คำและความหมายของคำดังนี้^๒

แผ่ส่วนบุญ	= ให้
แผ่แจ้ง	= แสดงท่าทางท่วงที่เป็นชั้นเชิง
แผ่ชาน	= ซึมซาบกระจายไปทั่ว
แผ่ตน	= อวดตน, แต่งตัวฟุ้งผาย
แผ่เผื่อ/เผื่อแผ่	= เลือจาน, ให้ประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความโอบอ้อมอารี
แผ่เมตตา	= ปราบปรามให้ผู้อื่นมีความสุข

“แพร่” เป็นคำกริยา หมายถึง กระจายออกไป, แผ่ออกไป เช่น แพร่ข่าว แพร่เชื้อโรค มีตัวอย่างการใช้คำและความหมายของคำนี้ ดังนี้^๓

แพร่ข่าว	= กระจายข่าวออกไป
แพร่สะพัด	= กระจายไปทั่ว เช่น ข่าวแพร่สะพัดไปโดยเร็ว
แพร่หลาย	= กระจายข่าวออกไปให้มาก, ทั่วถึง เช่น รู้กันแพร่หลาย, ใช้กันแพร่หลาย

ตัวอย่าง เช่น การดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ถือเป็นงานที่สำคัญส่วนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ เพราะเป็นงานด้านข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ บุคคล กลุ่มประชาชน หรือผลิตภัณฑ์ ซึ่งข่าวสารนั้นจะนำไปเผยแพร่ผ่านระบบการทำงานของสื่อสารมวลชน หรือ ช่องทางการสื่อสารที่มีขีดความสามารถในการแพร่กระจายสูง ผู้ปฏิบัติงานเพื่อเตรียมการและแจกจ่ายข้อมูลข่าวสารจึงเรียกว่า “นักเผยแพร่” (Publicist) นักทฤษฎีเผยแพร่เรียกคนที่ทำงานด้านประชาสัมพันธ์ว่า “หน่วยเชื่อม” (Linking agents) ส่วนนักสังคมวิทยาให้สมญานามนักประชาสัมพันธ์ว่า “ผู้ขยายพรมแดน” (Boundary spanners) เป็นต้น^๔

นักวิชาการศาสนาให้ทัศนะว่า “เผยแผ่” หมายถึง เปิดเผยสิ่งที่ถูกปกปิดอยู่ให้คนได้รู้ได้เห็น คือ การเปิดเผยสิ่งที่เดิมที่คนยังไม่เห็นให้ได้รู้ได้เห็นทั่วกัน และคำนี้มักใช้กับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น แผ่เมตตา แผ่ความสุข ช่วยเหลือเผื่อแผ่ ส่วนคำว่า “เผยแผ่” หมายถึง

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

^๔ คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ธรรมนิเทศ, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๘.

การขยายหรือการกระจายไปในวงกว้าง คือ สิ่งนั้นไม่ได้ถูกปกปิด แต่อยู่ในขอบเขตจำกัด เมื่อต้องการจะขยายออกไปในวงกว้างก็ใช้คำว่าเผยแพร่ และคำนี้มักใช้กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น แพร่ภาพ แพร่ข่าว แพร่เชื้อโรค

เมื่อพิจารณาตามนัยนี้ การเผยแพร่พุทธธรรม หรือการเผยแพร่พระพุทธศาสนา คำว่า “เผยแพร่” จึงมุ่งไปที่เปิดเผยหลักธรรมให้ปรากฏแก่ชาวโลก โดยเริ่มจากการศึกษาหลักการ และวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของพุทธบริษัท และเมื่อจะต้องทำหน้าที่ เผยแพร่พุทธธรรมก็ควรดำเนินการภายใต้หลักการและวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงให้แนวทางไว้ ซึ่งสามารถศึกษาจากพระพุทธพจน์ที่ตรัสแก่พระอรหันตสาวก ๖๐ รูป ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ก่อนส่งไปประกาศพระศาสนา และควรศึกษาแนวทางการดำเนินการเผยแพร่เพิ่มเติมได้จากโอวาทปาติโมกข์ ที่ตรัสแสดงในที่ประชุมพระอรหันตสาวก ๑,๒๕๐ รูป ในวันเพ็ญ เดือนมาฆะ ณ เวฬุวัน เมืองราชคฤห์^๕

ดังนั้น ความหมายของการเผยแพร่ จึงไม่ได้มีความหมายเพียงแค่ว่าจำกัดความ ตามลักษณะของคำศัพท์เท่านั้น หากแต่มีความหมายที่แฝงไว้ด้วยนัยแห่งการดำเนินงานที่ต้องอาศัย ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นพื้นฐาน ข้อพึงสังเกตก็คือ การที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระอรหันตสาวกยุคแรก ๖๐ รูป ออกไปเผยแผ่คำสอน และทรงย้ายให้ แยกย้ายกันไปรูปละทิศ เพราะทรงทราบว่าท่านเหล่านั้นเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ปราศจาก กิเลสเครื่องข่มใจให้ติด ไม่ยึดติดอยู่กับโลกียวิสัย สามารถทำงานด้วยความเสียสละอุทิศตน เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนได้ พระองค์จึงทรงมอบภาระงานอันยิ่งใหญ่เช่นนี้ให้รับผิดชอบ

๒.๑.๒ ความสำคัญของการเผยแพร่

หลังจากตรัสรู้ธรรมแล้ว พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ มีความลึกซึ้ง จึงมิได้มีพระทัยที่จะสั่งสอนธรรมนั้นแก่สัตว์ทั้งหลาย ครั้นต่อมา พระพรหม ได้อาราธนาให้ทรงแสดงธรรม พระพุทธเจ้าทรงรับคำอาราธนานั้น โดยตรัสตอบว่า “สัตว์ทั้งหลาย เหล่าใดจะฟัง จงปล่อยศรัทธามาเถิด เราได้เปิดประตูมตรธรรมแก่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว เพราะเราสำคัญว่าจะลำบากจึงมิได้แสดงธรรมที่ประณีตคล่องแคล่ว ในหมู่มนุษย์”^๖

ในการประกาศพระศาสนายุคแรก พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกไปประกาศ พระศาสนาโดยตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็น ของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

^๖วิ.ม. (ไทย) ๔/๘/๑๒.

เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรม ที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในดวงตาน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^๑

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าว จะเห็นว่าสิ่งที่พระองค์ทรงแนะนำว่าอย่าไปทางเดียวกันสองรูป คือให้แยกกันไปคนละทาง ก็เพื่อให้ธรรมแพร่ไปในที่ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ทรงเห็นว่าหากไม่มีการเผยแผ่ธรรม เวไนยสัตว์ที่มีธุลีในตาน้อยจะเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม ทรงเห็นว่าผู้ที่มีความสามารถรู้ธรรมเช่นเดียวกันกับพระองค์และพระสาวก พระพุทธพจน์นี้จึงแสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาคุณที่ทรงมีแก่สัตว์ทั้งหลายและแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเผยแผ่ธรรม

การตรัสรู้ของอรหันตสัมมาสัมโพธิญาณและการอุบัติขึ้นของพระพุทธศาสนาถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่งใหญ่ ท่ามกลางสังคมของชาวชมพูทวีปที่มีการแบ่งแยกกันทั้งในเรื่องชนชั้นวรรณะและความคิดเห็น การประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อถือของตน โดยไม่เกรงกลัวบาปอกุศล แม้จะมีกลุ่มคนบางกลุ่มแยกตัวออกไปจากสังคมเพื่อค้นหาโมกขธรรม ก็ตาม ส่วนหนึ่งก็เป็นเพียงการปฏิบัติบำเพ็ญเพื่อให้ตนเองได้รับพรจากพระผู้เป็นเจ้า และยังไม่มียุคใดที่สามารถค้นพบธรรมเป็นเครื่องหลุดพ้นได้เลย

ความสำคัญของการเผยแผ่สามารถสรุปได้ ดังนี้

- ๑) เป็นการเปิดเผยพระสัทธรรมให้ปรากฏแก่ชาวโลก
- ๒) เป็นการชี้แนะแนวทางปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความหลุดพ้น
- ๓) เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ
- ๔) เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
- ๕) เป็นการรักษาและสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

^๑วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๓๒.

๒.๒ พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียในสมัยพุทธกาล เป็นดินแดนที่มีความเจริญในด้านศาสนาและปรัชญาเป็นอย่างมาก เป็นยุคที่ชมพูทวีปเต็มไปด้วยนักปราชญ์ ศาสตรา เจ้าลัทธิต่าง ๆ เป็นอันมาก แต่ละท่านล้วนมีชื่อเสียง มีความสามารถ ผู้ที่มาเผชิญพระองค์ มีทั้งมาดีและมาร้าย มีทั้งที่แสหากความรู้ มาลองภูมิ และที่ต้องการมาข่มมาปราบ^๔

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมาในท่ามกลางแห่งเจ้าลัทธิเหล่านั้น ด้วยการตรัสรู้ อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้า คุงพระองค์ได้จุดประทีปดวงใหญ่ให้สว่างไสวขึ้น ในระหว่างท่ามกลางแห่งดวงไฟเล็ก ๆ อีกมากมาย

หลังจากพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และเสวยวิมุตติสุข เมื่อสัปดาห์ที่ ๗ ผ่านไป พระองค์เสด็จจากกรมไม้ราชายณะ กลับไปยังต้นอชปาลนิโครธ ทรงคำนึงถึงการที่จะทรงแสดงธรรมโปรดประชาชน ในขั้นแรกพระองค์ทรงมีความขวนขวายน้อย เกิดความท้อในการที่จะแสดงธรรมโปรดสัตว์ เพราะทรงเห็นว่าธรรมที่ทรงค้นพบด้วยการตรัสรู้ นั้น เป็นสิ่งอันล้ำลึก ยากแก่ผู้ที่ยังยึดติดในกามคุณจะรู้ได้ แต่ก็ทรงตระหนักในหลักความจริงว่า มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ทั้งปวง มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ คือ เป็นสัตว์ที่แนะนำสั่งสอนได้ แต่ถึงกระนั้นมนุษย์ก็ยังมีระดับของความแตกต่างในความพร้อมทางด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ และคำอาราธนาของท้าวสหัมบดีพรหมว่า “ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สุดพระศาสดา จงแสดงธรรมเถิด สัตว์ที่มีสติในดวงตาน้อยที่มีอยู่ เมื่อไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม แต่เมื่อได้ฟังธรรมจักเจริญ” พระองค์จึงได้ทรงพิจารณาเห็นสัตว์เปรียบเหมือนดอกบัว ๓ ประเภท^๕ คือ บัวใต้น้ำ บัวเสมอน้ำ และบัวเหนือน้ำ ที่มีความแตกต่างกัน จึงตรัสว่า “ประดุจแห่งพระนิพพาน ได้เปิดแล้วสำหรับผู้ใคร่สดับ จงปล่อยศรัทธาเถิด”^๖

หลักการในการสื่อสารของพระพุทธเจ้านั้น เมื่อพระองค์มีพระประสงค์จะประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชน จำเป็นอย่า ึ่งยิ่งที่จะต้องล้มล้างความเชื่อเดิมที่เขาถืออยู่ ให้หมดสิ้นไปเสียก่อน แต่การที่จะเอาชนะลัทธิต่าง ๆ ที่ประชาชนมีความเชื่อฝังใจอยู่แล้ว มิใช่ทำได้ง่ายเลย จะต้องมึเทคนิคหรือวิธีการที่แยบยลจึงจะสามารถให้คนเลิกนับถือลัทธิอันเป็นความเชื่อเดิมของเขาแล้วให้เขามานับถือพระพุทธศาสนา นั้นหมายความว่าพระพุทธเจ้าจะต้องมีศักยภาพที่เหนือกว่าเจ้าลัทธิทั้งหลายเหล่านั้น จึงจะสามารถเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเดิม

^๔พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธวิธีในการสอน*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบัน บันลือธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^๕ตามนัยวรรคถามี ๔ เหล่า ตามนัยพระไตรปิฎกมีเพียง ๓ เหล่า.

^๖วิ. ม.(ไทย) ๔/๘/๑๒ -๑๔.

ของเขาได้ พระพุทธเจ้า ทรงเป็นผู้ชาญฉลาดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เมื่อทรงเห็นว่า คำสอนส่วนใดพอที่จะประยุกต์เข้ากับได้กับความเชื่อเดิมของประชาชน ซึ่งเป็นส่วนที่ติดอยู่แล้ว พระองค์ก็จะอนุโลมตาม และบางส่วนก็ยังคงบงกชอยู่บ้าง ก็ทรงนำมาแก้ไขเพิ่มเติมให้ดีขึ้นกว่าเดิม หากส่วนใดที่เป็นการสอนให้คนหลงผิด หลงงมงาย ไร้สาระ พระองค์ก็จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงทั้งหมด พร้อมกันนั้นยังมีการเสนอหลักการแนวใหม่ที่ยังไม่เคยมีใครทำมาก่อน ให้ประชาชนได้ทราบ นั่นก็คือหลักแห่งอริยสัจ ๔ เป็นต้น

พระพุทธเจ้าทรงมีหลักการและวิธีการในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างดียิ่ง คือ ก่อนที่พระองค์จะทำการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนนั้น ได้เตรียมการถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกก่อนที่จะส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ไปช่วยประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา ครั้งที่ ๒ เมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ หรือวันจาตุรงคสันนิบาต ที่พระอรหันต์สาวก ๑,๒๕๐ รูป มาประชุมพร้อมกันที่เวฬุวันมหาวิหาร แคว้นมคธ ในครั้งนั้นพระองค์ทรงประกาศหลักการ อันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าโอวาทปาติโมกข์ เพื่อให้พระสงฆ์สาวกนำไปเผยแผ่แก่ประชาชน

ในโอวาทปาติโมกข์นั้น พระองค์ทรงใช้สื่อบุคคลช่วยในการส่งสาร และทรงเน้นคุณสมบัติของผู้ส่งสารโดยประกาศหลักการว่า “จันตคือความอดกลั้นเป็นตบะ อย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสพระนิพพานว่าเป็นยอด ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่จัดว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนสัตว์อื่นไม่ชื่อว่าสมณะ ผู้เป็นสมณะไม่กล่าวร้ายผู้อื่น ไม่ทำร้ายผู้อื่น พึงสำรวมในปาติโมกข์ รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร และที่นั่งที่นอนอันเป็นสังคัมภ์ไม่พลุกพล่าน พึงละความชั่ว ประกอบความดี หมั่นประกอบความเพียรเพื่อชำระจิต”^{๑๑} วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระองค์ จึงเริ่มมีขึ้นทั้งหลักการและหลักปฏิบัติ แตกต่างกันไปตามกาลเทศะ และบุคคล ที่จะทรงสั่งสอน

พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต)^{๑๒} กล่าวว่า สิ่งที่เราควรทำความเข้าใจอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ลักษณะงานสอนซึ่งแตกต่างกันตามประเภทวิชา อาจแยกได้เป็น ๒ ประเภท คือ วิชาประเภทชี้แจงข้อเท็จจริง เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น การสอนวิชาประเภทนี้ หลักสำคัญอยู่ที่ทำให้เกิดความเข้าใจในข้อเท็จจริง การสอนจึงมุ่งเพียงหาวิธีการให้ผู้เรียนเข้าใจ ตามที่สอนให้เกิดพหุสัจจะจะเป็นส่วนใหญ่ ส่วนวิชาอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวกับคุณค่า ในทางความประพฤติ โดยเฉพาะวิชาศีลธรรม และวิชาจริยธรรมทั่วไป การสอนที่จะได้ผลดี

^{๑๑} สุริย์ มีกิจผล, **พุทธประวัติ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมพิวเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๘.

^{๑๒} พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑), หน้า ๖ - ๒๖.

นอกจากให้เกิดความเข้าใจแล้วจะต้องให้เกิดความรู้สึกมองเห็นคุณค่าความสำคัญ จนมีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติด้วย สำหรับวิชาประเภทนี้ ผลสำเร็จอย่างหลัง เป็นสิ่งสำคัญมาก และมักทำได้ยากกว่าผลสำเร็จอย่างแรก เพราะต้องการคุณสมบัติของ องค์ประกอบในการสอนทุกส่วน นับตั้งแต่คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สอนไปทีเดียว ยิ่งในงาน ประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่จะให้คนจำนวนมากยอมรับด้วยแล้วก็ยิ่งเป็นเรื่องสำคัญมาก ฉะนั้น การพิจารณาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า จึงเริ่มตั้งแต่คุณสมบัติของ ผู้สอน

๒.๒.๑ คุณสมบัติของผู้สอน หรือนักเผยแผ่

ผู้สอนหรือนักเผยแผ่ที่ดีต้องสร้างบุคลิกภาพที่น่าเคารพเลื่อมใสแก่ผู้ที่พบเห็น หรือผู้ฟัง จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระลักษณะทั้งทางด้านความสง่างามแห่งพระวรกาย ทั้งงดงาม มีพระสุรเสียงที่ไพเราะน่าฟังใจควรแก่ศรัทธาปสาทะทุกประการ ทรงมีพระมหาบุริสลักษณะ ๓๒ ประการ และอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ พระฉวีวรรณผุดผ่องดังทอง นำดู น่าเลื่อมใส ส่วนพระสุรเสียงก็ไพเราะ สุกภาพ สดใสสวย แจ่มใส ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง กลมกล่อม ไม่พรวด ซึ่ง กังวานดุจเสียงพรหม สำเนียงใสไพเราะชวนการเวก พระพุทธศาสนาถือว่าผู้เผยแผ่กับผู้ฟัง หรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้น มีความสัมพันธ์กันในฐานะกัลยาณมิตร นักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ ของกัลยาณมิตร ดังนี้

- ๑) ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง ชวนให้ผู้ฟังอยากสนใจที่จะซักถาม
- ๒) ครุ เป็นที่เคารพ คือ มีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะ ชวนให้เกิดความอบอุ่นใจ เป็นที่ฟังได้อย่างปลอดภัย
- ๓) ภาวนีโย เป็นที่ขยอข่ง คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่ขยอข่งน่าเอาอย่าง ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาได้
- ๔) วตฺตา เป็นนักพูด โดยอาจจะเลือกใช้วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจ
- ๕) วจนฺทฺขโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำใดก็ตาม คำล่วงเกิน คำตักเตือน วิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อดทนได้ ไม่เมื่อหน้าย ไม่เสียอารมณ์ แม้บางครั้ง อาจถูกต่อต้านจากลัทธิภายนอกมาขัดขวางต่องานเผยแผ่

๖) **คมภีรณฺจ** **กถํ** **กตฺตา** เป็นผู้พูดคำที่ลึกซึ้งได้ ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย นักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีความรู้ในศาสตร์หลาย ๆ อย่าง และต้องฉลาดในการเลือกใช้วิธีเผยแผ่แบบต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เพื่อให้เกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตาม

๗) **โน จฏฺฐาเน นโยชเย** ไม่ชักนำในอฐานะ ไม่ชักนำไปให้เดินผิดทาง ไปนอกพุทธดำรัส แต่ต้องรู้จักชักจูง แนะนำในทางที่ถูกที่ควร^{๓๓}

นอกจากนี้ **แสง จันทรังาม**^{๓๔} ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่ดี ดังนี้

- ๑) มีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิต
- ๒) ไม่ถือตัวหยิ่งโง่
- ๓) มีความอดทน ใจเย็น
- ๔) มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่หน้า
- ๕) มีความรอบคอบ
- ๖) มีความประพฤติน่าเคารพบูชา
- ๗) รู้จักภูมิสติปัญญาของผู้ฟัง

๒.๒.๒ จุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้า

จุดมุ่งหมายในการสอนเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึง เพราะจะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ โดยต้องมีเนื้อหาหรือเรื่องที่จะสอน มีตัวผู้เรียนหรือผู้ฟัง และวิธีการสอนครบถ้วนทุกอย่าง **พระราชวรมุณี** ได้แยกเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้^{๓๕}

- ๑) **ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น**

จุดมุ่งหมายข้อนี้หมายความว่า ทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับสาวก รูปนั้น ๆ สิ่งใดที่ทรงรู้ แต่เห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับการสอน ก็จะไม่สอนสิ่งนั้น ทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่รู้และจำเป็นเท่านั้น เช่น ...พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สีสพวัน เมืองโกสัมพี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงหยิบใบประคู้ลาย ๒ - ๓ ใบ ขึ้นมาแล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมา ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความหมายนั้นว่าอย่างไร ใบประคู้ลาย ๒-๓ ใบ ที่เราหยิบขึ้นมา กับใบไม้ที่อยู่บนต้น อย่างไหนมากกว่ากัน” ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า “ใบไม้ที่อยู่บนต้นไม้นั้นแหละมากกว่าใบประคู้ลาย ๒-๓ ใบ ที่พระองค์หยิบขึ้นมามีเพียงเล็กน้อย พระพุทธเจ้าข้า”

^{๓๓}อง. สุตตค. (ไทย) ๒๓ / ๓๓ / ๕๖.

^{๓๔}แสง จันทรังาม, **วิธีสอนของพระพุทธเจ้า**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ กมลการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๔ - ๓๐.

^{๓๕}พระราชวรมุณี (ประยูรย์ ปยุตโต), **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**, หน้า ๒๖ - ๓๐.

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เราารู้แล้ว แต่มิได้บอกเธอทั้งหลาย ก็มีมากเหมือนกัน เพราะเหตุไร เราจึงมิได้บอก เพราะสิ่งนั้น ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายความกำหนัด ไม่เป็นไปเพื่อดับทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้อย่าง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงมิได้บอก สิ่งอะไรเล่าที่เราบอกแล้ว คือ เราได้บอกว่านี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เพราะเหตุไร เราจึงบอก เพราะสิ่งนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายความกำหนัด เพื่อดับทุกข์ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้อย่าง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงบอกภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา”^{๖๖}

๒) ทรงสอนให้ผู้ฟังเห็นจริงได้ ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรองตามให้เห็นด้วยตนเอง เช่น พระองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย แม้ว่าภิกษุ จะพึงจับชายสังฆาฎิของเราติดตามรอยเท้าเรา ติดตามไปข้างหลัง แต่ภิกษุนั้นมีความละโมภกำหนดยินดียอย่างแรงกล้าในกาม มีจิตพยาบาท กิเลสประทุษร้าย หลงลืมสติไม่รู้ตัว มีจิตไม่ตั้งมั่น กระสับกระส่าย ไม่สำรวมในอินทริย์ แท้จริงแล้วภิกษุนั้นก็ยังชื่อว่าอยู่ห่างไกลเรา เราก็ห่างไกลภิกษุนั้น นั่นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นยังไม่เห็นธรรม เมื่อไม่เห็นธรรม ชื่อว่าไม่เห็นเรา

๓) ทรงสอนให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร ทรงแสดงธรรมมีคุณเป็นมหัศจรรย์ สามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน เช่น ในปรินิพพานสูตร เมื่อจวนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ทอดพระเนตรเห็นมหาชนนำเครื่องสักการะเป็นอันมากมาบูชา พระจึงตรัสกับพระอานนทว่า “การทำการบูชาอย่างนั้นไม่ชื่อว่าบูชาพระองค์ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง แต่ผู้ใด จะเป็นภิกษุภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาที่ตามปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ผู้นั้นแหละชื่อว่าบูชาพระองค์ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง ” เมื่อพระตถาคตเจ้าทรงปลงพระชนมาสังขารว่าอีก ๔ เดือนข้างหน้าพระองค์จะปรินิพพาน ภิกษุหลายพันรูปเที่ยวแวดล้อมพระองค์อยู่ ประึกษากันว่า พวกเราจะทำอย่างไรหนอ? ภิกษุรูปหนึ่งชื่อธรรมารามไม่เข้าร่วมกลุ่มกับภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุทั้งหลายถามถึงความรู้สึกเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระศาสดา ท่านมิได้ให้คำตอบแต่ประการใด แต่คิดว่า อีก ๔ เดือนข้างหน้าพระศาสดาจักปรินิพพานแล้ว เราเป็นผู้ที่ยังมีราคะอยู่ เราจะพยายามเพื่อบรรลุพระอรหัตผล ในช่วงเวลาที่พระศาสดายังทรงพระชนม์อยู่นั้นเอง เพื่อเป็นการบูชาพระองค์ คิดดังนี้แล้ว

^{๖๖} ส.ม. (ไทย) ๑๕/๑๐๐๑/๖๑๓.

ท่าน ก็เป็นผู้เดียวเท่านั้นในอริยาบถต่าง ๆ นึกคิดระลึกถึงธรรมที่พระศาสดาทรงแสดงอยู่ตลอดเวลา ไม่คลุกคลีด้วยภิกษุหลายรูป อยู่รูปเดียวในที่สงัด ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลพระศาสดาว่า “พระธรรมารามมิได้มีความเชื่อใยในพระองค์เลย ” พระพุทธเจ้าให้เรียกพระธรรมารามเข้าเฝ้า ตรัสถามถึงเหตุการณ์กระทำเช่นนั้น เมื่อทรงทราบเหตุผลแล้วก็ทรงอนุโมทนาสาธุการว่า “ดีแล้ว ๆ ผู้ที่มีความรัก เคารพในเรา จงประพฤติอย่างธรรมารามเถิด ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่บูชาเรา ด้วยของหอม ระเบียบดอกไม้ หาชื้อว่าบูชาเราจริงไม่ ส่วนผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม จึงชื่อว่า บูชาเราอย่างแท้จริง”^{๑๗}

๒.๒.๓ หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธองค์ได้ตรัสองค์แห่งธรรมกถึกไว้ว่า “อนันท์การแสดงธรรมให้คนอื่นฟัง มิใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่น ฟังตั้งธรรม ๕ อย่างไว้ในใจ ” คือ

- ๑) เราจักกล่าวไปตามลำดับ
- ๒) เราจักกล่าวยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ
- ๓) เราจักแสดงด้วยอาศัยความเมตตา
- ๔) เราจักแสดงโดยไม่เห็นแก่อามิส
- ๕) เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและคนอื่น^{๑๘}

ในการแสดงธรรมนั้น ผู้ที่เป็นนักเผยแผ่จะกล่าว หรือแสดงธรรมต้องยึดหลักการสอน ๕ ประการดังกล่าวแก่ผู้ฟัง ซึ่งมีอยู่ ๔ ประเภท ตามระดับสติปัญญา กล่าวคือ

- ๑) อุคฆฏิตัญญู ผู้สามารถรู้ได้อย่างจับปล้น เพียงแต่ยกหัวข้อขึ้นแสดงก็อาจรู้ได้ทันที
- ๒) วิปจิตัญญู ผู้สามารถรู้ได้เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน
- ๓) เนยยะ ผู้สามารถเข้าใจได้ เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน
- ๔) ปทปรมะ ผู้ไม่สามารถเข้าใจอะไรที่ลึกซึ้ง และมีความเห็นผิดอย่างรุนแรง

^{๑๗}พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี, “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาลัย (หลวงพ่อคุณ ปรีสุทฺธิ์ ฐฺ), วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ - ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕-๑๖.

^{๑๘}อง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๖/๒๖๓.

๒.๒.๔ ลีลาการสอนของพระพุทธเจ้า

การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้งมีคุณลักษณะ ซึ่งเรียกได้ว่า เป็นลีลาในการสอนมี ๔ ประการ คือ

- ๑) สันถัสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปคูให้เห็นกับตา
- ๒) สมภาพนา ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย การชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
- ๓) สมุตเตชนา ระวังใจให้แกลัวกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกใจให้มีอุตสาหะ แข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จ อดทนต่อความเหน็ดเหนื่อย
- ๔) สัมปหังสนา ชโลมใจให้เข้มแข็ง ระวัง เบิกบาน ไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะเห็นประโยชน์ในการปฏิบัติ

๒.๒.๕ วิธีสอนของพระพุทธเจ้า

การสอนคนแม้ในเรื่องเดียวกัน ก็ต้องมีรูปแบบในการสอนหลาย ๆ แบบ จึงจะประสบความสำเร็จตามต้องการ เพราะคนฟังมีหลายประเภท ต่างจิตต่างความคิด สนใจเรื่องที่ตนพอใจ พระพุทธองค์เองเมื่อสอน ก็ทรงนำเอาการสอนแบบต่าง ๆ มาสอนตามความเหมาะสม แบบการสอนเหล่านี้ คือ

- ๑) แบบสาธุจณา หรือสนทนา เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยที่สุด เพราะผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนมีความสนุกสนาน ไม่รู้สึกร่าวุ่นกำลังเรียนหรือกำลังถูกสอน แต่กำลังรู้สึกว่าคุณกำลังสนทนาปราศรัยกับพระพุทธเจ้าอย่างสนุกสนานในการสนทนานั้น พระองค์ทรงทำหน้าที่นำสนทนา คือ ทำหน้าที่ในการโยนคำถามให้ขบคิดแล้วต้อนรับเข้าสู่จุดสรุป อันเป็นประเด็นที่ต้องการ เช่น ทรงสนทนากับพระโสณโกปิวิสะ ผู้บำเพ็ญเพียรอย่างหนักในป่าสี่วัน เคนจกรมจนเท้าแตกทั้งสองข้าง แต่ก็ไม่บรรลุผลที่ต้องการ จึงคิดจะลาสิกขาไปเป็นผู้ครองเรือน

พระพุทธเจ้า : โสณะ เธอเกิดความคิดเช่นนั้นจริงหรือ ?

โสณะ : ถูกแล้ว พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า : เธอคิดอย่างไรเวลาสายพิษของเธอดิ่งเกินไป
หย้อนเกินไป เสียงสายพิษของเธอไพเราะ
กระนั้นหรือ

โสณะ : หามิได้ พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า : แต่คราวใดสายพินของเธอก็ไม่ดึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป ตั้งอยู่ในระดับพอดี เสียงพินของเธอไพเราะ ใช้การได้ใช้ใหม่

โศณะ : ถูกแล้ว พระเจ้าข้า

วิธีการสนทนานี้ พระพุทธองค์ทรงส่งเสริมให้พระสาวกใช้กัน

ดังทรงยกย่องว่า “การสนทนาธรรมตามกาลเป็นอุดมมงคล” และจะมีศาลาเป็นที่นั่งสนทนาธรรมของพระภิกษุสงฆ์ทุกฝ่าย เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่อง พระองค์ก็จะเสด็จมาเอง^{๑๕}

๒) **แบบบรรยาย** จะทรงใช้เสมอในที่ประชุม ส่วนมากจะเป็นโอกาสที่มีผู้ฟังจำนวนมาก ๆ ดังที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนาในเขตวันมหาวิหาร ในช่วงบ่ายของทุกวัน และที่น่าสังเกตคือ ผู้ฟังมักจะมีความรู้ หรือมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นในขั้นพื้นฐานมาบ้างแล้ว ดังเช่นแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ ครั้งแรกทรงใช้วิธีการบรรยาย บรรยายถึงความล้มเหลวของการทรมานร่างกาย กับความหมกมุ่นในกาม แล้วชี้ทางสายกลาง คือ มรรค ๘ และอริยสัจ ๔ เพราะสามารถชี้แจงแสดงเหตุผลได้อย่างละเอียด

๓) **แบบตอบปัญหา** ในการตอบปัญหาพระองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบที่เหมาะสม ผู้ถามอาจถามด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน บางคนถามเพื่อให้ตอบคำถามในเรื่องที่สงสัยมานาน บางคนถามเพื่อลองภูมิ บางคนถามเพื่อข่มหรือปราบให้ผู้ตอบอับอาย บางคนถามเพื่อเทียบเคียงกับความเชื่อ หรือหลักคำสอนในลัทธิศาสนาของตน พระองค์ตรัสว่า “การตอบปัญหาใด ๆ ต้องดูลักษณะปัญหาและเลือกวิธีตอบให้ถูกต้องเหมาะสม” จึงทรงจำแนกวิธีตอบปัญหาไว้ ๔ ประเภท^{๑๖} คือ

(๑) **เอกังสพยากรณ์ปัญหา** ปัญหาบางอย่างต้องตอบตรงไปตรงมา ตอบแบบตายตัวไม่มีเงื่อนไข เช่น ถามว่า จักขุเป็นอนิจจังหรือ ฟังตอบไปที่เดียวว่าถูกแล้ว

(๒) **ปฏิจนุจฉายากรณ์ปัญหา** ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ เช่น โสณะก็เหมือนจักขุ ฟังย้อนถามว่า ที่ถามหมายถึงแง่ไหน ถ้าบอกว่า ในแง่เป็นเครื่องมอง ฟังตอบว่าไม่เหมือนกัน ถ้าถามว่า ในแง่อนิจจัง จึงควรตอบรับว่า เหมือนกัน

^{๑๕}เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

^{๑๖}ที. ปา. (ไทย) ๑๑ / ๓๑๒ / ๒๕๑.

(๓) **วิภาษพยากรณ์ปัญหา** ปัญหาที่ต้องแยกตอบเป็นประเด็น เป็นเรื่อง ๆ เช่น พระพุทธองค์ทรงติเตียนตบะใช่หรือไม่ อย่ารีบตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ เพราะมีส่วนที่ผิด ต้องแยกตอบว่า ทรงติเตียนตบะที่ทรงมานตนเอง แต่ทรงสรรเสริญความอดกลั้นว่าเป็นยอดแห่งตบะ เป็นต้น

(๔) **ฐปณียปัญหา** ปัญหาบางอย่างต้องตัดบทไป ไม่ตอบหรือยับยั้งเสีย เพราะถ้าตอบไปจะเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดความทะเลาะ ตอบไปแล้วไม่ทำให้เกิดประโยชน์ เช่น ศาสดานั้นสอนอย่างนั้น ศาสดานี้สอนอย่างนี้ อยากทราบว่าคำสอนของใครถูก คำสอนของใครผิด พระองค์มักจะตัดบทว่า เรื่องนั้นจงพักไว้ก่อน เราตาคจะแสดงธรรมให้ฟัง นี่คือวิธีพักปัญหาของพระองค์

(๕) **แบบวางกฎข้อบังคับ** โดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ และข้อบังคับ ให้สาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน เช่น เมื่อเกิดเรื่องที่เกี่ยวข้องหรือภิกษุที่ทำความผิดทำความเสียหายมาสู่หมู่สงฆ์ ก็ทรงบัญญัติพระวินัย โดยความเห็นชอบของสงฆ์

๒.๒.๖ เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นแบบอย่างของผู้ที่มีเทคนิควิธีสอนที่หลากหลาย ทรงสอนแบบทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม หรือจากง่ายไปหายาก ธรรมะเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาลึกซึ้ง ยากที่จะเข้าใจ โดยเฉพาะธรรมะชั้นสูง เพราะพระองค์ทรงใช้เทคนิควิธีต่อไปนี้

๑) **การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ** ทรงยกตัวอย่างประกอบ คำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบ ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน ดังเช่นเรื่องที่พราหมณ์ทะเลาะกัน ยึดความเห็นของตนเท่านั้นว่าถูก พระพุทธองค์ทรงทราบแล้วจึงตรัสว่า ผู้ที่รู้เห็นอะไรแ่งมุมเดียว ไม่แค่ว่าที่จะทะเลาะกัน คุณคนตาบอดคลำช้าง แล้วเล่าเรื่องคนตาบอด ๕ คนให้ฟัง เป็นต้น

๒) **การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา** ทำให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมาและเข้าใจง่ายขึ้น เช่น ตรัสสอนราหุลว่า ราหุลเห็นน้ำที่เราเหลือไว้ในภาชนะหนึ่งไหม? ราหุลตอบว่า เห็นพระเจ้าข้า ตรัสต่อไปว่า คุณก่อนราหุล คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้ มีคุณความดีเหลืออยู่น้อย คุณน้ำในภาชนะนี้แหละ ตรัสแล้วทรงเทน้ำที่เหลือนั้นทิ้ง เป็นต้น

๓) การใช้อุปกรณ์หรือสื่อการสอน พระองค์ทรงใช้สื่อที่อยู่ใกล้ตัว มาสอน เช่น ขณะที่เดินไปในป่าแห่งหนึ่ง มีพระสงฆ์หมู่ใหญ่ตามเสด็จ พระองค์ทรงหยิบใบไม้ ขึ้นมากำหนึ่ง แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า เห็นใบไม้ในมือนี้อาจคิดใหม่ เห็นพระเจ้าข้า พระสงฆ์ ตอบพร้อมกัน นี่คือการใช้สื่อใกล้ตัวในการสอน

๔) การทำเป็นตัวอย่าง เฉพาะในทางจริยธรรม คือ การทำเป็นตัวอย่าง เช่น ทรงพยาบาลภิกษุไข้ และตรัสตอนหนึ่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีบิดามารดา ผู้ใดเล่า จะพยาบาลพวกเธอ ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะพยาบาล ผู้ใดจะพึงอุปัฏฐากเรา ขอให้ผู้นั้นพยาบาลภิกษุผู้อาพาธเถิด”^{๒๑}

๕) การเล่นเกม เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ เช่น กรณีของเวรัญชพรหมณ์ เป็นตัวอย่าง

๖) อุบายการเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบาย อันสำคัญการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การเริ่มต้นที่บุคคลซึ่งเป็นประมุขหรือหัวหน้า ของชุมชนนั้น ๆ

๗) การรู้จักจังหวะและโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาส ให้เป็นประโยชน์ในการสอนธรรมะอย่างได้ผล

๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มียึดติด ตัดค้นหา มานะ ทิฐิเสียวให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ

๙) การลงโทษและการให้รางวัล การลงโทษในที่นี้ คือ การลงโทษ ตนเองซึ่งมีทั้งทางธรรมและทางวินัยอยู่แล้ว มีบทบาทญัตติความประพฤติอยู่แล้ว การให้รางวัล คือ การแสดงธรรมไม่กระทบกระทั่ง ไม่รุกรานใคร เป็นต้น

๑๐) กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้า เป็นเรื่อง ที่เกิดขึ้น ต่างครั้งต่างคราว ย่อมมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ย่อมต้องอาศัยปฏิภาณ คือความสามารถในการประยุกต์หลักการ วิธีการ และเทคนิควิธีการต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมเป็นเรื่องเฉพาะคราวไป

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้านั้นเป็นต้นตำหรับหลักการ นิเทศศาสตร์กล่าวคือ จะทรงตั้งจุดมุ่งหมายในการสอนว่าทรงกำหนดจุดมุ่งหมายแต่ละครั้ง เพื่ออะไร แล้วก็ทรงเตรียมเนื้อหาหรือเรื่องที่จะสอนไปตามลำดับความยากง่ายไปพร้อม ๆ กัน

^{๒๑}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๔๐ , และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก , หน้า ๕๕ - ๖๐.

และทรงคำนึงถึงตัวผู้รับการสอนหรือผู้รับสารด้วยว่า เขาจะสามารถเข้าใจและจะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกรักอยากเรียนรู้ และสนใจเอาใจใส่มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะเทคนิค และวิธีสอนก็ทรงมีไว้หลายรูปแบบ และวิธีการดังกล่าวก็ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในขณะนั้น มีบุคคลทุกชั้นวรรณะเลื่อมใสศรัทธา จนทำให้เกิดการอุปสมบทตาม และสามารถบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์เป็นจำนวนมาก ดังที่ปรากฏในพุทธประวัติ ถึงแม้บางคนจะมีได้อุปสมบท ก็ตาม แต่ก็ได้นำมโนทัศน์หลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตที่สงบสุขทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรมาโดยตลอด

๒.๒.๖ บทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวก

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปทั่วทุกสารทิศ ทั้งจำนวนผู้เผยแผ่ และจำนวนของผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาก็มีจำนวนมากยิ่งขึ้น ต้องยอมรับว่าองค์ที่สำคัญคือองค์ผู้เผยแผ่ นั่นคือ พระสาวกทำให้กองทัพธรรมซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นพระธรรมราชา มีพระสาวกเป็นธรรมเสนาบดี มีพระมหาโมคคัลลานะเป็นธรรมเสนาซ้าย มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การวิจัยในครั้งนี้จะเลือกนำเสนอพระสาวกที่ได้ทำงานในเรื่องของการเผยแผ่ที่มีบทบาทสำคัญ ๆ เฉพาะบางรูปเท่านั้นมาเป็นตัวอย่าง เพื่อให้มองเห็นภาพรวมในบทบาทและรูปแบบวิธีการของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑) พระอัสสชิเถระ^{๒๒}

ช่วงเวลาที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณและสั่งสอนธรรมได้ ๑ พรรษา ตอนนั้นพระองค์ได้สั่งสอนจำสาวกทำให้สาวกที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ถึง ๖๐ รูป และทรงส่งพระสาวกชุดนั้นไปประกาศศาสนา ซึ่งบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลายเหล่านั้น มีพระอัสสชิซึ่งเป็นหนึ่งในบรรดาพระปัญจวัคคีย์รวมอยู่ด้วย ท่านเป็นพระสาวกรูปหนึ่งที่ไม่ได้เน้นเรื่องการพูด แต่เน้นในเรื่องของการสำรวม โดยทำให้ดูเป็นตัวอย่าง จนได้บุคลการที่มีคุณภาพถึง ๒ คน คือพระสาวก และพระมหาโมคคัลลานะซึ่งเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาและเบื้องซ้ายต่อมา ดังมีเรื่องตัวอย่างต่อไปนี้

เข้าวันหนึ่ง พระอัสสชิได้ออกไปบิณฑบาต ณ กรุงราชคฤห์ ระหว่างทาง อุปติสสปริพาชกเดินทางกลับมาจากสำนักกัสติยชัยปริพาชก พบพระเถระเข้าก็เกิดศรัทธาเลื่อมใส เพราะท่านเดินด้วยอาการสำรวมอินทรีย์เหลียวซ้ายแลขวาอย่างระมัดระวัง

^{๒๒}พระมหาสุชญา โรจนญาโณ, “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗ – ๑๘.

คือ การก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การรู้ และการเหยียดแขน นำเลื่อมใส มีนัยน์ตาทอดลงต่ำ สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ^{๒๓} อุปติสสปริพาชกคิดว่า “นักบวชแบบนี้เราไม่เคยเห็น มาก่อน คงจะเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ที่มีอยู่ในโลกนี้ ” และอยากทราบว่า ใครเป็นศาสดาของท่าน แต่เห็นว่าไม่ใช่เวลาที่จะถาม จึงได้เดินติดตามไปข้างหลัง เมื่อพระอัสสชิ บิณฑบาตเสร็จแล้วเตรียมจะฉันภัตตาหารจึงเข้าไปอุปัฏฐากและได้สนทนาปราศรัยกับพระอัสสชิ อย่างอ่อนน้อม “อินทรีย์ของท่านช่างผ่องใส ผิวพรรณผุดผ่อง ท่านบวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร?”

พระอัสสชิ : มีท่านพระมหาสมณะผู้เป็นสากยบุตร เสด็จออกผนวชจาก ศากยตระกูล เราบวชอุทิศเฉพาะพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นเป็นศาสดาของเรา และเราชอบใจ ธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น”

อุปติสสปริพาชก: ก็พระศาสดาของท่านตรัสอย่างไร สอนอย่างไร

พระอัสสชิ : ท่าน เราเป็นผู้บวชใหม่ บวชไม่นาน เพิ่งเข้ามาสู่ธรรมวินัยนี้ ไม่สามารถแสดงธรรมแก่ท่าน โดยพิสดารได้ แต่จักกล่าวแต่ใจความ โดยย่อแก่ท่าน

อุปติสสปริพาชก: เอาเถอะ ผู้มีอายุ จะน้อยหรือมากก็ตาม จงกล่าวแต่ใจความ แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าต้องการแต่ใจความอย่างเดียวเท่านั้น ท่านจะทำพญานาคให้มากไปทำไม

พระอัสสชิ : ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรม เหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะ มีปกติตรัสอย่างนี้

หลังจากพระอัสสชิกล่าวจบ อุปติสสะก็ได้ดวงตาเห็นธรรมว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมด ล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา ” และได้ถามถึงพระพุทธเจ้า ทราบว่า พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่วิกเวฬุวันมหาวิหาร จึงตามไป สั่งพระเถระ แล้วมุ่งหน้าไปสู่สำนักของปริพาชกเพื่อลาอาจารย์สฤษดิ์

จากเรื่องนี้จัดได้ว่า วิธีการเผยแผ่ของพระอัสสชิท่านใช้วิธีการสื่อสารอาการสารวมเพื่อสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ผู้พบเห็น ไม่จำเป็นต้องพูดอย่างเดียว แต่อาศัยกริยาอาการแสดงออกเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และได้ผลดีเกิดคาถาอีกด้วย

^{๒๓}วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๐/๗๒.

๒) พระสารีบุตร

เป็นมหาสาวกรูปหนึ่งที่ได้โดดเด่นในเรื่องของการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาอย่างที่เราเห็นได้ชัดเจน ดังต่อไปนี้

หลังจากอุปติสสปริพาชก ได้ดวงตาเห็นธรรมหลังจากได้ฟัง
พระอัสสชิแล้ว ก็เดินทางไปบอกข่าวสารแก่เพื่อน นรกของตน คือ โกณฑัญญะ โดยกล่าวธรรม
ที่พระอัสสชิแสดงให้ฟัง ทำให้เพื่อนได้ดวงตาเห็นธรรมเช่นกัน ถือว่าท่านก็เป็นกัลยาณมิตรที่ดี
ที่ทำตามสัญญา ต่อมาท่านก็ได้พบบริวารและเพื่อน ไปบวชในสำนักของพระพุทธเจ้าพร้อมกับ
บริวาร หลังจากที่ท่านบวชจนได้บรรลุนิพพานแล้ว ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา

วิธีการเผยแผ่ธรรมะของพระสารีบุตร ใช้วิธีการเดียวกับ
พระพุทธเจ้า คือ การเริ่มต้นสนทนาเป็นจุดสำคัญ การเริ่มต้นที่ดีในการเผยแผ่จะให้ผลสำเร็จดี
เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังสร้างบรรยากาศให้ปลอดโปร่ง เฟิดเฟิบาน ไม่ตึงเครียด ไม่เกิดความ
อึดอัดใจแก่ผู้รับสารหรือผู้ฟังเป็นสำคัญ อนึ่งการเผยแผ่ได้มุ่งไปที่เนื้อสาระให้เกิดความรู้
ความเข้าใจในสิ่งที่นำมาเผยแผ่ ไม่กระทบทั้งตนและผู้อื่น ไม่ยกตนข่มท่าน ไม่เสียดลีใคร ๆ
ใช้ภาษาที่นุ่มนวล สละสลวย ไม่หยาบคาย ขวนให้สบายใจ ตั้งใจสอนหรือเผยแผ่โดยเคารพ
พระสารีบุตรให้ลีลาในการสอน ๔ อย่างคือ

- (๑) สันทลสนา อธิบายความชัดเจนแจ่มแจ้ง
- (๒) สมาทปนา จูงใจให้เห็นจริงชวนคล้อยตามยอมรับและ

นำไปปฏิบัติ

- (๓) สมุตเตชนา การเร้าใจให้เกิดความแกล้วกล้า เกิดกำลังใจ

ไม่ท้อต่อปัญหา

- (๔) สัมปหังสนา การขโลมใจให้เกิดความร่าเริงเบิกบานใจ

เปี่ยมด้วยความหวัง

ครั้งหนึ่งคฤหบดีชื่ออนกุลบิดา เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า
เพื่อทราบถึงวิธีที่ทำให้เกิดสุข พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึงกายอันกระสับกระส่าย เหมือนฟองไข่
อันมีผิวหนังหุ้มเอาไว้ คฤหบดีชื่นชมยินดีกับพุทธานุชาต แล้วทูลลาพระพุทธองค์มุ่งหน้าสู่ที่อยู่
ของพระสารีบุตร ได้ไปขอให้ท่านสอนธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข

พระสารีบุตรเถระกล่าวว่า คุณก่อนคฤหบดี ผู้ที่มีกายอ่อนเพลีย
กระสับกระส่าย เพราะไม่ฉลาดในธรรมของท่านสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในสัปปริสธรรม
ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน ย่อมเห็นตนมีรูป ย่อมเห็นรูปในตน ย่อมเห็นตนในรูป เป็นผู้ตั้งอยู่
ด้วยความยึดมั่นว่า “เราเป็นรูป รูปเป็นของเรา” เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นอย่างนี้ รูปย่อม

แปรปรวนไปเป็นอย่างอื่น เพราะรูปแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปรีทเวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้น ... ย่อมเห็นวิญญูณโดยความเป็นตน ย่อมเห็นตนมีวิญญูณ ย่อมเห็นวิญญูณในตน ย่อมเห็นตนในวิญญูณ เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า “เราเป็นวิญญูณ วิญญูณเป็นของเรา ” เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นอย่างนี้ วิญญูณย่อมแปรปรวนไปเป็นอย่างอื่น เพราะวิญญูณแปรปรวนไปเป็นอย่างอื่นไป โสกะปรีทเวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาส จึงเกิดขึ้น^{๒๔}

ท่านอธิบายให้เหตุผลดีฟังจนเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ชื่นชมและประทับใจในตัวท่านพระสารีบุตรในเรื่องของลีลาการสอน เพราะจะเห็นได้ว่าท่านได้รับคำชมเชยจากพระพุทธเจ้าว่ามีปัญญาที่ละเอียดอ่อน สามารถนับเม็ดฝนที่ตกลงมาจากท้องฟ้าได้ ไม่มีสาวกรูปไหนที่มีปัญญาแตกฉานเหมือนกับท่าน สมกับที่ได้เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาอย่างแท้จริง และวิธีการเผยแผ่ของพระสารีบุตร กล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

(๑) แบบบรรยาย เช่น การบรรยายธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย
ว่าด้วยผู้มีธรรม ๖ ประการ เป็นต้น

(๒) แบบตอบปัญหา เช่น ตอบปัญหานางปริพาชิกา ชื่อสุจิ
มุจี

(๓) แบบสากัจฉา เช่น สนทนาธรรมที่ควรวใส่ใจโดยอุบาย
แยกคายกับท่านมหาโกฏิตะขณะประทับอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

(๔) แบบวางกฎระเบียบ เช่น เมื่อเกิดมีภิกษุทำผิด ท่านจะนำ
เรื่องราวไปกราบทูลพระพุทธเจ้า เพื่อให้บัญญัติพระวินัย

๓) พระมหาโมคคัลลานะ

พระมหาโมคคัลลานะ เป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า ที่มีผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างโดดเด่น จึงควรนำเอาผลงานของท่านมาเป็นอย่างในการเป็นรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระมหาสุชา ญ โจรินญาโณ^{๒๕} ได้ทำ การ วิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระมหาโมคคัลลานะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สรุปได้ว่า ท่านมีผลงานการเผยแผ่อยู่ ๔ ด้าน คือ

^{๒๔} ตี.ข. (ไทย) ๑๓/๑/๑-๔.

^{๒๕} พระมหาสุชา ญ โจรินญาโณ , “การศึกษามบทบาทของพระมหาโมคคัลลานะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

- (๑) การแสดงธรรมแก่พุทธบริษัท
- (๒) การแสดงธรรมแก่เทพบุตร เทพธิดา และบุคคลทั่วไป
- (๓) การเป็นสมณทูตในเทวโลกและยมโลก
- (๔) การแสดงฤทธิ์

ส่วนวิธีการเผยแผ่นั้น ท่านใช้วิธีแบบสนทนา แบบบรรยาย แบบถามตอบปัญหา และแบบการใช้ฤทธิ์ ซึ่งถือว่าแตกต่างไปจากสาวกรูปอื่น ๆ มีตัวอย่างที่ท่านแสดงฤทธิ์ โดยใช้เป็นสื่อในการแสดงธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสเรียกพระมหาโมคคัลลานะเข้าเฝ้า แล้วตรัสสั่งให้ไปสั่งสอนภิกษุทั้งหลาย ที่จิตใจฟุ้งซ่าน อวดตัว ปากกล้า ขาดสติ อยู่ที่ปราสาทมิกการมารดา ท่านรับพระพุทธบัญชาแล้วใช้ฤทธิ์ทำให้ปราสาทสะเทือนไหวด้วยหัวแม่เท้า กล่าวคือ เอาปลายนิ้วเท้าเกี่ยวยอดปราสาท ทำให้ปราสาทเอนไปตั้งอยู่ข้างหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายตกใจกลัว จึงไปรวมตัวกัน และได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า

ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้เห็นอุปนิสัยแห่งการบรรลุธรรมของเจ้าลัทธิอัคคิทัตตะ แล้วจึงส่งพระมหาโมคคัลลานะไปปราบ เมื่อพระมหาเถระไปถึงแล้วท่านก็ได้ใช้ฤทธิ์บันดาลให้ฝนตกและปราบนาข้าวอันหิมิตตะจนยอมสยบ ให้ประจักษ์แก่สายตาของอัคคิทัตตะ พร้อมกับบริวาร จนคนเหล่านั้นเกิดความยอมรับในความสามารถ มีผลทำให้พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไป ที่ยังไม่มีความใสใจมีความเลื่อมใส และที่มีความเลื่อมใสอยู่แล้วก็เลื่อมใสมากยิ่งขึ้น ทำให้พระพุทธรศาสนารุ่งเรืองและมั่นคง

๔) พระมหากัสสปเถระ

พระมหากัสสปเป็นพระมหาเถระรูปหนึ่งที่มีความสำคัญมาก ในบรรดาพระสาวกทั้งหลาย ท่านได้รับการไว้วางใจจากพระพุทธองค์โดยสามารถผลัดเปลี่ยนจีวรกับพระพุทธเจ้าได้ มีเพียงพระสาวกรูปเดียวเท่านั้นที่สามารถทำอย่างนี้ได้ และท่านได้รับยกย่องว่า “เป็นผู้ทรงชุดงค์” ผลงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีดังนี้

พระมหาจรูญ ปญญาวโร (อินทร์ยงค์) ^{๒๖} ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปไว้ว่า บทบาทการเผยแผ่ของท่านจะเป็นการสนทนาธรรมะบ้าง แสดงธรรมบ้าง และตอบปัญหาร่วมกันกับพระสาวกรูปอื่น ๆ หรือแม้กระทั่งอุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไป เช่น สนทนาเรื่องผู้ทำ

^{๒๖}พระมหาจรูญ ปญญาวโร (อินทร์ยงค์) , “การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๗๓.

ให้ปางามกับพระสารีบุตร แสดงธรรมเรื่องการพยากรณ์พระอรหันต์ผลแก่ภิกษุทั้งหลาย แต่การประกาศศาสนาของท่านก่อนพุทธปรินิพพานนั้น ส่วนใหญ่แล้วตัวท่านจะเน้นในทางปฏิบัติมากกว่าการแสดงธรรมหรือสนทนาธรรม ถือเอาการปฏิบัติเป็นแบบอย่างของภิกษุ ไม่เน้นการพูดจนได้รับยกย่องว่า “เป็นนักถือธุดงค์เป็นวัตร”

หลังจากพุทธปรินิพพาน งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ท่านทำคือ การทำสังคายนาครั้งแรก อันเป็นเหตุให้เกิดการมีสังคายนาครั้งอื่น ๆ และพระพุทธศาสนาได้แพร่หลาย ก็เพราะมีการสังคายนาตัวเอง ท่านได้ทำงานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ คือ การรักษาและการธำรงไว้ซึ่งพุทธพจน์โดยเฉพาะ คือไม่มีการเปลี่ยนแปลงคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะถือว่าคำสอนเดิมที่พระพุทธองค์ไว้ดีแล้ว จึงไม่มีการถือนสิกขาบทเล็ก ๆ น้อย ๆ เกิดเป็นพระพุทธศาสนาเถรวาทที่สามารถรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ได้ วิธีการเผยแผ่นั้นพระมหากัสสปเถระ ใช้วิธีการเหมือนกับพระพุทธเจ้าและพระมหาสาวกรูปอื่น ๆ คือเริ่มจากการสนทนาเป็นจุดสำคัญ

๕) พระอานนท์

พระอานนท์ เป็นพระสาวกองค์หนึ่งในบรรดาพระสาวกที่มีชื่อเสียง พระอานนท์มีความโดดเด่นแตกต่างไปจากพระสาวกรูปอื่น ๆ ในยุคเดียวกัน เช่น เป็นผู้มีรูปงาม น่าเลื่อมใส ใฝ่ต่อการศึกษา ช่างคิด ช่างสังเกต ช่างถาม สุภาพอ่อนโยน รักการประหยัด มีจิตเมตตาอนุเคราะห์ผู้อาวุช และเป็นผู้ที่ได้บรรลุอรหันต์ผลที่แปลกกว่ารูปอื่น คือ ในระหว่างอิริยาบถทั้ง ๔ พร้อมทั้งได้รับการสรรเสริญจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้มีบุญ สมบูรณ์ด้วยอภิหารและบารมีธรรม ๑๐ ประการ และได้รับยกย่องในตำแหน่งเอตทัคคะ ๕ ประการ ได้แก่ เป็นพหูสูตร เป็นผู้มัสติ เป็นผู้มคฺติ เป็นพุทธอุปัฏฐาก มีบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะวิธีการแสดงธรรม สนทนาธรรม โต้ตอบปัญหาธรรม สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความซาบซึ้งในธรรมนั้นอย่างถูกต้อง และมีบทบาทในการทูลถามเรื่องเกี่ยวกับการอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ตลอดถึงความแตกต่างแห่งบารมีธรรมที่ทรงสร้างสมอบรมมา เรื่องเกี่ยวกับพระธรรมที่มีความลึกซึ้ง ยากแก่การทำความเข้าใจให้กระจ่าง เรื่องเกี่ยวกับพระภิกษุ ภิกษุณี ถึงข้อที่ควรประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย เรื่องเกี่ยวกับอุบาสก อุบาสิกา ผู้ถวายการอุปถัมภ์จะปฏิบัติให้เหมาะสมกับอาชีพการงาน เรื่องที่ควรปฏิบัติต่อบุคคลที่มีได้นับถือพระพุทธศาสนา พอสรุปเป็นข้อ ๆ ดังนี้

- (๑) แสดงธรรมเพื่อระงับความกำหนัดที่รบกวนจิตแก่ภิกษุวังสะ
- (๒) แสดงธรรมเรื่องบุคคลผู้มีราตรีเจริญแก่ภิกษุทั้งหลาย
- (๓) แสดงธรรมเรื่องสัมมาทิฏฐิแก่ภิกษุฉันนะ

- (๔) แสดงธรรมเรื่องกามคุณแก่ภิกษุทั้งหลาย
- (๕) แสดงธรรมเรื่องเครื่องผูกแก่พระกามภ
- (๖) แสดงธรรมเรื่องพยากรณ์การบรรลุพระอรหันต์แก่ภิกษุ

ทั้งหลาย

- (๗) แสดงธรรมเรื่องการเสวยอายตนะแก่ภิกษุทั้งหลาย
- (๘) แสดงธรรมเรื่องทีแคบแก่พระอุทายี
- (๙) แสดงธรรมเรื่องบุคคลผู้ทุศีลแก่ภิกษุทั้งหลาย
- (๑๐) แสดงธรรมเรื่องสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ไม่เป็นประโยชน์

สิ่งที่เป็นธรรม เป็นประโยชน์แก่ภิกษุทั้งหลาย

- (๑๑) แสดงธรรมเรื่องสิ่งที่เป็นยอด ๕ ประการ กับพระภัททช
- (๑๒) แสดงธรรมแก่ภิกษุณี เช่น เรื่องการรู้คุณพิเศษ

เรื่องอาพาธ เป็นต้น

- (๑๓) แสดงธรรมแก่อุบาสก เช่น เรื่องของการจุดิจของเทวดา

แก้วิทูทกเสนาบดี เรื่องพระเสาะแก่พระเจ้ามหายานามะ เรื่องธรรมอย่างเอกแก่ทสมคฤหบดี
ตอบปัญหาธรรมของพระเจ้าปเสนทิโกศล เรื่องสติปัญญา ๔ แก่สิริวัตตคฤหบดี เป็นต้น

- (๑๔) แสดงธรรมแก่อุบาสิกา เช่น เรื่องคติภพภาคหน้า

แก่มิสาลาอุบาสิกา เป็นต้น

- (๑๕) แสดงธรรมแก่บุคคลทั่วไป เช่น เรื่องบัญญัติการละ

ราคะ โทสะ และโมหะ แก่นันนะปริพาชก เรื่องสวากขาตธรรมแก่คฤหบดีแก่สาวกของอาชีวก
เรื่องการไม่ประพฤติพรหมจรรย์และเรื่องการประพฤติพรหมจรรย์ที่ไม่น่าพอใจแก่ปริพาชก
ทั้งหลาย เป็นต้น

มีหลายเรื่องที่พระอนันท์ใช้เป็นหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
อย่างที่เห็นชัดเจน คือ เป็นผู้ตอบปัญหาธรรมแก่พระมหากัสสปะในครั้งที่ทำสังคายนาครั้งแรก
และได้เป็นผู้ทูลถามปัญหาต่าง ๆ เมื่อพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ เช่น เรื่องเกี่ยวกับ
พระธรรม มีเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นต้น^{๒๗}

^{๒๗}พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม , “การศึกษบทบาทของพระอนันท์ในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ -
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗) หน้า ๕๖ - ๗๐.

๒.๓ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธธรรม

การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้ขยายออก, ทำให้กว้างออกไป^{๒๘} ดังนั้น การเผยแผ่พุทธธรรม จึงหมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาขยายกว้างขวางออกไป เผยแผ่กว้างขวางออกไป ทำให้เป็นที่แพร่หลายเป็นที่รู้จักต่อสาธารณชน หรืองานในหน้าที่ของพระสงฆ์ที่นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาออกอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชน ตามอำเภอตำบล หมู่บ้านต่างๆ ในหลายรูปแบบ^{๒๙} เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจ ให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล^{๓๐} สมเด็จพระดำริที่จะส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์”^{๓๑} และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระองค์ทรงประสงค์

๓ ประการ^{๓๒} คือ

- ๑) วัตถุประสงค์ระยะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น
- ๒) สัมปรายกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้นไป
- ๓) ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน”

การเผยแผ่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามีวิธีดำเนินการในการประสานมนุษย์สัมพันธ์โดยตระหนักในเหตุ ๓ ประการ^{๓๓} อยู่เสมอ และในทุกๆ กรณีที่พระพุทธองค์ทรงดำเนินการ คือ ๑) ทรงค้นหาพื้นเพเดิมของเขา ๒) ทรงวิจัยถึงความต้องการของเขา ๓) ทรงรู้วิธีเข้าถึงจิตใจของเขา จึงกล่าวได้ว่าการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าทำกันหลายรูปแบบ

^{๒๘}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๔๕๕.

^{๒๙}พระครูปลัดเจริญ ฐิตปัญโญ (ยากรรม), “การศึกษาชีวิตและผลงานของพระราชพุทธิญาณ (กุศล คนธวโร)”, หน้า ๕๘.

^{๓๐}พระพิพิธธรรมสุนทร. คม ชัด ลึก เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

^{๓๑}วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗., วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๓๒}พ.จ. (ไทย) ๓๐/๖๗๓/๓๓๓.

^{๓๓}ปิ่น มุกกันต์, มุมสว่าง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหา ข้อข้องใจสงสัย โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานหลักในการแสดงธรรมให้มีเหตุผลต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตนข่มท่าน และไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น^{๓๔} ให้เกิดความกระทบกระเทือน ทั้งนี้ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนมุ่งประโยชน์ต่อมหาชน สอนด้วยเหตุผล เป็นศาสนาเดียวที่มีในโลก ทิ้งคัมภ์ผู้ประคิษฐานและผู้เผยแผ่ ไม่ได้สอนให้เชื่ออย่างมงาย พระพุทธเจ้าได้ตรัสอยู่เสมอว่า ให้คิดตรึกตรองให้ดี ก่อนแล้วจึงเชื่อ ให้เชื่อภายหลังที่เข้าใจเหตุผลดี ไม่ใช่ให้เชื่อเสียก่อน แล้วจึงเข้าใจภายหลัง

หลักใหญ่ของพระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่เหตุผล ผลทุกประการย่อมมาจากเหตุ ถ้าไม่มีเหตุก็ไม่มีผลด้วยเหตุดังนี้ บทบาทการเผยแผ่มีเหตุผลที่ดี จึงประกาศให้ทราบ มีลักษณะอะลุ้มอล่วย แสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตน อีกทั้งการเผยแผ่พุทธธรรม นับว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้

๒.๓.๑ งานพระธรรมทูต เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไป ให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะ และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรม สามารถนำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูตเป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคล และเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา ธรรมมีถา นำฝึกปฏิบัติ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิต และนำจัดกิจกรรม

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๕ ราชบัณฑิต) ได้กล่าวถึงนิยามของพระธรรมทูตว่า “... เมื่อบวชเข้ามาแล้วก็สวมหมวกหนึ่งใบแรกคือเป็นพระในพระพุทธศาสนา เป็นสมาชิกของพระพุทธศาสนา เป็นลูกของพระพุทธเจ้า เป็นภิกษุรูปหนึ่งในคณะสงฆ์ไทย เป็นภิกษุรูปหนึ่งในวัด นี้เรียกว่าพอบวชก็เป็นเลย มีมาก ต่อมาอาจจะได้เป็นครูสอนนักเรียน ครูสอนบาลี ก่อนจะมาเป็นครูสอนนักเรียน อาจจะมาเป็นนักเรียนก่อน ต่อมาก็ได้รับการแต่งตั้งและได้รับมอบหมายงานอื่น ๆ อีก ตอนนี่ยังเป็นพระธรรมทูต โดยทางปฏิบัติพระธรรมทูตก็คือผู้แทนของพระพุทธเจ้า ทูตก็คือผู้แทน ผู้แทนทางธรรมหรือผู้แทนธรรมะ ก็คือผู้แทนของพระพุทธเจ้านั่นเอง ทำหน้าที่แทนพระพุทธเจ้า เหมือนพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว

^{๓๔}อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๘/๒๖๓.

เสด็จจาริกเที่ยวสั่งสอนชาวบ้านจนกระทั่งมีพระสาวกเกิดขึ้น และส่งพระสาวกไปประกาศ พระศาสนาในที่ต่าง ๆ พระสาวกที่ถูกส่งไปประกาศพระศาสนานั้น เราเรียกกันว่า “พระธรรม ทูต” นั่นก็คือพระที่ทำหน้าที่เป็นทูตหรือเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้า”^{๓๕}

และท่านยังได้กล่าวถึงหลักในการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมทูตไว้ว่า “ท่านทั้งหลายในขณะนี้ มีหน้าที่เป็นพระธรรมทูตก็คือเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้า เมื่อเป็นผู้แทน ของพระพุทธเจ้า ในฐานะพระธรรมทูตมีหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม พระธรรมทูตมีหน้าที่หลักก็คือ การเผยแผ่ธรรม การเผยแผ่ธรรมมีหลายวิธี วิธีแรกที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติก็คือการเทศน์ และถือว่าเป็นวิธีหลักที่พระพุทธเจ้าทรงถือปฏิบัติด้วยพระองค์เองมาโดยตลอด ๔๕ ปี การเทศน์ ก็คือการแสดงธรรม การชี้แจง การบอกกล่าว นี้เรียกกันว่าเทศน์ สมัยปัจจุบัน เราก็นำวิธีการ เทศน์นั้นมาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคเข้ากับสมัย การเทศน์นั้นก็ยังคงอยู่ แต่ว่าหนักไปทางพิธีการ และเป็นพิธีการที่ศักดิ์สิทธิ์ นั่นคือการเทศน์แบบเดิม ปรับเปลี่ยนมาเป็นปาฐกถา เรียกว่า “ปาฐกถาธรรม” พุทธธรรมะ เปลี่ยนเป็นบรรยายธรรม ก็คือพุทธธรรมะ เปลี่ยนเป็นอภิปรายธรรม ก็คือการบรรยายธรรมเหมือนกัน แต่บรรยายหลายคน ปรับเปลี่ยนเป็นการเทศน์บุจฉา-วิสัยชนา สองธรรมาสน์ สามธรรมาสน์ ปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย”^{๓๖}

ท่านพระธรรมทูตทุกรูปผู้มีความเสียสละ โดยมีความตั้งใจทำหน้าที่ เป็นทูตของพระพุทธเจ้าและพระศาสดา นับได้ว่า ต้องทำหน้าที่สำคัญและหนัก ซึ่งน่าเห็นใจ หน้าที่ของท่านนั้น อุปมาดังผู้ถือคบเพลิงด้วยมือขวา เพื่อให้เกิดแสงสว่าง แล้วตะกายขึ้นสู่ภูเขา ที่สูงชัน โดยมีมือซ้ายโอบอุ้มทารกน้อย ซึ่งมีเด็กโตเดินตามไปด้วยอย่างใกล้ชิด เพื่อหนีภัย คือสัตว์ร้ายที่ตามติดตาม ถ้าโชคดีหนีพ้น โดยปีนป่าไปยังจนถึงยอดอมตบรรพต ก็จะถึงแดน อันเกษมจากภัยทั้งปวง ถ้าโชคร้ายยอมวิบัติอย่างน่าสงสาร ด้วยต้องตกภูเขา และถูกสัตว์ร้าย ตามติดแล้วทำร้าย เป็นอันตราย ทั้งตนเองและทั้งเด็กอีกสองคนด้วย ซึ่งเด็กน้อยทั้งสองนั้น ได้แก่ อุบาสก และอุบาสิกา ผู้หวังพึ่งต่อพระธรรมทูต ผู้ถือคบเพลิงนำทางนั่นเอง^{๓๗}

ฉะนั้น พระธรรมทูตจำเป็นต้องเป็นผู้ฉลาด รอบคอบ ไม่ประมาท สามารถทำกิจตามหน้าที่ โดยชอบ เพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่นให้สมหน้าที่ เพื่อขึ้นสู่อมตบรรพต ให้พ้นภัยทั้งตนและผู้ติดตามโดยสวัสดิ์^{๓๘}

^{๓๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), พระธรรมทูตคือใคร, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.ddhad.org/?name=knowledge&file=readknowledge&id=18> [๑๗ ก.ย. ๒๕๕๕].

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน.

๒.๓.๒ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของ คณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระภิกษุ ในชนบทได้มีบทบาทเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนพัฒนาท้องถิ่นให้ เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ แก่ประชาชนตามหัวข้ออบรม ดังนี้^{๘๕}

(๑) ศีลธรรมและวัฒนธรรม

(๒) สุขภาพและอนามัย

(๓) สัมมาชีพ

(๔) สันติสุข

(๕) ศึกษาสงเคราะห์

(๖) สาธารณสงเคราะห์

(๗) กตัญญูกตเวทิตาธรรม

(๘) สามัคคีธรรม

การประชุมอบรมประชาชนตามวัตถุประสงค์ ดังกล่าว จะดำเนินการ โดยวิธีใดวิธีหนึ่งก็ได้ ตามสมควรแก่กรณี คือ^{๘๖}

(๑) การอบรมทั่วไป ได้แก่การประชุมประชาชนทั่วไปในตำบลนั้น โดยเชิญวิทยากรมาอธิบายชี้แจงแนะนำในทางวิชาการและการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ข้อใดข้อ หนึ่งของหน่วยอบรม

(๒) การอบรมเฉพาะกรณี ได้แก่การประชุมประชาชนเพียงบางส่วน เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนส่วนนั้น ๆ โดยวิธีการชี้แจงแนะนำข้อความเข้าใจ ในเรื่องนั้น ๆ

(๓) การอบรมเฉพาะบุคคล ได้แก่การจัดให้บุคคลมาพบปะสังสรรค์ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือชี้แจงแนะนำ ข้อความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับบุคคลนั้น

^{๘๕} วัดระฆังโฆสิตาราม, ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.traphangthong.org/index.php?lay=show&ac=article&Id=539122403> [๒๐ ก.ย. ๒๕๕๕].

^{๘๖} เรื่องเดียวกัน.

๒.๓.๓ งานสอนศีลธรรม และ อบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ

เพื่อมุ่งให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไป ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม ซึ่งในปัจจุบัน มีการสอนศีลธรรมในสถานศึกษาต่าง ๆ เชิญชวนเยาวชนมาเรียนธรรมศึกษาตรี โท เอก ในวัด เปิดสอนธรรมศึกษาภายในวัด และกำหนดให้เป็นวิชาบังคับสำหรับเด็กได้ศึกษาตั้งแต่เยาว์วัย มีการวัดผลโดยวิธีต่าง ๆ วัดพฤติกรรม ทั้งให้ถือเป็นวิชาที่สำคัญที่สุด และเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนทุกคนจะต้องสอบธรรมศึกษาเอกให้ได้ จัดระบบการศึกษาให้มีหลักสูตร ที่มีการเรียนการสอน พระพุทธศาสนาในสถานศึกษา ทั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัยอย่างเป็นทางการ ให้เด็ก เยาวชน และประชาชน ศึกษาพระพุทธศาสนาให้เข้าใจแล้วนำความรู้ที่ศึกษานั้นไปปฏิบัติให้เกิดผล สนับสนุนให้โรงเรียน ทำกิจกรรมส่งเสริมการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเน้นหนักในเรื่องการปฏิบัติธรรมควบคู่กันไปด้วย จัดเป็นหลักสูตรนอกโรงเรียนให้กับผู้นำท้องถิ่น หรือองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคลากรภายในวัด ได้แก่ จัดอบรมแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาให้ไวยาวจักรอย่างมีระบบ โดยเฉพาะส่งเสริมให้เข้าวัดและเรียนธรรมะ ประกาศตนเป็นพุทธมามกะในสถานศึกษา นำนักเรียนไปทำพิธีทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ ที่วัด กำหนดให้การรับราชการต้องผ่านการสอบภาคความรู้ความสามารถทั่วไปของการสอบคัดเลือก ก.พ. ให้มีการสอบวัดระดับของความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม^{๑๑}

๒.๓.๔ การเผยแพร่ทางวิทยุและโทรทัศน์ ปัจจุบันการเผยแพร่พุทธธรรมได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการใช้สื่อทุกประเภท สนับสนุนให้หน่วยงานองค์กรทางพระพุทธศาสนาเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยจัดรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย วิทยุชุมชน และวิทยุโทรทัศน์ สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ เช่น กำหนดช่วงระยะเวลาการออกอากาศรายการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่วงเวลาของเด็กและเยาวชน รายการสนทนาธรรม แก่นสารชีวิต^{๑๒}

๒.๓.๕ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม วารสารและนิตยสาร เป็นสื่อมวลชนที่สำคัญประเภทหนึ่ง ที่ให้ทั้งข่าวสารความรู้ ความคิด และความบันเทิงแก่ผู้อ่านอย่างกว้างขวาง และยังทำหน้าที่ ในการบันทึกความเป็นไปในสังคมในช่วงเวลาหนึ่งได้เป็นอย่างดี และมีส่วนช่วยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาในด้านต่าง ๆ เนื่องจากวารสารและนิตยสารเป็นแหล่งรวบรวม

^{๑๑}กรมการศาสนา, รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕ – ๑๖.

^{๑๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

และเผยแพร่ความรู้ความคิด ในรูปของการเสนอบทความทางวิชาการ ข่าว ภาพ ความคิดเห็น บทวิจารณ์อย่างหลากหลาย มีการจัดทำออกมาอย่างต่อเนื่อง และเผยแพร่ความรู้ที่ทันสมัย ไปสู่กลุ่มผู้อ่านที่เป็นประชาชนทั่วไปได้กว้างขวางกว่าสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือ จึงมีคุณค่า ต่อการศึกษาอย่างสูง ^{๓๓} การจัดทำวารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม จึงเป็นวิธีการสำคัญวิธีหนึ่ง ในการเผยแผ่พุทธธรรมให้เข้าถึงประชาชนอย่างกว้างขวาง และแพร่หลาย อีกทั้งยังเป็นเสมือน บันทึกร่องราวเกี่ยวกับพุทธธรรมที่สามารถนำมาอ้างอิงในโอกาสต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

๒.๓.๖ งานเผยแผ่ต่างประเทศ ในปัจจุบันมีการดำเนินงานพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ ภายใต้การดูแลของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยกองวิเทศสัมพันธ์ ร่วมกับสมาชิกรัฐสภาไทยในสหรัฐอเมริกา และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีการจัด โครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เพื่อ ถวายความรู้ทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติ แก่พระสงฆ์ ในการ ทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ก่อนเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจ ในต่างประเทศ รวมทั้งสนับสนุนกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศในหลายรูปแบบ เช่น การเยี่ยมชม เจริญความสัมพันธไมตรี การจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทั้งในสหรัฐอเมริกาและประเทศอินเดีย โดยเปิดอบรมถวายความรู้เป็นประจำทุกปี โดยพระสงฆ์ ที่เข้ารับการอบรมถวายความรู้ จะเป็นกำลังสำคัญทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน เจริญรอยตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และที่สำคัญเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต เพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ศาสตร์ใหม่ ๆ และความเปลี่ยนแปลงของโลก สร้างเอกภาพและสามัคคีธรรมให้แก่งานพระธรรมทูตต่างประเทศ พระภิกษุเหล่านี้หลังจากผ่านการอบรมตามหลักสูตรจะเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจอยู่ในทวีปเอเชีย , ทวีปยุโรป และโดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น มีพระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นพระธรรมทูตผู้ปฏิบัติ ศาสนกิจเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่เป็นจำนวนมาก และในแต่ละปีผู้แทนมหาเถรสมาคม ผู้แทนสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผู้บริหารของมหาวิทยาลัย พร้อมด้วยญาติโยมได้ เดินทางไปเยี่ยม ติดตาม ประชุมปรึกษาหารือ กำหนดแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นประจำทุกปี^{๓๔}

^{๓๓} มนูญ ไชยสมบุรณ์, วารสาร & นิตยสาร, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.gotoknow.org/blogs/posts/327124> [๒๐ ก.ย. ๒๕๕๕]

^{๓๔} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ มจร., [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://www.mcu.ac.th/site/news_in.php?group_id=1&NEWSID=7084 [๒๐ ก.ย. ๒๕๕๕]

๒.๔ กลยุทธ์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

กลยุทธ์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนามีหลายวิธี จะใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับความถนัด และลักษณะของผู้รับ ซึ่งวิธีที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแพร่ธรรมะในปัจจุบัน ได้แก่

๒.๔.๑ การเทศนา คือ การถ่ายทอดธรรมอันเป็นคำสั่งสอนทางศาสนา ด้วยการแสดงชี้แจงให้ฟัง เป็นการเผยแพร่ศาสนาแบบหนึ่งที่ใช้กันมาแต่สมัยพุทธกาล การเทศน์ในสมัยพุทธกาล ไม่มีพิธีการแต่อย่างใด เพียงผู้แสดงนั่งอยู่ในสถานที่สมควรและผู้ฟังมีลักษณะตั้งใจฟังก็สามารถแสดงได้ ในขณะที่การเทศนานั้น อาจมีลักษณะลีลาต่างกันไปบ้างตามแต่อุปนิสัยของแต่ละบุคคล สำหรับพระพุทธรเจ้าแล้วบางครั้งจะทรงใช้คาถาประพันธ์หรือร้อยแก้วธรรมดา

ในประเทศไทย การเทศน์กลายเป็นส่วนประกอบสำคัญในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยมาช้านาน เช่น วันขึ้นบ้านใหม่ วันแต่งงาน ไปจนถึงงานศพ และมีข้อปลีกย่อยในการประกอบพิธีกรรมมากมาย เช่น ต้องมีการอาราธนาศีล อาราธนาธรรม การจุดเทียนส่องธรรม เป็นต้น พระสงฆ์ไทยแต่โบราณก็มีการดัดแปลงโดยเพิ่มทำนองให้น่าสนใจ เรียกว่า เทศน์แหล่ ปัจจุบันอาจแบ่งการเทศน์ตามจำนวนผู้เทศน์ได้เป็น เทศน์เดี่ยว (เทศน์รูปเดียว) และเทศน์สองธรรมมาสน์ขึ้นไป (เทศน์แบบจุลฉา-วิเศษนา ใช้ผู้เทศน์ ๒ รูปขึ้นไป)

คำว่า เทศน์ หรือการเทศน์แบบพิธีการ ในความรู้สึกส่วนใหญ่ของคนไทยมักจะเข้าใจว่าเป็นพิธีกรรมการสอนที่เป็นทางการ เน้นพิธีการ และมีรูปแบบตายตัวที่ผู้เทศน์ไม่สามารถใช้ลูกเล่นหรือใช้อุปกรณ์ เช่น ภาพ หรือสื่อประสมมาใช้เพื่อประกอบการเทศน์ได้ ทำให้ในปัจจุบันพระสงฆ์ได้มีปรับเปลี่ยนวิธีการเทศน์ด้วยวิธีอื่น ๆ เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เช่น การเทศน์ในพิธีการโดยไม่ใช้สำนวนโบราณ การสอนธรรมะผ่านสื่อต่าง ๆ การแต่งหนังสือ การแต่งเพลงธรรมะ เป็นต้น ซึ่งสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากกว่า เพราะส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ทำนองแบบเทศน์พิธีการ และอาจมีมุกสอดแทรกลงไปทำให้น่าสนใจมากขึ้น

๒.๔.๒ ปาฐกถาธรรม คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟัง โดยทั่วไปจะขึ้นพูด และผู้พูดจะต้องมีลีลาในการพูด เพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังเป็นพิเศษ เป็นวิธีการแสดงธรรมแบบใหม่

๒.๔.๓ อภิปรายธรรม คือ การชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรม ข้อใดข้อหนึ่งให้ผู้อื่นเข้าใจ เป็นการเผยแพร่อีกรูปแบบหนึ่ง

๒.๔.๔ สันทนาธรรม คือ การพูดจาหรือถกกันในหลักธรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาชีวิต โดยยึดหลักทางสายกลาง

๒.๔.๕ การสอนสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน คือ การสอนให้นั่งสมาธิภาวนา เพื่อให้ใจเป็นสมาธิหรือเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์ พระบางรูปสอนทั้งพระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกา มีการบวชชีพรามณ์ บางรูปสอนตามโรงเรียนแนะนำครูและนักเรียนให้ฝึกกรรมฐาน

๒.๔.๖ การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เช่น การเขียนหนังสือธรรมะ การบันทึกเทปธรรมะ หรือวิดีโอเพื่อจำหน่ายแจกไปในกลุ่มคนที่ไม่มีเวลาศึกษาธรรมะด้วยตนเอง หรือมีการการใช้ภาพยนตร์ สไลด์ วิดีโอ และรูปภาพ มาเป็นอุปกรณ์การสอนธรรมะ โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นเครือข่ายในการผลิตสื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ โดยมีญาติโยมให้ความอุปถัมภ์^{๔๕}

๒.๕ ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลเป็นต้นมา ถือเป็นงานดำเนินงานอย่างมีแผนงานตามระบบ จึงทำให้พระพุทธศาสนาประดิษฐานมั่นคงมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งข้อนี้อาจทำให้ดูเหมือนเป็นความสมบูรณ์พร้อมของพระศาสนา จนละเลยที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสตร์สมัยใหม่ ทำให้ตกอยู่ในความประมาท เพราะไม่อาจสร้างจุดดึงดูดความสนใจให้เกิดขึ้นกับคนรุ่นใหม่ได้ การเรียนรู้เพื่อที่จะนำศาสตร์สมัยใหม่มาปรับประยุกต์ใช้กับหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการกำหนดนโยบาย การวางแผนงาน และแผนยุทธศาสตร์ ให้สอดคล้องกับสังคมยุคปัจจุบัน สถาบันการศึกษา องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ จึงมีความตื่นตัวในการดำเนินงานโดยใช้แผนยุทธศาสตร์ให้เป็นกลไกสำคัญ เพื่อให้เกิดการกระตุ้นและเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ฉะนั้น ก่อนการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้ปฏิบัติงานควรกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่อันประกอบด้วยแผนงาน โครงการ และกิจกรรมการเผยแผ่อย่างเป็นระบบ จากนั้นควรใช้หลักในการวิเคราะห์สถานการณ์ ๔ ด้าน ที่เรียกว่า SWOT ดังนี้^{๔๖}

๑) จุดแข็ง (S = Strength) ได้แก่ เวลาที่จะไปในพื้นที่ใด ต้องหาข้อมูลให้ได้ก่อนว่าพื้นที่นั้นมีอะไรเป็นจุดแข็งที่ทำให้เราน่าจะทำงานได้ก้าวหน้าด้วยดี

^{๔๕}บุญศรี พานจิตต์ และคณะ , "รายงานการวิจัยเรื่อง ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี " (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๔๕), หน้า ๒๑-๒๓.

^{๔๖}คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ธรรมนิเทศ**, หน้า ๖๖-๖๗.

๒) จุดอ่อน (W = Weakness) ได้แก่ ข้อด้อยต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อ การปฏิบัติงานไม่ก้าวหน้า เช่น เรื่องภาษาและการบริหารจัดการ

๓) โอกาส (O = Opportunity) ได้แก่ ข้อเด่นที่เป็นตัวกระตุ้นหรือเป็นสิ่งท้าทาย ให้เกิดการอยากรู้ อยากเห็น อยากทดลอง อยากพิสูจน์

๔) สิ่งคุกคาม (T = Threat) ได้แก่ ส่วนที่เกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจส่งผลเสียต่อ การปฏิบัติงานในระยะยาว เช่น บุคลากรผู้อุทิศตนเพื่อการเผยแพร่อย่างจริงจังมีน้อย และไม่มีการ ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

หลักการวิเคราะห์สถานการณ์ดังกล่าว สามารถนำไปพิจารณาได้ทั้งสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ออกไปและสิ่งที่อยู่ไกลตัว ทั้งนี้เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนที่จะลงมือปฏิบัติการจริง

๒.๖ คุณสมบัติของนักเผยแพร่ที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ

สมาน งามสนิท^{๔๗} ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่พึงประสงค์ตามแนว ทางแห่งพุทธะ ซึ่งได้ระบุถึงคุณสมบัติดังกล่าวที่เรียกว่า สัมปรีชธรรม ๗ ประการ ได้แก่

๒.๖.๑ มีธัมมัญญตา คือ เป็นผู้รู้ธรรมคือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระ ของเรื่อง สามารถจะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน

๒.๖.๒ มีอัตถัญญตา คือ รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอน ชัดเจน

๒.๖.๓ มีอัตถัญญตา คือ รู้จักตนเองรู้ว่าตนคือใคร มีความพร้อมหรือไม่ อย่างไร การรู้จักตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้ว จะมีการยอมรับตนเอง แล้วจะ เปิดเผยตนเองสามารถสื่อสารภายในตนเองได้อย่างดียิ่ง ผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนเองได้ดีจะ เป็นคนที่สามารถรับรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิจารณญาณที่สุขุมรอบคอบ มีเหตุ มีผล ทำให้ การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่ง

๒.๖.๔ มีมัตถัญญตา คือ รู้จักประมาณ และรู้จักความพอดี การสื่อสาร บางอย่างหากมากเกินไปผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอแก่ผู้รับ การรู้จัก ประมาณในการสื่อสาร คือไม่ส่งสารซ้ำซากมากเกินไปน้อยเกินไป

๒.๖.๕ มีกาลัญญตา คือ รู้จักกาลเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสาร ว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสาร แม้ว่าจะเป็นการสื่อสาร

^{๔๗}สมาน งามสนิท , ผู้ส่งสารที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธะ : ครบรอบ ๑๐ ปี สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๗), หน้า ๕๓-๕๕.

ภายในตนเอง การสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารของมวลชน นอกจากการสื่อสารนั้น จะไม่ประสบความสำเร็จแล้วบางทีอาจมีอุปสรรคต่าง ๆ ตามมาอีกด้วย การรู้จักเวลาจึงเป็น คุณสมบัติประการหนึ่งของผู้สื่อสารตามแนวทางแห่งพุทธะ

๒.๖.๖ มีปรีชาญาณ คือ รู้จักชุมชน รู้จักสังคม ในทางนิเทศศาสตร์ เรียกว่า กลุ่มผู้รับสาร กลุ่มเป้าหมาย ผู้ส่งสารต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จ ยิ่งรู้จักมากเท่าไร การสื่อสารยิ่งจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น พระพุทธเจ้าเผยแผ่พระธรรม ของพระองค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น เพราะว่าพระองค์ทรงรอบรู้ผู้รับสารได้อย่างแจ่มแจ้ง แทงตลอด ทรงรู้ไปถึงภูมิหลังหรือกรรมเก่าแต่ชาติก่อนของผู้รับสาร ผู้ส่งสารที่เป็นปุถุชน ธรรมดาที่มีความจำเป็นต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมายว่าเป็นใคร ต้องรู้จักเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ ทางเศรษฐกิจและสังคม ยิ่งรู้จักกลุ่มเป้าหมายมาก การสื่อสารก็มีประสิทธิภาพมาก

๒.๖.๗ มีบุคคลปริปัญญา คือ รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า ผู้รับสาร แต่ละคน มีลักษณะจำเพาะเป็นของตนเอง มีจิต มีอริยาสัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อย เพียงใด การที่ผู้ส่งสารรู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้

บุคคลผู้ประกอบด้วยสัปปริสธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ประกอบด้วย สัมมคุณครบทั้ง ๘ ประการ^{๔๘} ได้แก่

- ๑) เป็นผู้ปฏิบัติดี
- ๒) เป็นผู้ปฏิบัติตรง
- ๓) เป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง
- ๔) เป็นผู้ปฏิบัติสมควร
- ๕) เป็นผู้สมควรได้รับของที่เขานำมาถวาย
- ๖) เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ
- ๗) เป็นผู้ควรแก่การทักขิณา คือ ควรแก่ของทำบุญ
- ๘) เป็นผู้ควรแก่การอัญชลี คือการกราบไหว้
- ๙) เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก หรือเป็นแหล่งปลูกฝังและเผยแผ่ความดี

ที่ยอดเยี่ยมของโลก

^{๔๘}อง.ติก.(ไทย) ๒๐/๗๑/๒๘๓.

คุณสมบัติของนักเผยแผ่ ซึ่งกำหนดตามแนวทางของหลักสัปปริสธรรม ๗ ประการ ดังกล่าว จัดเป็นคุณสมบัติที่พึงพิจารณากำหนดให้เกิดมีพร้อมในตัวบุคคลผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ พระพุทธศาสนา และเมื่อนำหลักการหลาย ๆ ส่วนมารวมกัน ก็สามารถสรุปคุณสมบัติ ของนักเผยแผ่เพิ่มเติมได้อีก ดังนี้^{๔๕}

- ๑) ควรเป็นผู้มีทัศนคติที่ดี มีพรหมวิหาร และสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี
- ๒) ควรเป็นผู้มีส่วนร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อเรียนรู้การทำงานร่วมกัน
- ๓) ควรเป็นนักวิเคราะห์วิสัย สำรวจแนวคิดหรือประชาคมติ และสามารถ
ดำเนินงานได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย
- ๔) ควรเป็นผู้มีความสามารถในการจัดกิจกรรมสื่อสัมพันธ์ และการดำเนินงาน
ต่าง ๆ ได้ตามแผนงานอย่างเป็นระบบ
- ๕) ควรเป็นผู้มีบทบาทในการให้คำปรึกษาหารือหรือแนะนำ ในกิจกรรมด้านการ
ประชาสัมพันธ์ต่อฝ่ายบริหารองค์กร เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายในการบริหาร

จากการศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรม ในส่วนที่เกี่ยวกับ ความหมายและ ความสำคัญของการเผยแผ่ , พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา , หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับ การเผยแผ่พุทธธรรม, กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ ผู้วิจัยได้นำมากำหนดแนวทาง ในการศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริบุญ โป) ซึ่งจะได้อีกว่า โดยละเอียดในบทที่ ๓-๔ ต่อไป

^{๔๕} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ธรรมนิเทศ, หน้า ๖๘-๖๙.

บทที่ ๓

หลักการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ)

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแพร่พุทธธรรมในฐานะพระธรรมทูต ดังนั้น ผู้วิจัยจะได้กล่าว ถึงความเป็นมาของพระธรรมทูตในประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคใต้ เพื่อเชื่อมโยงกับหลักการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ซึ่งจะได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

- ๓.๑ ประวัติพระธรรมทูตในประเทศไทย
- ๓.๒ การเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ในฐานะพระธรรมทูต
- ๓.๓ การเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ตามแนวพุทธวิธีในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- ๓.๔ หลักการและแนวคิด ในการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ)
- ๓.๕ กลยุทธ์ในการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ)
- ๓.๖ ยุทธศาสตร์การเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ)
- ๓.๗ คุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ ของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ)

๓.๑ ความเป็นมาของพระธรรมทูตในประเทศไทย*

งานพระธรรมทูตยุคเริ่มแรกในประเทศไทย กรมการศาสนาได้ฟื้นฟูจัดให้มีงานพระธรรมทูตขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ถึง ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยมีความมุ่งหมายให้ประชาชนยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ให้มีศีลธรรมประจำใจ มีความเคารพรักต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชนที่นับถือศาสนาต่าง ๆ ได้ทดลองดำเนินงาน

---

* กองงานพระธรรมทูต , ประวัติพระธรรมทูต, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.ddhad.org/?file=page&op=history> [๕ มี.ค. ๒๕๕๖].

โดยอาราธนาพระเถระผู้ใหญ่เป็นหัวหน้าคณะอำนวยการ จัดส่งพระสงฆ์ออกจาริกประกาศ พระศาสนาในถิ่นต่าง ๆ

มหาเถรสมาคม มีมติให้รับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบของพระธรรมทูตนี้ เป็นกิจกรรมถาวร โดยตั้งเป็นกองงานพระธรรมทูตขึ้น ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นต้นมา โดยมอบหมายให้สมเด็จพระวันรัต (ปุ่น) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ธีร์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒

ครั้งต่อมา เมื่อสมเด็จพระวันรัต ได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามรณภาพ มหาเถรสมาคมจึงมีมติมอบให้พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต และมอบให้พระพุทธรพจนวราภรณ์ (ทองเจือ) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑ มอบให้พระพรหมคุณาภรณ์ (เกี้ยว) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒

ต่อมาพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระธีรญาณมุนี และได้มรณภาพ มหาเถรสมาคมจึงมีมติมอบให้พระพุทธรพจนวราภรณ์ (ต่อมาได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต และมอบให้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ปัจจุบันได้รับสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระพุฒาจารย์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑ และมอบให้พระธรรมธีรราชฆานามุนี (ต่อมาได้รับสถาปนาขึ้นเป็นพระธรรมปัญญาบดี และปัจจุบันได้รับสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒

การบริหารงานพระธรรมทูต ได้แผ่ขยายขอบข่ายงานเป็นหลายฝ่าย แต่ยังคงระเบียบที่จะให้พระธรรมทูตได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ในการประชุมปัจฉิมนิเทศงานพระธรรมทูต ที่ประชุมจึงมีมติให้วางระเบียบขึ้น เพื่อความสะดวกต่อการปฏิบัติงาน เพราะแต่เดิมนั้นยังไม่มีระเบียบเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติได้

พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้มีคำสั่งแม่กองงานพระธรรมทูต แบ่งคณะทำงานเพื่อดำเนินการในเรื่องนี้ออกเป็น ๒ คณะ ซึ่งคณะทำงานชุดแรกเรียกว่า คณะทำงานปรับปรุงงานพระธรรมทูต คณะทำงานชุดนี้ได้ประชุมพิจารณาข่างระเบียบแล้วนำเสนอที่ประชุมปัจฉิมนิเทศเพื่อพิจารณา

คณะทำงานชุดที่ ๒ เรียกว่า คณะทำงานพิจารณาข่างระเบียบกองงานพระธรรมทูต ซึ่งคณะทำงานชุดนี้ ได้พิจารณากลับกรองระเบียบดังกล่าวเพื่อนำไปใช้ปรับปรุงงานพระธรรมทูตให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน การบริหารงานพระธรรมทูตในประเทศไทย จึงได้ถือ “ระเบียบกองงานพระธรรมทูต” นี้เป็นหลักปฏิบัติสืบมา

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ สมเด็จพระพุทธปาพจนบดีได้มรณภาพ มหาเถรสมาคมจึงมีมติให้สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (เกี้ยว) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต และสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑ และให้สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒

๓.๒ การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ในฐานะ

พระธรรมทูต

งานพระธรรมทูตนับเป็นผลงานการเผยแผ่พุทธธรรมที่โดดเด่นที่สุดของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นพระธรรมทูตจังหวัดระนอง ซึ่งเป็นพระธรรมทูต สายที่ ๕ ตามระเบียบกองงานพระธรรมทูต และในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้รับมอบหมายเป็นหัวหน้าคณะธรรมโฆณัติสัญจร ประกาศพระศาสนาและผลงานพระพุทธศาสนา สายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ณ จังหวัดนครราชสีมา, บุรีรัมย์, สุรินทร์, อุบลราชธานี, มหาสารคาม, สกลนคร, อุตรธานี, เลย และเพชรบูรณ์ นอกจากนี้ท่านยัง เป็นพระธรรมทูตประจำสำนักผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ จนถึงปัจจุบัน^๒

๓.๓ การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ตามแนว

พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) นั้น ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ทั้งคุณสมบัติของนักเผยแผ่ จุดมุ่งหมายในการสอน หลักการเผยแผ่ วิธีการเผยแผ่ เทคนิคการเผยแผ่ รวมถึงการนำ บทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสาวก มาประยุกต์ใช้เป็น กลยุทธ์วิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรม ให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

^๒ คณะกรรมการจัดงานมูทิตาสักการะการเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ๘๐ พรรษาอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล เจ้าคณะจังหวัดระนอง, (ระนอง : โรงพิมพ์ระนองออฟเซต, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕ - ๒๑.

๓.๓.๑ คุณสมบัติของนักเผยแผ่ของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในการปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรม โดยเฉพาะเวลาที่ต้องเผยแผ่ด้วยวิธีการสอนได้ดำเนินการตามแนวความคิดที่ว่า “ผู้สอนกับผู้เรียนนั้น มีความสัมพันธ์กันในฐานะกัลยาณมิตร” ท่านจึงยึดหลักในการเผยแผ่ตามองค์ของกัลยาณมิตร ดังนี้^๓

- ๑) ท่านพยายามเข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนให้ผู้ฟังหรือคู่สนทนาอยากสนใจที่จะซักถามในประเด็นที่สงสัยหรืออยากรู้ (ปิโย)
- ๒) ในฐานะเป็นพระเถระผู้ใหญ่ และเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ที่มีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะ ทำให้เกิดความเลื่อมใสแก่ผู้ที่พบเห็น (ครุ)
- ๓) มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเอง อยู่เสมอ ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ท่านได้มีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ทั้งจากการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ สถาบันการศึกษาอื่น ๆ และการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง (ภาวนีโย)
- ๔) เป็นนักพูด เลือกใช้คำพูดและ วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจ (วตฺตา)
- ๕) อุดมต่อถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังคำใดถาม คำล่วงเกิน คำด่าเตือน วิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อย่างอดทนได้ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์ และพร้อมที่จะนำข้อวิจารณ์เหล่านั้นมาพัฒนาตนเอง (วจนฺคฺขโม)
- ๖) พูดคำที่ลึกซึ้งให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ใช้วิธีการต่าง ๆ ในการนำเสนอ รวมถึงการยกตัวอย่างประกอบ ซึ่งมักเป็นนิทานที่ผู้ฟังคุ้นเคย หรือเป็นเหตุการณ์ที่กำลังได้รับความสนใจจากสังคมปัจจุบัน (คฺมุทฺติรณฺจ กถํ กตฺตา)
- ๗) ไม่ชักนำในอฐานะ หรือในแนวทางที่ผิด เพราะ เป้าหมายสำคัญ ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือต้องการให้ผู้ฟังประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร หลักการข้อนี้จึงมีความสำคัญเป็นอันมาก (โน จฺภูฐานฺเน นฺิโยชเย)

^๓สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ ฐีเจ้าอาวาสวัดโปธาราม ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดระนอง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง, ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

๓.๓.๒ จุดมุ่งหมายในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) กล่าวว่า ท่านมีความตระหนัก อยู่เสมอว่าจุดมุ่งหมายในการสอนเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึง เพราะจะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ โดยต้องมีเนื้อหา หรือเรื่องที่จะสอน มีตัวผู้เรียนหรือผู้ฟัง และวิธีการสอน ที่เหมาะสมครบถ้วนทุกอย่าง จึงได้นำหลักการในเรื่องนี้มาเป็นแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรม ดังต่อไปนี้^๔

๑) สอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น สอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับบุคคลนั้น ๆ สิ่งใดที่ไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับการสอน ก็จะไม่สอนสิ่งนั้น สอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่รู้และจำเป็นเท่านั้น เช่น สอนพระภิกษุสามเณร ก็จะเน้นการปฏิบัติที่เหมาะสมของสมณะ สอนนักเรียน นักศึกษา ก็จะเน้นในเรื่องของการศึกษา สอนผู้ใหญ่ก็จะสอนในเรื่องของการทำหน้าที่การทำงาน สอนผู้สูงอายุก็จะเน้นเรื่องของการปล่อยวาง ทำจิตใจให้สงบ

๒) สอนอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรองตามให้เห็นด้วยตนเอง เช่น มีคนบอกว่าถ้าอยากเรียนให้ประสบความสำเร็จให้ท่องคาถาหัวใจนักปราชญ์ คือ สุ จิ ปุ ลิ ถ้ามีแต่ท่องอย่างเดียว โดยไม่รู้ความหมายว่าแต่ละคำคืออะไร หรือรู้ความหมายแล้วไม่นำไปปฏิบัติไม่ลงมือปฏิบัติ แล้วจะสำเร็จได้อย่างไร

๓) สอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร ในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) สิ่งที่ท่านเน้นมากคือการให้ผู้ฟังสามารถนำสิ่งที่ได้รับฟังไปปฏิบัติได้จริง ท่านจึงย้ำเสมอว่าเรื่องนั้น ๆ สามารถนำไปปฏิบัติได้ในสถานการณ์ใด ให้ลองนำไปปฏิบัติดู ได้ผลอย่างไรแล้วก็นำมาเล่าสู่กันฟังตามโอกาส

๓.๓.๓ หลักการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)^๕

พระพุทธองค์ได้ตรัสองค์แห่งธรรมกถึกไว้ว่า “อานนทการแสดงธรรมให้คนอื่นฟัง มิใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่น ฟังตั้งธรรม ๕ อย่างไว้ในใจ” คือ

- ๑) เราจักกล่าวไปตามลำดับ
- ๒) เราจักกล่าวยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ
- ๓) เราจักแสดงด้วยอาศัยความเมตตา
- ๔) เราจักแสดงโดยไม่เห็นแก่อามิส
- ๕) เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและคนอื่น

^๔ สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ ๒๕๑) พฤษภาคม ๒๕๕๕.

^๕ สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ ๒๕๑) พฤษภาคม ๒๕๕๕.

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ได้ยึดหลักองค์แห่งธรรมกถิกนี้ ในการเผยแผ่พุทธธรรมเสมอมา โดยท่านได้กล่าวไว้ว่า “คุณสมบัติ ๕ ประการนี้ ถ้าผู้สอนยึดเป็นหลักและสอนไปตามหลักทั้ง ๕ ประการแล้ว ประโยชน์ ๓ อย่าง ย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ฟัง กล่าวคือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ และความสุข ประโยชน์ในภายหน้า ได้แก่ การเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ และประโยชน์อย่างยิ่ง คือ มรรค ผล นิพพาน พระธรรมกถิกเป็นผู้ซึ่ง ประโยชน์ทั้ง ๓ นี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องยึดหลักองค์แห่งธรรมกถิกไว้ให้มั่น”

หลักการข้อที่ ๕ ซึ่งกล่าวว่า แสดงธรรมโดยไม่กระทบตนและคนอื่นนี้ นอกจากจะหมายถึงการกระทบตัวบุคคลแล้ว พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ยังให้ความสำคัญกับการกระทบกระทั่งกันระหว่างศาสนาด้วย นางสาวสุภาณี มะหมิน ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบี่ ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “ดิฉันเองเป็นอิสลาม แต่โชคดีที่ได้มีโอกาสเห็นการทำงานของหลวงพ่อ ได้ร่วมงานกับหลวงพ่อโดยเริ่มจากการทำหน้าที่ครูที่ปรึกษา ดูแลนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรมที่วัด ได้เห็นว่าท่านเป็นพระที่ทำงานโดยมุ่งเน้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของศาสนา ให้ข้อคิดที่ดีในการทำงานและการใช้ชีวิต ท่านจะพูดเสมอว่า ให้ทุกคนยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในศาสนาที่ตนนับถือ และอย่าอ้างเรื่องความแตกต่างทางศาสนามาเป็นมูลเหตุของความขัดแย้งในการอยู่ร่วมกัน”^๖

๓.๓.๔ ลีลาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)^๗

ในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ท่านให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามคุณลักษณะในการสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเรียกว่า ลีลาในการสอน ๔ ประการ คือ

- ๑) สันทัตสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูให้เห็นกับตา
- ๒) สมหาปนา ชักจูงใจให้เห็นจริง ด้วยการชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
- ๓) สมุตเตชนา ใ้ใจให้แกล้วกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกใจให้มีอุตสาหะ แข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จ อดทนต่อความเหน็ดเหนื่อย
- ๔) สัมปหังสนา ขโลมใจให้เข้มแข็ง ำรง เบิกบาน ไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะเห็นประโยชน์ในการปฏิบัติ

^๖สัมภาษณ์ นางสาวสุภาณี มะหมิน , ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบี่ จังหวัดระนอง , ๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

^๗สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ๕๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

นอกจากนี้ท่านยังยึดหลักในการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ ตามที่ปรากฏในสังเวคปริกิตตปาฐะ ว่า

- ๑) อาทิกุลยาณั โปเราะในเบื้องต้น คือศีล
- ๒) มชฺเณกุลยาณั โปเราะในท่ามกลาง คือสมาธิ
- ๓) ปรีโยสานกุลยาณั โปเราะในที่สุด คือปัญญา

นางศิริพร ศรีสม ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบือ ซึ่งเคยเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่วัดคโปกธาราม ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “หลวงพ่อกำลังสอนแบบใช้คำพูดให้น้อยที่สุด แต่ท่านจะใช้วิธีปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านและพระสงฆ์ได้ทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความศรัทธาที่มั่นคงแก่ผู้ที่ได้ร่วมงานกับท่าน”^๔

นางจิรภัทร จิรธรรมกุล ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบือ กล่าวว่า “ไม่ว่าจะสอนเรื่องอะไร หลวงพ่อกำลังอธิบายอย่างละเอียดจนมองเห็นภาพ ท่านจะใช้คำพูดที่ง่าย ๆ ฟังแล้วสามารถเข้าใจได้ทันที และท่านจะอธิบายเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสังคมหรือประเด็นที่กำลังได้รับความสนใจอยู่ในขณะนั้น ทำให้เรามองเห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่ทันสมัยและสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง”^๕

๓.๓.๕ หลักวิธีสอนเพื่อการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)

การสอนคนแม้ในเรื่องเดียวกัน ก็ต้องมีรูปแบบในการสอนหลายๆ แบบ จึงจะประสบความสำเร็จตามต้องการ เพราะคนฟังมีหลายประเภท ต่างจิตต่างความคิด พระพุทธองค์ทรงนำเอาการสอนแบบต่างๆ มาสอนตามความเหมาะสม ซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรม คือ^๖

๑) แบบสากัจฉาหรือสนทนา วิธีการนี้ พระพุทธองค์ทรงส่งเสริมให้พระสาวกใช้กัน ดังทรงยกย่องว่า “การสนทนาธรรมตามกาลเป็นอุดมมงคล” และจะมีศาลาเป็นที่นั่งสนทนาธรรมของพระภิกษุสงฆ์ทุกบ่าย เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้ ในบางเรื่อง พระองค์ก็จะเสด็จมาเอง ซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ได้นำวิธีการนี้มาใช้มากเมื่อครั้งปฏิบัติหน้าที่เป็นพระธรรมทูต ณ วัดธรรมโฆษณ์ ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ซึ่งทำให้ประชาชนเข้าใจในหลักธรรมที่ปรากฏในเทศกาลบุญสารทเดือนสิบ

^๔สัมภาษณ์ นางศิริพร ศรีสม, ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบือ จังหวัดระนอง, ๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

^๕สัมภาษณ์ นางจิรภัทร จิรธรรมกุล, ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบือ จังหวัดระนอง, ๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

^๖สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

๒) แบบบรรยาย จะทรงใช้เสมอในที่ประชุม ส่วนมากจะเป็นโอกาสที่มีผู้ฟังจำนวนมาก ๆ ดังที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนาในเชตะวันมหาวิหาร ในช่วงบ่ายของทุกวันและที่น่าสังเกตคือ ผู้ฟังมักจะมีความรู้ หรือมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นในขั้นพื้นฐานมาบ้างแล้ว ซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ได้นำวิธีการนี้มาใช้ในโอกาสที่ไปเผยแผ่ตามคำนิมนต์ของหน่วยงานต่าง ๆ และมีการกำหนดหัวข้อเรื่องไว้แล้ว โดยท่านจะใช้วิธีการจดหัวข้อสำคัญ ๆ ไว้ เพื่อให้การบรรยายเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเจ้าภาพ

๓) แบบตอบปัญหา ในการตอบปัญหาพระองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม พระองค์ตรัสว่า “การตอบปัญหาใด ๆ ต้องดูลักษณะปัญหาและเลือกวิธีตอบให้ถูกต้องเหมาะสม” จึงทรงจำแนกวิธีตอบปัญหาไว้ ๔ ประเภท ดังกล่าวแล้วในบทที่ ๒ ซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ได้นำวิธีการนี้มาใช้เมื่อมีผู้มาซักถามข้อสงสัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และท่านยังได้กล่าวเพิ่มเติมด้วยว่า “การใช้วิธีตอบปัญหานี้ ต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง เพราะผู้ถามมีหลายประเภท ถ้าไม่พร้อมไม่ควรนำมาใช้”^{๑๑}

๔) แบบวางกฎข้อบังคับ โดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ และข้อบังคับ ให้สาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือตัวด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน เช่น เมื่อเกิดเรื่องที่เกี่ยวข้องหรือภิกษุที่ทำความผิดนำความเสียหายมาสู่หมู่สงฆ์ ก็ทรงบัญญัติพระวินัย โดยความเห็นชอบของสงฆ์ซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ได้นำวิธีการนี้มาใช้ในการปกครองสงฆ์ทั้งในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส และเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งท่านให้ความสำคัญกับการรักษากฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ดังที่ท่านได้กล่าวว่า “ถ้าจะอยู่ด้วยกัน ก็ต้องเคารพในกติกาเดียวกัน ต้องยอมรับกันให้ได้ ถ้ายอมรับกันไม่ได้ ก็อยู่ด้วยกันลำบาก”

อนึ่ง ในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ท่านจะเลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับเรื่องที่สอน บุคคลผู้รับการสอน รวมถึงบรรยากาศแวดล้อมเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้รับการสอนหรือผู้ฟังได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่และสามารถนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

๓.๓.๖ เทคนิคการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)^{๑๒}

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ได้น้อมนำเอาเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ในการเผยแพร่พุทธธรรมทุกครั้ง เพราะเป็นที่ทราบกันดีในหมู่ชาวพุทธทั้งหลายว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างของผู้ที่มีเทคนิควิธีสอนที่หลากหลาย ทรงสอนแบบทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม หรือจากเรื่องที่ยาก ๆ ไปหาเรื่องที่ยาก ธรรมะเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาลึกซึ้งยากที่จะเข้าใจ โดยเฉพาะธรรมะชั้นสูง เช่น การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา การใช้อุปกรณ์หรือสื่อการสอน การทำเป็นตัวอย่าง ทำให้การเผยแพร่ของท่านประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

๓.๓.๗ พระสาวกที่เป็นแบบอย่างใน การเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)

นอกจากการนำพุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ในการเผยแพร่พุทธธรรมแล้ว พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ยังได้นำบทบาทและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ พระสาวกมาเป็นแบบอย่างในการทำงานอีกด้วย

พระสาวกองค์สำคัญที่ถือเป็นต้นแบบในการเผยแพร่พุทธธรรมของท่าน คือ พระสารีบุตร ซึ่งท่านได้อธิบายว่า “พระสารีบุตรเป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทีต่อครูอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน แม้แต่ผู้ที่เคยถวายอาหารบิณฑบาตเพียงทัพพีเดียวท่านก็ไม่ลืมบุญคุณ และในวาระสุดท้ายของชีวิตก็ยังไปแสดงธรรมแก่มารดา จนกระทั่งเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ซึ่งเราเองก็ตั้งใจแล้วว่า ตราบที่ร่างกายยังมีเรี่ยวแรงอยู่ ก็จะทำหน้าที่ในการเผยแพร่พุทธธรรมต่อไป”^{๑๓}

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ ๙๑) พฤษภาคม ๒๕๕๕.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ ๙๑) พฤษภาคม ๒๕๕๕.

๓.๔ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ)^{๑๔}

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) เป็นผู้แตกฉานในธรรมะอันเป็นคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา ประกอบกับเคยดำรงตำแหน่งเป็นพระนักปกครองระดับเจ้าคณะจังหวัด จึงทำให้การทำงานด้านเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นไปด้วยความสะดวก ประสบความสำเร็จได้ในระดับที่น่าพอใจ

ท่านปฏิบัติหน้าที่นักเผยแผ่โดยยึดหลักตามพระพุทธพจน์ที่ว่า “จรต ภิกขเว จาริกัม พุชชนิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตุลยา หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ ” แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์ และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่ก่อกุล และความสุขแก่เหล่า ทวยเทพและมนุษย์^{๑๕} และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ๓ ประการ^{๑๖} คือ

- ๑) ทิฏฐธรรมกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น
- ๒) สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้นไป
- ๓) ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

งานเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) จำแนกได้ดังนี้

๑) งานพระธรรมทูต พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระธรรมทูตจังหวัดระนอง สายที่ ๕ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ และในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้รับมอบหมายเป็นหัวหน้าคณะธรรมโฆณณ์สัญจร ประกาศพระศาสนาและผลงานพระพุทธศาสนิกุสาทายกทุกวันออกเฉียงเหนือ ณ จังหวัดนครราชสีมา, บุรีรัมย์, สุรินทร์, อุบลราชธานี, มหาสารคาม, สกลนคร, อุดรธานี, เลย และเพชรบูรณ์ นอกจากนี้ท่านยังเป็นพระธรรมทูตประจำสำนักผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ จนถึงปัจจุบัน^{๑๗}

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ๙๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

^{๑๕} วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗., วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๖} จุ.จ. (ไทย) ๓๐/๖๗๓/๓๓๓.

^{๑๗} คณะกรรมการจัดงานมูทิดาศักการะการเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ๙๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕, เจ้าคณะจังหวัดระนอง, (ระนอง : โรงพิมพ์ระนองออฟเซ็ท, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕ - ๒๑.

งานพระธรรมทูตนี้ นับว่าเป็นผลงานการเผยแผ่พระพุทธธรรมที่โดดเด่นที่สุดของ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ซึ่งท่านได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการทำงานเผยแผ่ในฐานะ พระธรรมทูตว่า “ตอนที่ทำงานเป็นพระธรรมทูต ได้ตั้งหลักการทำงานไว้ คือ”^{๘๘}

(๑) ต้องศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจ และปฏิบัติตามให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง ตามหลักการที่ว่า ให้เป็นผู้รู้ดีรู้ชอบด้วยตนเองก่อน แล้วจึงสอนผู้อื่นให้รู้ตาม โดยทำให้เขาดู อยู่ให้เขาเห็นว่าหลักในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งดีและมีความเป็นอัจฉริยะ ทำให้สามารถละความชั่ว ทำความดี และทำจิตใจให้สงบได้จริง

(๒) ในส่วนของการเผยแผ่ ต้องทำจากวงแคบและค่อยขยายออกไปในวงกว้าง การทำงานนั้นเริ่มต้นจากการสอนนักเรียนและครูอาจารย์ใน โรงเรียนให้มีความเลื่อมใสศรัทธาก่อน หลังจากที่ได้อบรมพระวิปัสสนาจารย์มาแล้ว ก็นำมาสอนนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่เรียบร้อย จนกระทั่งสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ มีผลการเรียนดีขึ้น ทำให้ผู้ปกครองของนักเรียนเกิดความเคารพเลื่อมใส หันมาศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติธรรมกันมากขึ้น และชักชวนกันมาจนกลายเป็น กลุ่มใหญ่

(๓) ใช้วิธีเก็บข้อมูลจากพื้นที่จริง เช่น ตอนอยู่ที่วัดสุวรรณคีรีวิหาร ไปสอน หนังสือในโรงเรียน เวลากลับวัดก็จะใช้วิธีเดินเพื่อสำรวจพื้นที่ ได้สังเกตเห็นพฤติกรรมของผู้คน ในเส้นทางที่เดินผ่าน ซึ่งมักจะมีการทะเลาะวิวาทในครอบครัวอยู่บ่อยครั้ง ก็ได้ใช้วิธีการ ขอบิณฑบาตให้เลิกทะเลาะกัน อโหสิกรรมต่อกัน และหันมาประพฤติปฏิบัติธรรม และยังได้ใช้ วิธีเดียวกันนี้แก้ปัญหาเรื่องการเล่นพนันชนไก่ บ่อนการพนัน การเสพสุรา และการทะเลาะวิวาท กับเพื่อนบ้าน

(๔) เมื่อได้รับแต่งตั้งให้มีตำแหน่งเป็นพระสังฆาธิการผู้ปกครองสงฆ์ ก็ได้ใช้ ตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับแต่งตั้งนั้น มาสนับสนุนการปฏิบัติงานพระธรรมทูต กล่าวคือ เมื่อได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสก็พยายามรักษาศรัทธาของญาติโยมด้วยการสร้างสายบิณฑบาต ให้ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนรอบวัด จนกระทั่งญาติโยมเหล่านั้นมีความศรัทธามั่นคง ต่อมาได้รับ แต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบล ก็พยายามประคับประคอง ดูแลพระภิกษุ สามเณร และอุบาสก อุบาสิกา ตลอดจนให้การอุปถัมภ์บำรุง และพัฒนาวัดในตำบลให้มีความเจริญ

ครั้งได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะอำเภอ ก็ได้เปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้สนับสนุน การทำงานเผยแผ่ของเจ้าคณะตำบล ด้วยการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ รวมทั้งให้ความอนุเคราะห์ ส่งเคราะห์พระภิกษุ ทายก ทายิกา ที่เป็นผู้สูงอายุ เท่าที่จะสามารถทำได้

^{๘๘}สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ๑๖๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

ที่สุดได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะจังหวัด งานพระธรรมทูตที่ทำมาแต่เดิม ก็ขยายออกไปในลักษณะของการทำงานร่วมกันกับเจ้าคณะจังหวัดอื่น ๆ และได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ ๕ ซึ่งรับผิดชอบในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (ระนอง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และตรัง) และภาค ๑๘ (สงขลา พัทลุง สตูล ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)

๒) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ได้ดำเนินการที่วัดตโปทาราม ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์แก่ประชาชน ในด้าน ศิลธรรม และวัฒนธรรม สุขภาพและอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม สามัคคีธรรม ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้ร่วมกับหน่วย อ.ป.ต. อำเภอกระบุรี จัดงานส่งเสริมฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่นแห่งพระทางน้ำ และได้รับรางวัล ประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลดีเด่น (อ.ป.ต. ดีเด่น) เฉลิมพระเกียรติ ประจำปี ๒๕๕๓^{๕๕}

๓) งานสอนศีลธรรม และอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ในด้านนี้ตั้งแต่ก่อนที่จะมีโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอย่างเช่นในปัจจุบัน โดยปฏิบัติหน้าที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา รวมทั้งการจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม ในสถานศึกษา ต่าง ๆ เช่น โรงเรียนพิชัยรัตนาคาร, โรงเรียนสตรีระนอง, โรงเรียนเทศบาลบ้านเขานิวศน์, โรงเรียนชาติเฉลิม และวิทยาลัยการอาชีพกระบุรี ซึ่งท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่า “หลังจากศึกษาจบ นักธรรมชั้นเอกแล้ว ได้รับอาราธนาจากครูใหญ่โรงเรียนพิชัยรัตนาคาร ให้เข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ทำหน้าที่สอนประจำตั้งแต่ชั้น ม.๑ จนถึงชั้น ม.๖ โดยเริ่มสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นต้นมา สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนให้มีกิริยามารยาทที่สุภาพ เรียบร้อย รู้จักการไหว้ การแสดงความเคารพตามหลักมารยาทไทย รู้จักกล่าวคำว่า สวัสดี, ขอโทษ, ขอบุณ รู้จักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และได้ริเริ่มให้มีการสอบธรรมศึกษาชั้นตรี, โท และเอก ปรากฏว่ามีนักเรียนสอบได้เป็นจำนวนมาก”^{๕๖}

การเผยแพร่พุทธธรรมผ่านงานสอนศีลธรรมและอบรมจริยธรรมนักเรียนของ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริบุญโญ) นับว่าประสบความสำเร็จอย่างดีเยี่ยม และเป็นจุดเริ่มต้นของการนิมนต์พระสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียน หลังจากที่ระบบการศึกษาแยกตัวออกไปจากวัด

^{๕๕} คณะกรรมการจัดงานมูทิตาสักการะการเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริบุญโญ), เจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล เจ้าคณะจังหวัดระนอง, หน้า ๑๕-๒๑.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริบุญโญ) ๕๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

มาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งในส่วนนี้ท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ครั้งหนึ่งอาจารย์อภัย จันทวิมล^{๒๐} ได้มาตรวจราชการ ได้มีโอกาสพูดคุยกันในเรื่องนี้ ท่านก็ได้นำไปขยายผลให้มีการบรรจุครูที่เป็นพระสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ โดยนิมนต์พระสงฆ์ที่มีความรู้วิชา ครุมูล, ครุประถม, ครุมัธยม หรือจบปริญญา เข้ารับการอบรมเป็นเวลา ๑๐ วัน มีพระเข้าอบรมครั้งแรก ๑๒๐ รูป หลังการอบรมสอบบรรจุได้ ๘๐ รูป สังกัดกองการศึกษาพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ”^{๒๑}

๔) การเผยแพร่ทางวิทยุและโทรทัศน์ ได้ดำเนินการโดย จัดกิจกรรมเผยแพร่พระพุทธศาสนา ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดระนอง ในรายการ “ร่มโพธิ์” ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘^{๒๒}

๕) งานเผยแพร่ต่างประเทศ ถึงแม้ว่าพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) จะไม่ได้เป็นพระธรรมทูตสายต่างประเทศ แต่ท่านก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแพร่พุทธธรรมในต่างประเทศตามโอกาสอันสมควร ซึ่งท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่า เดินทางไปแสดงธรรมแก่ญาติโยมในสหภาพเมียนมาร์ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดระนอง โดยมีจุดเริ่มต้นจากการสงเคราะห์แรงงานชาวพม่าที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย^{๒๓} และในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้มีโอกาสเดินทางไปร่วมงานผูกพัทธสีมาที่วัดพุทธปทีป ประเทศอังกฤษ และได้ศึกษาดูงานด้านพระพุทธศาสนาในประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ ออสเตรีย และอิตาลี^{๒๔}

^{๒๐}ดร.อภัย จันทวิมล, อดีต ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. ๒๕๐๔ – ๒๕๑๑), อดีต รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. ๒๕๑๓ – ๒๕๑๔) และอดีต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. ๒๕๑๕ – ๒๕๑๗).

^{๒๑}สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

^{๒๒}คณะกรรมการจัดงานมุทิตาสักการะการเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕, หน้า ๒๑.

^{๒๓}สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

^{๒๔}คณะกรรมการจัดงานมุทิตาสักการะการเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕, หน้า ๒๐.

๓.๕ กลยุทธ์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)

ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ ๒ ว่า กลยุทธ์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนามีหลายวิธี ซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ได้ให้สัมภาษณ์ถึงกลยุทธ์ในการเผยแพร่ที่ท่านนำมา ใช้สรุปได้ ดังนี้^{๒๖}

๓.๕.๑ การเทศนา พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ได้เผยแพร่พุทธธรรม ด้วยการเทศนา โดยท่านได้ใช้โอกาสแสดงพระธรรม เทศนาเป็นส่วนประกอบสำคัญในพิธีกรรม ต่าง ๆ ของชาว พุทธ เช่น วันขึ้นบ้านใหม่ วันแต่งงาน ไปจนถึงงานศพ ซึ่งมีทั้ง เทศน์เดี่ยว และเทศน์แบบปฐจา-วิสัยนา นอกจากนี้ท่านยังใช้ส่วนการเทศน์ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และเนื้อหาที่ใช้เทศน์ก็มักจะมีมาจากเหตุการณ์ที่กำลังเป็นที่สนใจ หรือเป็นปัญหาที่สังคมกำลังเผชิญ อยู่ในเวลานั้น

๓.๕.๒ ปาฐกถาธรรม เป็นวิธีการที่พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) มักนำมาใช้ในการเผยแพร่พุทธธรรม โดยเฉพาะเมื่อกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนนักศึกษา หรือหน่วยงาน ซึ่งมีทั้งที่เจ้าของงานกำหนดหัวข้อให้ หรือท่านกำหนดหัวข้อเอง ในกรณีนี้ท่าน จะเลือกเรื่องที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น นักเรียนนักศึกษา ท่านก็จะเน้นเรื่องการใช้หลัก อธิติบาท ๔ เพื่อการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

๓.๕.๓ อภิปรายธรรม เป็นกิจกรรมการเผยแพร่พุทธธรรมที่พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) นำมาใช้ประกอบในการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน นักศึกษา โดยท่านจะกำหนดหัวข้อเรื่อง แล้วให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกันอภิปราย แล้วท่านก็จะสรุปให้อีกครั้งหนึ่ง

๓.๕.๔ สันทนาธรรม เป็นกิจกรรมการเผยแพร่พุทธธรรมที่พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) มักนำมาใช้ในการสอนพระภิกษุสามเณร หรือญาติโยมที่แวะมาเยี่ยมเยือนท่าน เป็นการส่วนตัว นอกจากนี้ในการเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ ท่านยังนิยมการสนทนาธรรมกับผู้ ที่ร่วมเดินทาง หรือผู้ที่พบเจอกันระหว่างการเดินทางอีกด้วย

๓.๕.๕ การสอนกรรมฐาน พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ปฏิบัติงาน ด้านนี้ในฐานะรองประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด แห่งประเทศไทย และหัวหน้าหน้ได้ฝ่ายวิปัสสนาธุระ กองการวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย ในพระสังฆราชูปถัมภ์

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

๓.๕.๖ การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการใช้สื่อประเภทรูปภาพ และวิดีโอประกอบการสอนสำหรับนักเรียนนักศึกษา ส่วนการสอนผู้ใหญ่ ท่านจะใช้วิธีการแจกหนังสือ เทป หรือแผ่นซีดีธรรมะสำหรับศึกษาด้วยตนเองเป็นหลัก โดยท่านจะอธิบายสาระสำคัญหรือจุดที่ควรสนใจเป็นพิเศษให้

ในข้อนี้ นางสาวเรียง หงษ์นิล อายุ ๖๔ ปี ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “เวลาที่ท่านเข้าคุณไปเยี่ยมผู้สูงอายุในโอกาสต่าง ๆ ท่านมักจะมีหนังสือธรรมะไปแจกให้เสมอ หนังสือที่นำไปแจกส่วนใหญ่ก็เป็นของท่านพุทธทาส หลวงพ่อปัญญาวัณณะ ที่พิมพ์เป็นเล่มเล็ก ๆ แบบที่นิยมแจกกันในงานต่าง ๆ ตัวหนังสือใหญ่ ทำให้ผู้สูงอายุที่มีปัญหาเรื่องหูตาไม่ค่อยดี ก็สามารถอ่านได้”^{๒๖}

๓.๖ ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)

การดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลเป็นต้นมา ถือเป็นงานดำเนินงานอย่างมีแผนงานตามระบบ จึงทำให้พระพุทธศาสนาประดิษฐานมั่นคงมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งข้อนี้อาจทำให้ดูเสมือนเป็นความสมบูรณ์พร้อมของพระศาสนา จนละเลยที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสตร์สมัยใหม่ ทำให้ตกอยู่ในความประมาท เพราะไม่อาจสร้างจุดดึงดูดความสนใจให้เกิดขึ้นกับคนรุ่นใหม่ได้ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) มีความตระหนักในข้อนี้เป็นอย่างดี ท่านจึงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อที่จะนำศาสตร์สมัยใหม่มาปรับประยุกต์ใช้กับหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้ท่านสามารถกำหนดนโยบาย วางแผนงาน ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคปัจจุบัน

ก่อนการดำเนินงานเผยแผ่ พุทธธรรม พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) จะกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่ ซึ่งประกอบด้วยแผนงาน โครงการ และกิจกรรมการเผยแผ่อย่างเป็นระบบ และใช้หลักการวิเคราะห์สถานการณ์ ๔ ด้าน ที่เรียกว่า SWOT เพื่อเตรียมความพร้อม ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติการเผยแผ่พุทธธรรมในพื้นที่หรือสถานการณ์จริง

^{๒๖} สัมภาษณ์ นางสาวเรียง หงษ์นิล, อายุ ๖๔ ปี ชาวบ้านปากจั่น อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง, ๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

๓.๗ คุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ)

ในการทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมของ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) นั้น ท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่า “นักเผยแผ่ที่ดี จะต้อง เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ ตามแนวทางแห่งพุทธะ คือหลักสัปปริสธรรม ๗ อันประกอบด้วย^{๒๔}

๑) มีธัมมัญญตา คือ เป็นผู้รู้ธรรมคือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระ ของเรื่อง สามารถจะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในการทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรม

๒) มีอัตถัญญตา คือ รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอน ชัดเจน ทำให้การเผยแผ่ของท่านนั้นประสบผลสำเร็จ เป็นที่น่าพอใจ

๓) มีอัตถัญญตา คือ รู้จักตนเองรู้ว่าตนคือใคร มีความพร้อมหรือไม่อย่างไร การรู้จักตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งเมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้ว จะมีการยอมรับตนเอง แล้วจะเปิดเผย ตนเอง สามารถสื่อสารภายในตนเองได้อย่างดีเยี่ยม ผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนเองได้ดี จะเป็นคนที่สามารถรับรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิจารณญาณที่สุขุมรอบคอบ จะมีเหตุมีผล ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่ง ในการทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมนั้น พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ได้มีการประเมินตนเองและมีการศึกษาหาความรู้ พัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ทำให้ท่านสามารถที่จะมีข้อมูลประกอบการเผยแผ่ที่ทันสมัยอยู่เสมอ

๔) มีมัตถัญญตา รู้จักประมาณ และรู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่าง หากมากเกินไปผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอแก่ผู้รับ การรู้จักประมาณ ในการสื่อสาร ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ยึดหลักการนี้สำคัญ คือท่านจะดูความพร้อมของผู้ฟัง ถ้าผู้ฟังไม่พร้อมที่จะเริ่มฟัง หรือไม่สามารถที่รับฟังต่อไป ท่านจะก็จะไม่พยายามขุดเขี่ยค้ำให้เขาเริ่มฟัง แต่จะให้โอกาสในการปรับเปลี่ยนอิริยาบถ เพื่อสร้างความพร้อมก่อนที่จะทำการเผยแผ่ทุกครั้ง

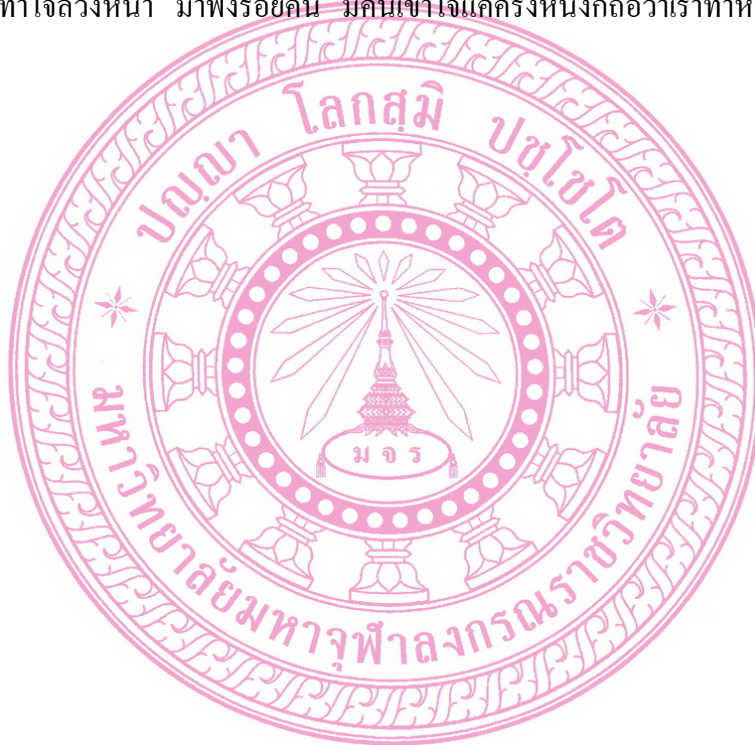
๕) มีกาลัญญตา คือ รู้จักกาลเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสาร ว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสาร แม้ว่าจะเป็นการสื่อสาร ภายในตนเอง การสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารของมวลชน นอกจากการสื่อสารนั้น จะไม่ประสบความสำเร็จแล้วบางทีอาจมีอุปสรรคต่าง ๆ ตามมาอีกด้วย การรู้จักเวลาจึงเป็น คุณสมบัติ สำคัญ ประการหนึ่งของผู้ส่งสารตามแนวทางแห่งพุทธะ ซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ท่านให้ความสำคัญมากอีกเรื่องหนึ่ง ท่านมักกล่าวกับผู้ใกล้ชิดเสมอว่า

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

๙) มีบุคคลปรีชาญาณ คือ รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ว่าผู้รับสารแต่ละคน แต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง มีจริต มีอัธยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อย แยกไหนเพียงใด การที่ผู้ส่งสารรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้ดี หลักการข้อนี้ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) กล่าวว่า “คนเราทุกคนมีความแตกต่างกัน ที่สำคัญคือ ไม่มีใครสมบูรณ์แบบเต็มร้อย ทุกคนล้วนมีส่วนขาด มีส่วนเหลือส่วนเกิน ดังนั้น การเผยแพร่กับคนหมู่มาก เราก็อำตั่งความหวังสูงเกินไปว่าจะเข้าใจตรงกันหมด ต้องทำใจล่วงหน้า มาฟังร้อยคน มีคนเข้าใจแค่ครึ่งหนึ่งก็ถือว่าเราทำหน้าที่เผยแพร่สำเร็จแล้ว”^{๓๓}

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ๕๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

บทที่ ๔

ผลการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ)

เมื่อศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) แล้ว ยังไม่ถือได้ว่าเป็นการประสบความสำเร็จในการทำงานและเกิดประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา สิ่งเป็นเครื่องพิสูจน์ยืนยันได้นั้น คือ การศึกษาถึงผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เกิดจากความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และวิธีการทำงานด้านต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาผลการปฏิบัติงาน การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) โดยมีรายละเอียดที่จะได้นำเสนอ ตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ ผลที่เกิดแก่บุคคล

๔.๒ ผลที่เกิดแก่สังคม

๔.๓ ผลที่เกิดแก่พระพุทธศาสนา

๔.๑ ผลที่เกิดแก่บุคคล

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ได้รับความยอมรับนับถือ เชื่อถือ และศรัทธา จากประชาชนว่าสามารถโน้มน้าวให้บุคคลปฏิบัติตามได้ง่าย หลักธรรมที่สอนและวิธีการเผยแผ่ พุทธธรรมของท่านทำให้เกิดผลแก่บุคคลในหลายด้าน ดังนี้

๔.๑.๑ ด้านความรู้ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ได้แสดง บรรยาย ปาฐกถา และอบรมให้ความรู้ ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้โดยเฉพาะความรู้เรื่องโลกและชีวิต การทำดี ทำชั่ว การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เรื่องความรู้นี้มีการสอนหลากหลาย ประการ ยึดการสอนตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเป็นหลัก นอกจากนั้นยังตอบปัญหา เพื่อให้ผู้ฟังหมดสงสัยในเรื่องที่ตนเองข้องใจ เป็นการคลายสงสัย ก่อให้เกิดความรู้แก่ผู้ฟังได้ และเมื่อผู้ฟังมีความรู้ก็เกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาได้ อย่างถูกต้อง

พระครูสุนทรปริยัติคุณ เจ้าอาวาสวัดวาปีบวรพต ซึ่งเป็นศิษย์ของ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “คำตอบของพระเทพสิทธิมงคล ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยอ้างถึงพระพุทธเจ้าว่าสอนไว้เช่นนี้ ครูอาจารย์ก็ให้ แก่คิดไว้อย่างนี้ ก็สอนไปตามนั้น ซึ่งไม่ได้คิดแปลกไปจากหลักของพระพุทธศาสนา จึงทำให้

บุคคลที่ได้ฟัง มีความศรัทธามั่นคงยิ่งขึ้น และสามารถยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนาได้อย่างไม่ผิดพลาด”^๑

นอกจากนี้พระเทพสิทธิมงคล (แสนอ สิริปญฺโญ) ยังเน้นในเรื่องของการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้สำหรับการจัดการศึกษา โดยท่านเองได้จัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับครูและนักเรียน นางสาวสุดารัตน์ อินโท , นางสาวจิราพร ขาวมาก และนางสาววิรวรรณ ดวงทิพย์ นักเรียนชั้น ปวช.๓ วิทยาลัยการอาชีพกระบะบุรี ซึ่งเคยเข้าร่วมกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรม ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ สิ่งที่การอบรมได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมนี้คือ การมีความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมที่ถูกต้อง สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ ตัวอย่างเช่นในการอบรมนักเรียนนักศึกษา ท่านจะเน้นปลูกฝังธรรมะสำหรับนักเรียนนักศึกษา โดยเฉพาะในเรื่องอิทธิบาท ๔ และหัวใจนักปราชญ์ กล่าวคือ อิทธิบาท ๔ หมายถึง หนทางสู่ความสำเร็จ ๔ ประการ สำหรับนักเรียนนักศึกษาสามารถนำไปปฏิบัติได้ดังนี้ ฉันทะ คือ ความต้องการที่จะเรียนรู้ ใฝ่ใจรักจะเรียนรู้ อยู่เสมอ และปรารถนาจะเรียนให้ได้ผลดี ยิ่ง ๆ ขึ้นไป วิริยะ คือ ขยันหมั่นเพียร เรียนรู้ด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอย จิตตะ คือ เอาจิตฝึกใฝ่ในการเรียน ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปในสิ่งที่ไม่ดีมีประโยชน์ วิมังสา คือ หมั่นทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้ว อย่างสม่ำเสมอ”^๒

นางสาวพุดา นวลเอียด และนางสาวบุษกร แพบารุง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ประทับใจที่หลวงพ่อบอกสอนเรื่อง หัวใจนักปราชญ์ สุจิตฺติ ซึ่งท่านจะเน้นในตอนจบว่า เอาแต่ท่องเป็นคาถาอย่างเดียว ไม่นำไปปฏิบัติ มันก็ไม่ศักดิ์สิทธิ์ ต้องนำไปลงมือปฏิบัติด้วย”^๓

๔.๑.๒ ด้านความเชื่อ พระเทพสิทธิมงคล (แสนอ สิริปญฺโญ) มีบทบาทในการทำให้ประชาชนทั่วไปมีความเชื่อความศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะความเชื่อหรือความศรัทธานั้นต้องอาศัยปัญญา ปัญญาจะทำหน้าที่ควบคุมไม่ให้เกิดความหลงงมงายกับสิ่งที่ไม่ดีไม่มีเหตุผลได้สั่งสอนให้ประชาชนมีความเชื่อที่ถูกต้องตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาและถ้ามีเรื่องใด ที่อาจจะทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อที่ผิด หรือเป็นเรื่องงมงาย

^๑สัมภาษณ์ พระครูสุนทรปริยัติคุณ , เจ้าอาวาสวัดวชิรบรรพต อำเภอเมือง จังหวัดระนอง , ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

^๒สัมภาษณ์ นางสาวสุดารัตน์ อินโท, นางสาวจิราพร ขาวมาก และนางสาววิรวรรณ ดวงทิพย์, นักเรียนชั้น ปวช.๓ วิทยาลัยการอาชีพกระบะบุรี อำเภอกระบะบุรี จังหวัดระนอง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^๓สัมภาษณ์ นางสาวพุดา นวลเอียด และนางสาวบุษกร แพบารุง, นักเรียนชั้น ปวช.๓ วิทยาลัยการอาชีพกระบะบุรี อำเภอกระบะบุรี จังหวัดระนอง, ๔ มีนาคม ๒๕๕๕.

ไร้สาระไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ก็จะแสดงธรรมหรือปาฐกถาธรรมให้ประชาชนมีความเชื่อที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) สามารถแก้ข้อกังขาของคนส่วนใหญ่ให้รู้จักสิ่งที่เป็นความจริงกับสิ่งที่โกหกหลอกลวง บางเรื่องเป็นสิ่งที่หลอกลวง ทำให้มีคนหลงเชื่อ จึงทำให้ตกเป็นเหยื่อของคนโกง ที่อาศัยความศรัทธาของประชาชน เป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน การเผยแพร่ธรรมนั้น มีส่วนช่วยอธิบายให้ทุกคนรู้จักความถูกต้อง ในระหว่างการเกิดวิกฤตการณ์แห่งความเชื่อ บุคคลบางคนเกิดความเชื่อที่ฝังงายในเรื่องที่ไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา เพราะถ้าหากคนในศาสนามีความเชื่อในเรื่องที่ผิด ๆ มาก ๆ จะทำให้หลักธรรมคำสอนของศาสนาคลาดเคลื่อนตามความเชื่อของคนเหล่านั้นไปด้วยเช่นกัน^๔

๔.๑.๓ ด้านทัศนคติ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) เป็นพระที่มีความสามารถในการเผยแพร่ธรรมจนสามารถเปลี่ยนทัศนคติของคนอื่นได้ จากผู้ไม่มีศรัทธาให้กลับกลายมาเป็นผู้ที่มีศรัทธา มีศรัทธาน้อยทำให้มีศรัทธามากขึ้น หรือผู้มีทัศนคติลบให้เกิดทัศนคติบวก ผู้วิจัยเอง เมื่อครั้งแรกเริ่มที่ได้รู้จักกับพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) เข้าใจว่าเป็นพระรูปหนึ่งที่ไม่แตกต่างไปจากพระนักเผยแผ่ทั่วไป ต่อมาได้ทราบว่า มีคุณสมบัติพิเศษที่แตกต่างจากพระนักเผยแผ่ทั่วไป คือ มีความเชี่ยวชาญมีการเผยแผ่หลายรูปแบบ เหมาะสมกับผู้ฟังและเรื่องที่จะเผยแผ่ ทำให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน ไม่เบื่อในการฟังธรรม ทำให้ได้รับอาราธนาไปบรรยายธรรมในหน่วยงาน องค์กร หรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ บ่อยที่สุด และเมื่อผู้วิจัยมีโอกาสได้ศึกษาเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) แล้วยิ่งทำให้ผู้วิจัยเกิดทัศนคติที่ดีมากขึ้นตามลำดับ คือ เกิดความความเคารพและศรัทธาในฐานะเป็นพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีความเมตตากรุณา กล่าวหาญ เด็ดเดี่ยว เสียสละ จริงใจกับทุกคน มีความรู้และความสามารถในการบรรยายธรรมทุกรูปแบบแก่คนทุกชนชั้น ทุกเพศ ทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็กนักเรียน หนุ่มสาว ผู้ใหญ่ คนชรา หรือข้าราชการ

๔.๑.๔ ด้านพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้ ผู้นั้นจะต้องมีความเชื่อ ศรัทธา และมีทัศนคติในทางใดทางหนึ่งก่อน การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้อื่นได้ หลังจากได้รับฟังธรรมจากปาฐกถา การบรรยายและแม่แตงงานเขียน ในที่นี้จะยกตัวอย่างที่พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) พูดเรื่อง “บุญ” ตามภาษาคนโง่นั้นได้แก่ความเพลิดเพลินสนุกสนานจากการไปทำบุญ เป็นต้นว่าได้กินเหล้าฟริจากการไปทำบุญ ได้เล่นการพนัน ดื่มหรสพ มีหนัง ลิเก

^๔ สัมภาษณ์ พระครูสุนทรปริยัติคุณ , เจ้าอาวาสวัดวาปีบวรพต อำเภอเมือง จังหวัดระนอง , ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

คนตรี รำวง มีนุ่งน้อยห่มน้อย หรือการแก้ผ้าเปลือยกาย ดังนั้น คำว่า บุญของคนโง่ จึงหมายถึง ความสนุกสนานสำราญเฮฮา บ้าบออะไรต่าง ๆ ทุกวันนี้จึงมีแต่บุญของคนโง่มากขึ้น ๆ บุญของคนโง่คือหลงไปทางมัวเมามากขึ้น ทุกวันนี้เกือบจะทุกวัดชอบมีแต่บุญของคนโง่ คนหลงมกมาย เป็นบุญจริงๆ นั้นมีน้อย สิ่งเหล่านั้นเป็นอบายมุขต่างหาก ไม่ใช่บุญที่แท้จริง ยกตัวอย่างจัดงานวัดหรืองานต่าง ๆ ที่เรียกว่างานบุญนั้น จะต้องมิมหรสพ คือ มวย รำวง คนตรี ลิเก ภาพยนตร์ ตั้งวงเล่นการพนันเพื่อหาเงินเข้าวัด บางวัดจึงกลายเป็นโรงมหรสพทางเนื้อหนัง สิ่งเหล่านี้เป็นอบายมุขทางเนื้อหนัง บางคนก็ทำบุญเพื่ออวดคนบ้าง ทำบุญเอาหน้าบ้าง ทำบุญเพื่อจะได้ร่ำรวยบ้าง เพื่อให้สวรรค์วิมานบ้างนี่คือการทำบุญของคนโง่คนหลง

คำว่า “บุญ” ตามภาษาของคนฉลาด หมายถึง สิ่งชำระล้างบาปในจิตใจได้ ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงนั้นแหละคือบุญ บาปคือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ถ้ายังโลก โกรธ หลงอยู่ก็ไม่ใช่บุญ บุญแท้ต้องไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง จึงรู้จักให้ทานเพื่อกำจัดความโลภ ความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว ให้รู้จักรักษาศีลเพื่อกำจัดหรือควบคุมความโกรธ คือ ให้อยู่ในสภาพปกติ อย่าให้ผิดปกติคือโกรธ ให้รู้จักเจริญภาวนาเพื่อกำจัดความโง่ความหลงไม่รู้จริง ดังนั้น บุญแท้ คือ จิตใจไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง จึงต่างกับบุญของคนโง่

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ได้นำเรื่องบุญของคนโง่กับคนฉลาดมาเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นว่าทุกวันนี้เป็นเรื่องที่เรียกว่า ปากว่าตาขยิบ เป็นมลทินในจิตใจของชาวพุทธมานาน ในเรื่องของกรเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับการทำบุญในพระพุทธศาสนา ตรีภตรองดูแล้วถ้าใช้นโยบายนี้กันต่อไป โดยไม่ต้องเสียบ้าง ก็อาจจะทำให้ศาสนธรรมในพระพุทธศาสนาและประเพณีอันดีงามของชาวพุทธต้องเสื่อมสลายไป หรืออาจเปลี่ยนค่านิยมไปตามกระแสสังคมอย่างแน่นอน ก็อาจจะทำให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างไขว้เขว พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) จึงพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลทั่วไป หากมีชาวบ้านมาอาราธนาไปแสดงธรรมหรือเจริญพระพุทธมนต์ และถ้าหากปรากฏว่าบ้านของเจ้าภาพมีการเลี้ยงสุราในงาน ก็จะเทศน์ตักเตือนสติบ้าง หรือบางครั้งอาจจะแสดงธรรมเพียงเล็กน้อยและกลับวัดทันที เมื่อกระทำดังกล่าวบ่อยครั้ง จึงเป็นที่รู้จักกันของประชาชนทั่วไป และมีการบอกกล่าวซึ่งกันและกัน หากไปอาราธนามาแสดงธรรมหรือเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้านอย่าได้นำสุรามาล้างในงาน หลังจากที่ได้พยายามนำเสนอเรื่องบุญของคนโง่กับคนฉลาด และการดำเนินคดีเรื่องการเลี้ยงสุราในงาน ปรากฏว่าทำให้ชาวพุทธหรือประชาชนทั่วไป มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยมีความเข้าใจในเรื่องบุญมากขึ้น ไม่ลุ่มหลงในการทำบุญ มีความเข้าใจว่าการทำบุญ เป็นการทำให้ชำระจิตใจให้สะอาดหมดจดจากกิเลส

มีโลก โกรธ หลง การนำเสนอเช่นนี้อาจน้อยก็เป็นการเตือนสติชาวพุทธ ซึ่งก็ได้ผลในระดับหนึ่งและมีผลอันดีมาถึงจนทุกวันนี้^๕

นอกจากนี้แล้ว นางสาวชญกนิษฐ์ ธิยาพันธ์ ชาวตำบลปากจั่น อำเภอเมือง จังหวัดระนอง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ในฐานะผู้ปกครองรู้สึกได้ว่า การเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนนักศึกษา ยังทำให้ เด็ก ๆ มีพฤติกรรม การแสดงออกที่อ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ เชื่อฟัง พ่อแม่ และครู สามารถควบคุมอารมณ์ ของตัวเองได้”^๖

๔.๒ ผลที่เกิดแก่สังคม

พระเทพสิทธิมงคล (เสนาอ สิริปัญญา) ได้นำหลักธรรมใน พระพุทธศาสนามาใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจากความเจริญทางด้านวัตถุและความซับซ้อนของสังคม โดยเฉพาะ ปัญหาเรื่องการละเมิดศีลธรรมดั้งเดิม อันจะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น ปัญหาสังคมปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาทางการเมือง โดยปัญหาเหล่านี้สามารถแยกออกพิจารณาได้ ดังนี้

๔.๒.๑ ปัญหาเรื่องความเชื่อ ปัญหาในเรื่องความเชื่อเป็นเรื่องความเชื่อที่ผิดหลักคำสอนทางศาสนา เช่น เชื่อเรื่องคุณไสย เรื่องเวทมนตร์คาถา เรื่องการเสกน้ำหมาก เป่าน้ำมันต์ และเครื่องรางของขลัง ความเชื่อเหล่านี้ยังคงมีอิทธิพลต่อชาวบ้านเป็นอย่างมาก ความเชื่อเหล่านี้เป็นความเชื่อที่มีแต่ความศรัทธาท่านั้น แต่ขาดตัวปัญญาเป็นเครื่องถ่วงกรอง ความถูกต้อง จนถึงขั้นที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นความมงมงายไปก็มี ปัญหาเหล่านี้อาจถูกมองว่าเป็นปัญหาต่อสังคมน้อย แต่ถ้าพิจารณาดี ๆ ก็จะเห็นได้ว่าทำให้คนหลงเชื่อในเรื่องผิดทำนองคลองธรรม ทำให้เห็นห่างจากหลักธรรมคำสอนทางศาสนา ในทางแก้ไขปัญหานอกจากพยายาม พิสูจน์สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อนำความจริงมาเปิดเผย ยังได้นำเสนอหลักธรรมคำสั่งสอนในเรื่อง ความเชื่อ โดยยึดหลักในบาลีเรียกว่า เกสปุตติยสูตร หรือ กาลามสูตร ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ สำหรับเป็นหลักแห่งความเชื่อของชาวพุทธ ดังนี้ คือ

- ๑) อย่าฟังเชื่อเพราะฟังตามกันมา
- ๒) อย่าฟังเชื่อเพราะนับถือสืบกันมา
- ๓) อย่าฟังเชื่อเพราะข่าวเล่าลือ

^๕สัมภาษณ์ พระครูประจักษ์สุดสาร , เจ้าคณะตำบลหวาง วัดบ้านหวาง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

^๖สัมภาษณ์ นางสาวชญกนิษฐ์ ธิยาพันธ์, ตำบลปากจั่น อำเภอเมือง จังหวัดระนอง, ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

- ๔) อย่าฟังเชื่อเพราะมีอ้างไว้ในตำรา
- ๕) อย่าฟังเชื่อเพราะตรรกะ
- ๖) อย่าฟังเชื่อเพราะอนุমান (คือการสรุปจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏ)
- ๗) อย่าฟังเชื่อเพราะคิดตรงตามอาการที่ปรากฏ
- ๘) อย่าฟังเชื่อเพราะเข้ากับความเห็นของตน
- ๙) อย่าฟังเชื่อเพราะรูปลักษณะน่าเชื่อถือ
- ๑๐) อย่าฟังเชื่อเพราะเห็นว่าผู้พูดเป็นครูของตน^๑

จากพระพุทธทวณะนี้ มิได้ไม่ให้เชื่อถืออะไรเลย แต่ให้ใช้ปัญญาไตร่ตรองก่อนจึงค่อยเชื่อ เมื่อท่านได้แสดงธรรมหรือปาฐกถาธรรมแก่ประชาชนหรือชาวพุทธทั่วไป โดยยึดหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นข้ออ้างว่า จะต้องเชื่อด้วยการใช้ปัญญาหรือการปฏิบัติให้รู้จริงเห็นจริงด้วยตนเองก่อนจึงค่อยเชื่อ เมื่อพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) สอนเช่นนี้ก็ทำให้หลักธรรมที่ถูกต้องถูกนำออกมาเผยแพร่ ก็สามารถสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นในสังคมได้

๔.๒.๒ ปัญหาทางด้านความเจริญทางวัตถุ ปัญหานี้มักเกิดในเมืองหลวงเป็นส่วนมาก ความเจริญทางด้านวัตถุ ความจริงแล้วเป็นสิ่งที่ดี แต่ความเจริญทางด้านนี้ ได้นำพาเอาสิ่งที่ไม่ดีที่แถมเข้ามาด้วยมากมาย เช่น สถานเริงรมย์ต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดปัญหาทางการละเมิดศีลธรรมอันดี เช่น การก่ออาชญากรรม การค้าประเวณี การค้ายาเสพติด เมื่อความเจริญเข้ามามากเท่าใด แหล่งบันเทิงก็จะมีมากขึ้น ทำให้ผู้คนหันหลังให้กับพระศาสนา ผู้คนก็จะไปกระจุกกันหมกอยู่แต่ในแหล่งบันเทิงต่าง ๆ เหล่านี้ เมื่อผู้คนไม่เข้าวัด ทำให้ห่างไกลจากศีลธรรม เมื่อผู้คนไม่มีศีลธรรม ก็จะก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมาอีกมาก พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ได้แก้ปัญหาลำเหล่านี้เป็นกรณี ๆ ไป ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แต่ต้นเหตุคือคนไม่เข้าวัดนั้น ปัญหาไม่ได้อยู่ที่เรื่องนี้ทั้งหมด แต่ปัญหาอยู่ที่ เมื่อคนเข้าวัดมาแล้วเขาจะได้อะไรจากวัดไปบ้าง โดยท่านได้เสนอเป็นหลักเกณฑ์ในการแก้ปัญหานี้ เป็นข้อ ๆ ดังนี้ คือ

๑) อาคารสถานที่ภายในวัด เรื่องสถานที่และอาคารภายในวัดจะต้องจัดให้สะอาดมีระเบียบเรียบร้อย ทำให้คนเข้าวัดแล้วมีความสบายตาสบายใจ สามารถให้ประชาชนใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ไม่ใช่เข้ามามีแต่สิ่งปฏิกูล สกปรก น่ารังเกียจขยะแขยง เช่น บางวัดมีคนเร่ร่อน กรรมกรเข้าไปพำนักเต็มไปหมด ทั้งเศษอาหารเกลื่อน และปัสสาวะ สังกลิ้นเหม็นฉุน ทำให้ทัศนียภาพภายในวัดไม่น่าเข้าเลย

^๑ อ.จ.ด.ก.(ไทย) ๒๐/๕๐๕/๒๔๑.

๒) คนของวัด ในที่นี้หมายถึง ลูกศิษย์วัดและคนที่อาศัยอยู่ในวัด การที่ศิษย์วัดไม่ได้ใส่ใจมารยาทสังคม ขอบพุดคำหยาบ แต่งตัวสกปรก ผมรุงรัง มีโรคหิด กลาก เกลื้อน น่าเกลียด ทำให้คนห่างวัดได้มากที่สุด เพราะชาวบ้านเห็นว่าวัดคือโรงงาน พระเป็นช่าง ศิษย์วัดเป็นผลิตภัณฑ์หรือสินค้าเกี่ยวข้องไปถึงกันหมด การแก้ไขวัดจะต้องเปลี่ยนแปลงระบบ และดูแลศิษย์วัดทั้งในเรื่องมารยาท ความสะอาดตลอดถึงการให้การศึกษาที่ดี ไม่ใช่เป็นเพียง ผู้รับใช้พระสงฆ์เท่านั้น

๓) การเผยแพร่ธรรมะ ทุกวันนี้คนบ่นกันมากกว่าฟังเทศน์ไม่รู้เรื่อง ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากผู้แสดงถึงจุดผู้ฟังสูงเกินไปก็มี คิดว่าผู้ฟังคงเข้าใจแต่ความจริงไม่เข้าใจ เพราะภาษาชาววัดกับภาษาชาวบ้าน แม้พูดไทยเหมือนกันแต่รสชาติก็ต่างกัน ผู้ฟังอาจจะไม่สามารถตีความได้ ทำให้เกิดปัญหาได้ ทางแก้ ก็จะต้องแสดงธรรมอยู่ในระดับที่คนทั่วไปฟัง และเข้าใจได้ ไม่ใช่คำสูงหรือภาษาเฉพาะจนเกินไปเมื่อแก้จุดปัญหาทั้งสามข้อตามหลัก ที่พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) เสนอไว้ ก็จะทำให้มีคนเข้าวัดมากยิ่งขึ้น อันเป็นการ แก้ปัญหาในยุคนั้น แต่ในปัจจุบันปัญหานี้ยังมีความรุนแรงมากขึ้นอันเนื่องมาจากความเจริญ ทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีเจริญมากยิ่งขึ้น ทำให้คนหันหลังให้วัดมากยิ่งขึ้น การนำวิธีการนี้ มาใช้เป็นอีกแนวหนึ่งในการแก้ปัญหาทางด้านความเจริญทางวัตถุ

๔.๒.๓ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาเศรษฐกิจทำให้ผู้คนอดอยาก ว่างงาน ไม่มีอาชีพ การดำรงชีวิตเกิดความลำบากจากสภาพต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาการก่ออาชญากรรม ปัญหาการประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมาย เช่น ค้ายาเสพติด ถ้าประเพณี การแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจนี้ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ได้นำหลักธรรมะ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างฐานะความเป็นอยู่ตามหลักแห่ง พระพุทธศาสนา เรียกว่าหลักแห่งการมี ทรัพย์ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ ๔ ข้อ คือ

- ๑) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น
- ๒) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา
- ๓) กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร
- ๔) สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม^๔

หลักธรรมทั้ง ๔ ประการ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ใช้สอนในเรื่องการสร้างฐานะ เป็นหลักธรรมที่สามารถช่วยประคับประคองชีวิตตัวเองในช่วงเกิด ปัญหาเศรษฐกิจและเป็นหลักที่จะช่วยสร้างฐานะให้มั่นคงได้

^๔ อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔/๒๔ - ๒๖, อ.จตุกก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๘๕.

๔.๒.๔ ปัญหาทางด้านการเมืองการปกครอง โดยปัญหาเรื่องการเมืองนั้น เกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัย ซึ่งอาจเกิดจากความเห็นทางการเมืองการปกครองไม่ตรงกัน แต่อย่างไรก็ตามปัญหาเหล่านี้ เป็นปัญหาที่ทำให้การพัฒนาประเทศต้องหยุดชะงัก และก่อปัญหาอื่น ๆ ตามมา ทำให้คนในชาติเกิดความแตกสามัคคีและเพื่อแก้ปัญหาที่พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ได้นำหลักธรรมทางศาสนา มาสอนเป็นหลักศีลธรรม ขอยกตัวอย่างตอนหนึ่งในเรื่องความกตัญญูคุณเวทีย เพื่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชาติ ดังข้อความว่า “...ประโยชน์ส่วนตน คือ ทำหน้าที่ของตนให้ดี บุตรธิดาทำหน้าที่ของบุตรธิดาให้ดี ศิษย์ทำหน้าที่ของศิษย์ให้ดี บิดามารดาทำหน้าที่ของบิดามารดาให้ดี สามีกรรยาทำหน้าที่ของสามีกรรยาให้ดี ครูอาจารย์ทำหน้าที่ของครูอาจารย์ให้ดี เมื่อทำได้แบบนี้จึงชื่อว่าทำประโยชน์ของตนให้ดี จึงจะเป็นคนมีคุณค่า เป็นคนมีประโยชน์ อีกประการหนึ่ง คือ ประโยชน์ส่วนรวม เช่น ทำประโยชน์แก่ประเทศชาติ ...ให้พวกเราดูประเทศเพื่อนบ้าน ได้เคยเสียเอกราชมาแล้วทั้งสิ้น แม้ในประเทศของเราที่เคยช่วยเหลือดูแล เช่น พม่า อพยพ ประเทศเราเคยสร้างค่ายอพยพดูแลพวกเขาแล้ว ในช่วงนั้นทำให้พวกเขาไม่มีที่อยู่ ต้องหนีร้อนมาพึ่งเย็น อพยพจากบ้านเมืองเขาเข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านเรา เราก็มีเมตตา ต่อพวกเขา พวกเราโชคดีคิดว่าพวกเขา พวกเขาไม่มีชาติ เรามีชาติ เรามีบ้านเรือนอยู่อาศัย ดังนั้น พวกเราทุกคนต้องสร้างความสามัคคีกัน และความสัมพันธ์ต่อกันในประเทศชาติ อย่าแตกเป็นหมู่ เป็นคณะ เป็นก๊ก เป็นเหล่า แบ่งพรรคแบ่งพวก เป็นฝักเป็นฝ่าย จะทำให้ประเทศชาติย่อยยับได้...”^๕

จ.ส.ต. วีระ ระฆังทอง ครู กศน.ตำบลหาดส้มแป้น ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล ท่านมีกลุ่มเป้าหมายอยู่ที่คนทุกระดับชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบ ๆ วัด ถือว่าเป็นกลุ่มหลักของการเผยแผ่ ดังนั้น ท่านจึงพยายามที่จะส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนรอบวัดได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้และดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นผลให้ปัญหาต่าง ๆ ที่เคยมีอยู่ในชุมชนลดน้อยลง เป็นชุมชนที่มีความสุขสงบ ผู้คนมีการช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความสามัคคี ในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน”^๖

^๕บทบรรยายธรรมแก่ผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยการอาชีพกระบือ จังหวัดระนอง, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓.

^๖สัมภาษณ์ จ.ส.ต. วีระ ระฆังทอง, ครู กศน.ตำบลหาดส้มแป้น, บ้านเลขที่ ๘๘/๑๖๒ หมู่ ๒ ตำบลบางนอน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง, ๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

นายสุทธิพงษ์ ตูย์เต็มวงศ์ ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบี่ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “เมื่อใดก็ตามที่หลวงพ่อบอกปัญหาในชุมชน ท่านจะไม่ปล่อยให้ผ่านเลยไป แต่จะพยายามหาทางแก้ไข ตามที่ท่านจะสามารถทำได้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเล็ก ๆ เช่น การทะเลาะวิวาท ก็จะต้องนำหลักธรรมเข้ามาแก้ไข ได้ยินท่านพูดอยู่เสมอว่า ปัญหาที่เราคิดว่าเป็นเรื่องเล็ก ๆ ถ้าปล่อยไว้ไม่แก้ไข ก็อาจจะเป็นเหตุให้เกิดปัญหาใหญ่ในวันข้างหน้าได้”^{๑๑}

๔.๓ ผลที่เกิดแก่พระพุทธศาสนา

ผลที่เกิดจากงานเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ทั้งหมดย่อมเกิดประสิทธิผลแก่พระพุทธศาสนาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังนั้นประสิทธิผลที่เกิดจากงานเผยแผ่ธรรมะของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ทั้งหมด สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๔.๓.๑ ด้านพัฒนา การพัฒนางานทางด้านศาสนา พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) มีบทบาทและผลงานหลายด้าน ทั้งนี้ก็เกี่ยวเนื่องกับการที่เขื่อนักเผยแผ่ธรรมะอยู่แล้ว จึงทำให้เป็นผู้ริเริ่มโครงการหลายโครงการ เช่น โครงการปฏิบัติธรรมเข้าอยู่ปริวาสกรรม แก่ภิกษุ อุบาสกและอุบาสิกา โครงการอบรมพระธรรมทายาท โครงการอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่ครู นักเรียนและเยาวชน เพื่อเอาชนะยาเสพติด พิธีถวายเทียนเข้าพรรษาประจำปี งานปฏิบัติธรรม เป็นต้น โครงการเหล่านี้แสดงถึงประสิทธิผลในตัวผู้เผยแผ่เองและโครงการทั้งหมดก็จะเป็นโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนางานพระศาสนาโดยตรง เช่น จัดทำโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นประจำทุกปี จัดบวชศีลจาริณีและสามเณรพิเศษฉลอง ๒๐๐ ปี กรุงรัตนโกสินทร์ อบรมครูปฏิบัติธรรมทั้ง ๔ วิชา ทั้ง ๓ ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก

๔.๓.๒ ด้านการเผยแผ่ งานเผยแผ่ที่มากมายโดยเฉพาะด้านการพูด แสดงถึงประสิทธิผลในตัวผู้เผยแผ่ การเผยแผ่ของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) เน้นที่การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากผลงานการพูดและการพูดโดยผ่านสื่อ เช่น สื่อวิทยุ เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลทางการพูดของผู้เผยแผ่โดยตรง ดังทัศนคติของพระครูระนองคณาภิรักษ์ สหธรรมมิกผู้เคยอยู่ในสำนัก เดียวกันกับ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ถ้าจะยกย่องว่า พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) เป็นพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่โดดเด่นทุกด้านก็คงไม่ผิด เพราะเป็นคนมีจิตใจมั่นคงต่องานเผยแผ่พระพุทธศาสนาจริง ๆ จากที่เคยร่วมงานมาในอดีต ได้เห็นความเป็นพระนักเทศน์ที่มี

^{๑๑}สัมภาษณ์ นายสุทธิพงษ์ ตูย์เต็มวงศ์ , ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบี่ อำเภอกระบี่ จังหวัดระนอง, ๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

ชื่อเสียง เสียงดังฟังชัด เทศน์ได้สนุกสนาน เพลิดเพลิน มีเนื้อหาสาระมากมาย ชวนให้ผู้ฟังอาจหาญว่าจริง ในการนำไปประพฤติปฏิบัติตาม เทศน์ได้ทุกสภาวะ ทุกสถานการณ์ เป็นผู้มีผลงานด้านการแสดงธรรมมากรูปหนึ่ง มีผู้มาอาราธนาไปเทศน์ในทุกอำเภอของจังหวัดระนอง รวมถึงประเทศเพื่อนบ้านอย่างประเทศพม่าด้วย นอกจากนั้นยังดำเนินโครงการเผยแผ่พระศาสนาที่สำคัญอีกมากมาย เพื่อความสุขความเจริญแก่ประชาชนทั่วไป เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งวัตถุและจิตใจอย่างไม่หยุดยั้ง โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย”^{๑๒}

ปฏิบัติในเรื่องเผยแผ่ธรรมะ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ได้ให้สัมภาษณ์ความในใจไว้ตอนหนึ่งว่า “ข้าพเจ้าอุทิศชีวิตทั้งชีวิตเพื่องาน พระศาสนาและส่วนรวมเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ถ้าหากสามารถจะช่วยเหลือและพัฒนาอันใดให้แก่สังคม ก็ยินดีจะทำสุดความสามารถและข้าพเจ้ามีปณิธาน หรืออุดมคติของชีวิตในการทำงานอยู่ ๓ ประการ”^{๑๓} คือ

- ๑) เมื่อเราบวชอยู่ในพระศาสนา จะต้องอุทิศตนทำงานเพื่อประโยชน์ของ พระศาสนาและสังคมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
- ๒) เมื่อเราบวชอยู่ในพระศาสนา จะต้องพยายามทำตนเองให้พ้นทุกข์ดับกิเลสตัดมหานิพพานให้แจ้งให้ได้
- ๓) ถ้าเราบวชอยู่ไม่สามารถทำประโยชน์ทั้ง ๒ ประการข้างต้นนี้ให้บริบูรณ์ได้ ก็ไม่ควรอยู่ในศาสนาให้มัวหมองต่อไป

๔.๓.๓ ด้านปกป้องพระพุทธศาสนา การป้องกันพระพุทธศาสนาเป็นงานอีกด้านหนึ่งที่พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) มีบทบาทหลายเรื่อง โดยเฉพาะในบางช่วงจะมีผู้ที่เข้าใจและตีความหลักธรรมผิด ๆ หรือมีข้อกล่าวหาพาดพิงมาจากลัทธิศาสนาอื่น ๆ ในฐานะเป็นผู้เผยแผ่หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา จากการศึกษาแล้วพบว่า มีบทบาทในฐานะนักเผยแผ่ช่วยป้องกันและแก้ข้อกล่าวหาให้ พระพุทธศาสนาในหลายเรื่อง ในที่จะยกตัวอย่างเพียงบางเรื่องมาพอสังเขป ดังนี้ “เรื่อง พระพุทธ มีคนจำนวนมากเข้าใจว่าพระพุทธรูปคือพระพุทธเจ้า คนโง่จึงชอบบูชาเพราะเข้าใจว่าเป็นพระพุทธเจ้า เข้าใจว่าพระพุทธรูปที่เขาทำด้วยทอง เงิน หรือโลหะต่าง ๆ ตลอดทั้งทำด้วยผงร้อยแปดนั่นคือพระพุทธเจ้า ในที่สุดก็ถูกคนขี้โกงหลอกเอาเงินไป พระพุทธรูปกลายเป็นสินค้า มีการโฆษณาความดีเด่น ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูป

^{๑๒}สัมภาษณ์ พระครูระนองคณาภิรักษ์, เจ้าคณะจังหวัดระนอง วัดสุวรรณคีรีวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดระนอง, ๘ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ), เจ้าอาวาสวัดโปธาราม ที่ปรึกษาเจ้าคณะ จังหวัดระนอง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง, ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

หรือหลวงพ่อด่าง ๆ กันอย่างโจ่งครึ้มทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ตลอดจนรายการวิทยุ สิ่งนี้คือความเข้าใจของคนโง่ ความจริงพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์หรือรูปเปรียบเทียบนั้น หาใช่พุทธะจริงหรือพระพุทธเจ้าองค์จริงไม่ อีกพวกหนึ่งเข้าใจว่าพระพุทธรูป หมายถึง พระพุทธเจ้าที่เป็นเนื้อหนังจริง ๆ เทียวสั่งสอนสัตว์อยู่ในประเทศอินเดีย เมื่อสมัย ๒,๕๐๐ กว่าปี ซึ่งพระองค์ได้ปรินิพพานไปแล้ว สำหรับคนที่ฉลาดมีปัญญาเข้าใจคำว่า “พุทธะ หรือ พระพุทธ” หมายถึง ความสะอาด สว่าง สงบ ซึ่งเรียกว่า พระปัญญาธิคุณ พระวิสุทธิคุณ พระมหากรุณาธิคุณ ที่มีอยู่ในจิตใจของพระพุทธเจ้า คือ มีความรู้ ความตื่น ความเบิกบาน จึงได้นามว่าพุทธะ ไม่ได้หมายถึงเอาส่วนร่างกายซึ่งเป็นร่างกายเดิมของเจ้าชายสิทธัตถะ ดังนั้น ตัวพุทธะที่แท้จริงนั้น หมายถึง ความสะอาด สว่าง สงบ ความเบ่งบานแห่งปัญญาที่มีในใจ ตัวพุทธะที่แท้จริง จึงไม่ตายมียุเป็นอนันตกาล ดังพระพุทธองค์เคยตรัสไว้ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม”^{๔๔} ซึ่งไม่ได้ตรัสว่าผู้ใดเห็นพระพุทธรูปหรือเห็นร่างกายท่านผู้นั้นเห็นธรรม แต่ว่าผู้ใดเห็นธรรม คือ เห็นอริยสัจสี่ เห็นปฏิจาสัมมบาท เห็นอิทัปปัจจยตา จึงชื่อว่าเห็นตัวตนที่แท้จริง เพราะบุคคลผู้เห็นธรรมเหล่านี้ย่อมมีจิตใจ สะอาด สว่าง สงบเหมือนพระพุทธองค์ ความหมายมันจึงต่างกันดังนี้^{๔๕}

พระมหาเจษฎา สิริบุญโณ เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดระนอง ให้สัมภาษณ์ว่า “นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่พระเทพสิทธิมงคล (เสนาอ สิริบุญโณ) ได้เป็นประธานก่อสร้างวัดศิวโคตโปธาราม กระทั่งเสร็จเรียบร้อยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ คณะสงฆ์จังหวัดระนองได้แต่งตั้งให้ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดศิวโคตโปธาราม รูปแรกสืบมาจนถึงปัจจุบัน จากนั้นได้ปกครองและพัฒนาวัดให้มั่นคงเจริญรุ่งเรือง เป็นที่พึงพอใจ ของพุทธศาสนิกชนทั่วไปเป็นที่ประจักษ์ ได้รับการคัดเลือกจากกรมการศาสนาให้วัดศิวโคตโปธารามเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ และในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับการคัดเลือกจากกรมการศาสนาให้เป็นวัดพัฒนาดีเด่น ซึ่งความสำเร็จตั้งแต่เรื่องของการเริ่มสร้างวัด ตลอดจนการพัฒนาวัดกระทั่งได้รับรางวัลเป็นเกียรติประวัตินี้ เกิดขึ้นได้เพราะมีการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านเป็นปัจจัยสำคัญ เนื่องจากเป็นจุดกำเนิดของพลังศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ”^{๔๖}

^{๔๔} ต.บ.(ไทย) ๑๓/๘๓/๑๕๕.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนาอ สิริบุญโณ).

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระมหาเจษฎา สิริบุญโณ , เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดระนอง วัดสุวรรณคีรีวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดระนอง, ๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ในฐานะที่เป็นพระสงฆ์นักเผยแผ่ เห็นว่าความเข้าใจดังกล่าวเป็นภัยต่อศาสนา อันจะเป็นเหตุให้เกิดความเข้าใจผิดหรือเข้าใจคลาดเคลื่อนและ จะนำความวุ่นวายมาสู่ชาวพุทธโดยตรง แต่ก็จะมีข้อเท็จจริงดังเช่นเรื่องตัวอย่างที่ยกมากล่าวข้างต้น เพราะเกรงว่าชาวพุทธทั้งหลายจะพากันละทิ้งการปฏิบัติธรรมด้วยการไปยึดถือสิ่งที่มีใช่เป็นแก่นของพระพุทธศาสนากันเสียหมด เป็นการบิดเบือนคำสั่งสอนพระพุทธศาสนา หรือมีความเข้าใจคำสั่งสอนในทางที่ผิดอาจทำให้ศาสนาเสื่อมโดยเร็ว ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องป้องกันพระพุทธศาสนาด้วยการใช้ความรู้ สติปัญญา และความรอบคอบอย่างสูงในการแสดงหรือบรรยายธรรมในสิ่งที่ถูกต้องแก่ชาวพุทธเพื่อให้เข้าใจว่าคำสั่งสอนเป็นเช่นไร

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง “การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล และเพื่อศึกษาผลการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและผลงานของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) หนังสือ เอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ทุกชนิด และข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) พระสังฆาธิการในจังหวัดระนอง อุบาสก อุบาสิกา ที่มาทำบุญวันธรรมสวนะที่วัดโปธาราม นักเรียน นักศึกษา จากสถาบันการศึกษาที่พระเทพสิทธิมงคล มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน คือวิทยาลัยการอาชีพกระบี่ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณานำเสนอข้อมูลและข้อเสนอแนะ ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ หลักการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)

(๑) การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ตามแนวพุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ทั้งในส่วนของคุณสมบัติของนักเผยแผ่ของพระพุทธเจ้า จุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้า หลักการสอนของพระพุทธเจ้า ลีลาการสอนของพระพุทธเจ้า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า บทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวก มาประยุกต์ใช้เป็นกลยุทธ์วิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรมให้ประสบผลสำเร็จ

(๒) การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) โดยใช้หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรม ท่านปฏิบัติหน้าที่นักเผยแผ่ โดยยึดหลักตามพระพุทธพจน์ที่ว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุชชนิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตุถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानัน” แปลว่า ภิกขุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กกุล และความสุখেแก่เหล่า ทวยเทพและมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย งานพระธรรมทูต หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล งานสอนศีลธรรม และอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ การเผยแผ่ทางวิทยุและ โทรทัศน์ และงานเผยแผ่ต่างประเทศ

(๓) กลยุทธ์ในการเผยแผ่ พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล

(เสนอ สิริปญฺโญ) กลยุทธ์ที่ท่านได้นำมาใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรม ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถา อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนกรรมฐาน และ การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ

(๔) ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล

(เสนอ สิริปญฺโญ) ท่านให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อที่จะนำศาสตร์สมัยใหม่มาปรับประยุกต์ใช้กับหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้สามารถกำหนดนโยบาย วางแผนงาน ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของ สังคม ก่อนการดำเนินงาน ท่าน จะ กำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่ ซึ่งประกอบด้วยแผนงาน โครงการ และกิจกรรมการเผยแผ่อย่างเป็นระบบ และใช้การวิเคราะห์สถานการณ์ ๔ ด้าน เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนที่จะลงมือปฏิบัติการ เผยแผ่พุทธธรรมในพื้นที่หรือสถานการณ์จริง

(๕) การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)

ตามหลักคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ ในการทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมของ พระเทพ สิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) นั้น กล่าวได้ว่า ท่านเป็นผู้มีคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ ที่เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗

๕.๑.๒ ผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)

พบว่าปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จมีหลายประการ เช่น คุณลักษณะในฐานะผู้บรรยายเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ความน่าเชื่อถือ บุคลิกลักษณะน่าเลื่อมใส สถานภาพและบทบาท ความเป็นกันเอง การสื่อสาร ที่ง่าย การสร้างบรรยากาศ การทุ่มเทในการเผยแผ่ เนื้อหาหลักธรรม การใช้สื่อ ผู้ฟัง และปัจจัยด้านทางสังคม คือได้แบบอย่างของครูอาจารย์ที่ดี เป็นผู้มีความตั้งใจทำงานด้านการเผยแผ่ เป็นผู้มีเกียรติคุณ สังคมยอมรับ ปัจจัยดังที่ได้กล่าวมานั้น จึงทำให้เกิดเป็นผลของการปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา เกิดเป็นคุณค่าแก่บุคคลและสังคมด้านต่าง ๆ ดังนี้

(๑) ผลที่เกิดแก่บุคคล พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ได้รับ

การยอมรับนับถือ เชื่อถือและศรัทธาจากประชาชนว่าสามารถโน้มน้าวให้บุคคลปฏิบัติตามได้ง่าย หลักธรรมที่นำมาสอนและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้เกิดผลแก่บุคคล ทั้งในด้านความรู้ ด้านความเชื่อ ด้านทัศนคติ และด้านพฤติกรรม ซึ่งท่านได้เผยแผ่สิ่งเหล่านี้ทั้งในกลุ่มคนไทย ตลอดจนชนชาติต่างชาติดูและต่างศาสนาด้วย

(๒) ผลที่เกิดแก่สังคม พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ได้นำหลักธรรมใน พระพุทธศาสนาใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจากความเจริญทางด้านวัตถุ และความซับซ้อนของสังคม โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการละเมิดศีลธรรมดิงาม อันจะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมามากมาย เช่น ปัญหาเรื่องความเชื่อ ปัญหาทางด้านความเจริญทางวัตถุ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และปัญหาทางการเมืองการปกครอง

(๓) ผลที่เกิดแก่พระพุทธศาสนา ผลที่เกิดจากงานเผยแผ่ของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ทั้งหมดย่อมเกิดประสิทธิผลแก่พระพุทธศาสนาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังนั้นประสิทธิผลที่เกิดจากงานเผยแผ่ธรรมะของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ทั้งหมดได้ส่งผลดีต่อพระพุทธศาสนาทั้งใน ด้าน การ พัฒนา ด้านการเผยแผ่ และ ด้านปกป้องพระพุทธศาสนา

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ผู้วิจัย เห็นว่ายังมีเรื่องที่น่าสนใจและควรแก่การศึกษาวิจัยต่อไป ดังนี้

๕.๒.๑ ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคลที่มีต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดระนอง

๕.๒.๒ ทักษะของ พุทธบริษัทใน จังหวัดระนองที่มีต่อ การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล

๕.๒.๓ ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล ในฐานะพระธรรมทูตจังหวัดระนอง

๕.๒.๔ ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระนักเผยแผ่รูปอื่น ๆ

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
ในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา,
๒๕๕๑.

คณะกรรมการจัดงานมุทิตาสักการะการเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล
(เสนอ สิริปญโญ) ๑๗๖๖. ๑๗๖๖. ๑๗๖๖. ๑๗๖๖. ๑๗๖๖. ๑๗๖๖. ๑๗๖๖. ๑๗๖๖. ๑๗๖๖. ๑๗๖๖.
เจ้าคณะจังหวัดระนอง. ระนอง : โรงพิมพ์ระนองออฟเซต, ๒๕๕๔.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ธรรมนิเทศ. พระนครศรีอยุธยา :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ปิ่น มุกกันต์. มุมสว่าง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๓.

ฝ่ายปริยัติปกครอง ศาสนศึกษา กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. ประวัติการศึกษาของสงฆ์.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์). การคณะสงฆ์และพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระเทพเวที (ประยูร ชาญโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๗,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระเทพโสภณ (ประยูร ชุมมจิตโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วินดาต้า
โปรดักส์, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบัน
บันลือธรรม, ๒๕๔๗.

_____. **ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม,
๒๕๔๕.

พระพิพิธธรรมสุนทร. **คม ชัด ลึก เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคียงข้าง, ๒๕๔๗.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พระพุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร :
กรมการศาสนา, ๒๕๑๒.

_____. **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑.

มานพ พลไพรินทร์. **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : ชูติมาการพิมพ์, ม.ม.ป.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์,
๒๕๒๕.

สิทธิ บุตรอินทร์. **พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

สิริวัฒน์ คำวันสา. **ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔.

สุริย์ มีกิจผล. **พุทธประวัติ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด, ๒๕๔๑.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์,
๒๕๔๐.

แสง จันทร์งาม. **วิธีสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, ๒๕๒๖.

(๒) บทความ :

ไพฑูย์ เสียงก้อง. “หลักการบริหารวัด”, ใน **วัดพัฒนา ๔๔**. หน้า ๒๑ - ๒๒. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

..... “หลักการบริหารงานในวัด”, ใน **อบรมบาลีก่อนสอบภาค ๔ ปีที่ ๓**, หน้า ๑๕๓.
รวบรวมและจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการฝ่ายเลขานุการ โครงการอบรมบาลีก่อนสอบ.
ปทุมธานี: บริษัทสื่อตะวันออก จำกัด, ๒๕๔๗.

วันชาติ วงษ์ชัยชนะ. “การรพจน์” ใน **เจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล**
เจ้าคณะจังหวัดระนอง. หน้า ค. คณะกรรมการจัดงานมุทิตาสักการะการเจริญอายุ
วัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา ธีระนอง : โรงพิมพ์
ระนองออฟเซ็ท, ๒๕๕๔).

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. “สัมโมทนียกถา”, ใน **พระสังฆาธิการ**. ฉบับที่ ๑๑ (๒๕๔๕)
: หน้า ๗.

(๓) สารสนเทศ/ออนไลน์

กองงานพระธรรมทูต. **ประวัติพระธรรมทูต**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.ddhad.org/?file=page&op=history> [๕ มี.ค. ๒๕๕๖].

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๘ ราชบัณฑิต). **พระธรรมทูตคือใคร**. [ออนไลน์]
แหล่งที่มา : <http://www.ddhad.org/?name=knowledge&file=readknowledge&id=18>
[๑๗ ก.ย. ๒๕๕๕]

(๔) วิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัย :

บุญศรี พานจิตต์ และคณะ. “รายงานการวิจัยเรื่อง ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษา
เฉพาะกรณี วัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี”. รายงานการวิจัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๕.

ปนัดดา นพพานวัน. “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”.

วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

๒๕๓๑.

ปราณี ศิริจันทพันธ์. “สัมพันธภาพระหว่างพุทธศาสนากับสังคมไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๒๑.

พระกิตติศักดิ์ ยโสธรโร. “การศึกษายุทธศาสตร์ของพระสารีบุตรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย. ๒๕๓๕.

พระครูปลัดเจริญ ฐิตปัญโญ. “การศึกษาชีวิตและผลงานของพระราชพุทธิญาณ (กุศล กนฺทวโร)”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย. ๒๕๔๕.

พระมหาจรรยา ปญญาโว. “การศึกษายุทธศาสตร์ของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๕.

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม. “การศึกษายุทธศาสตร์ของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย. ๒๕๓๗.

พระมหาณรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ. “ศึกษายุทธศาสตร์การเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที

(สุเทพ สุสธมฺโม)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๘.

พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม และคณะ. “ปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ

พระสังฆาธิการในจังหวัดนครศรีธรรมราช”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช, ๒๕๕๐.

พระมหานิมิตร สีขรสวณฺโณ. “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ

พระศรีศีลปัฐนทรวาทิ (ศีลปัฐ ลิกฺขาสโก)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๕.

พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี. “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม

(หลวงพ่อกุณฺ ปริสฺสุทฺโธ)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๑.

พระมหาวิระพันธ์ ชุตินฺฺญโณ. “ศึกษากาวิเคราะห้การตีความและวิธีการสอนของหลวงพ่อเทียนจิตตสุโภ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๖.

พระมหาศรัณฺญ ปญฺ ฐาโร. “การศึกษากาหลักการและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสุธรรมยานเถระ (ครูบาอินทจักรรักษา)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๖.

พระมหาสุชญา โรจนญาโณ. “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๐.

พระมหาสุริยัน จันทนาโม. “ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๕.

พระมหาอรุณ จิตตคุตโต. “ศึกษากะบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๔.

พระวุฒิกกรณ วุฑฒิกกรณ. “ศึกษากาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณี (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๑.

มาณี ไชยธีรานูวัฒนศิริ และคณะ. “รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ กรณิศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียง”. รายงานการวิจัย. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๑.

ศิริพร เข้มนิล. “รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณิศึกษาวัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”. รายงานการวิจัย. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. ๒๕๔๕.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษา เฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด. ๒๕๕๕.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์ :

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ญัตถบรยายธรรมแก่ผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยการอาชีพกระบุรี จังหวัดระนอง. ๒๕๕๓. (อัดสำเนา).

พระวิสุทธิโสภณ. “การปกครองคณะสงฆ์ไทย”. เอกสารประกอบการเรียนการสอน คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓. (อัดสำเนา).

(๕) บทสัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ นางจิรภัทร จิรธรรมกุล, ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบุรี อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง, ๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นางสาวบุษกร แพบ่ารุง, นักเรียนชั้น ปวช.๓ วิทยาลัยการอาชีพกระบุรี อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง, ๔ มีนาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางสาวพยุดา นวลเอียด, นักเรียนชั้น ปวช.๓ วิทยาลัยการอาชีพกระบุรี อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง, ๔ มีนาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ จ.ส.ต. วีระ ระฆังทอง, ครู กศน.ตำบลหาดส้มแป้น, บ้านเลขที่ ๘๘/๑๖๒ หมู่ ๒ ตำบลบางนอน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง, ๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นางศิริพร ศรีสม, ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบุรี อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง, ๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นางสมเรียง หงษ์นิล, อายุ ๖๔ ปี ชาวบ้านปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง, ๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นางสาวจิราพร ขาวมาก, นักเรียนชั้น ปวช.๓ วิทยาลัยการอาชีพกระบุรี อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางสาวชัญญานิษฐ์ ธิยาพันธ์, ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบือ อำเภอกระบือ จังหวัดระนอง,
๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางสาวเต๋ เหว, สัตยูชาติพม่า ณ วัดตโปทาราม อำเภอเมือง จังหวัดระนอง,
๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นางสาววีรวรรณ ดวงทิพย์, นักเรียนชั้น ปวช.๓ วิทยาลัยการอาชีพกระบือ
อำเภอกระบือ จังหวัดระนอง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางสาวสุภารัตน์ อินโท, นักเรียนชั้น ปวช.๓ วิทยาลัยการอาชีพกระบือ อำเภอกระบือ
จังหวัดระนอง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางสาวสุภาณี มะหมื่น, ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบือ อำเภอกระบือ จังหวัดระนอง,
๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายสมยุทธ์ อุดมการไพศาล, ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบือ อำเภอกระบือ
จังหวัดระนอง, ๔ มีนาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายสุทธิพงษ์ ตูย์เต็มวงศ์, ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบือ อำเภอกระบือ จังหวัดระนอง,
๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ พระครูประจักษ์สุดสาร, เจ้าคณะตำบลหงาว วัดบ้านหงาว ตำบลหงาว อำเภอเมือง
จังหวัดระนอง, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

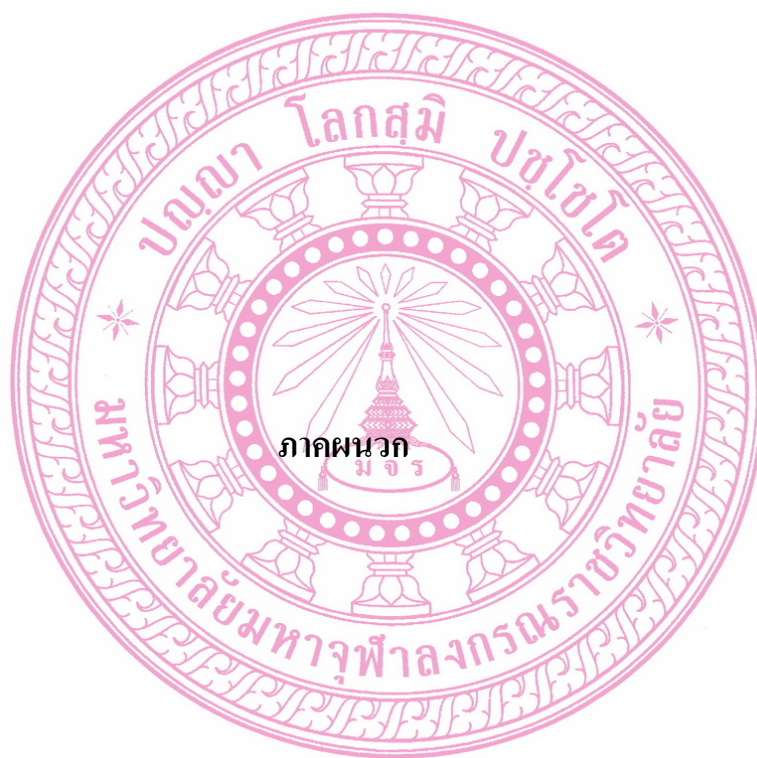
สัมภาษณ์ พระครูระณังค์คณารักษ์, เจ้าคณะจังหวัดระนอง วัดสุวรรณคีรีวิหาร อำเภอเมือง
จังหวัดระนอง, ๘ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระครูสุนทรปริยัติคุณ, เจ้าอาวาสวัดวาปีบรรพต ตำบลบางนอน อำเภอเมือง
จังหวัดระนอง, ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ), เจ้าอาวาสวัดตโปทาราม ที่ปรึกษาเจ้าคณะ
จังหวัดระนอง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง, ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระมหาเจษฎา สิริวุฒโณ, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดระนอง วัดสุวรรณคีรีวิหาร
อำเภอเมือง จังหวัดระนอง, ๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

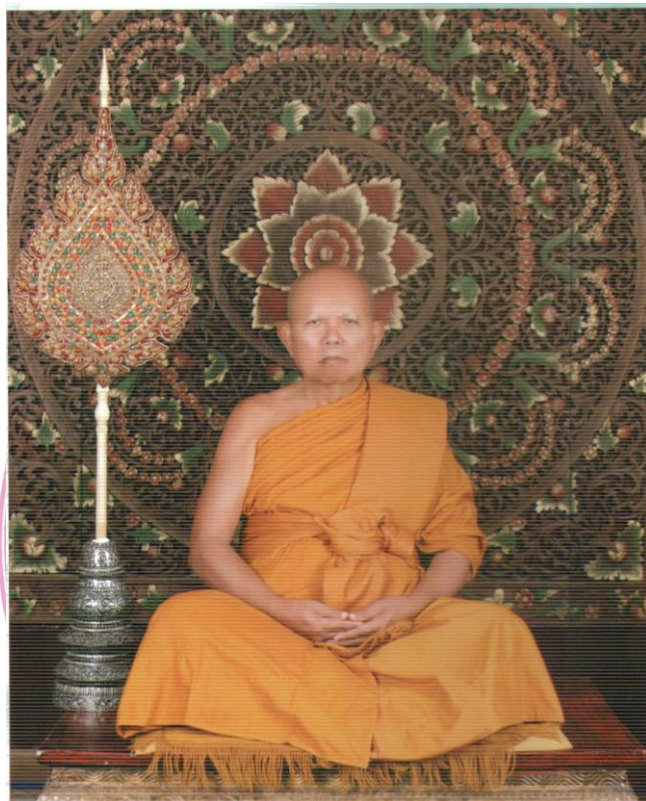
ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

สังเขปประวัติพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)

สังเขปประวัติ
พระเทพสิทธิมงคล (เสโน สิริปญฺโญ)

พระเทพสิทธิมงคล (เสโน สิริปญฺโญ) เป็นพระเถระแห่งเมืองระนอง เป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดระนอง ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๖) อายุ ๘๒ ปี พรรษา ๖๑ ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดระนอง (มหานิกาย) และเจ้าอาวาสวัดโปธาราม (วัดบ่อน้ำร้อน) หมู่ที่ ๒ ต.หาดส้มแป้น อ.เมือง จ.ระนอง

อัตโนประวัติ

พระเทพสิทธิมงคล มี นามเดิม ว่า เสโน เจริญรักษ์ เกิดเมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๔๗๔ ที่หมู่บ้านปลายคลองสวีศักดิ์ ต.มะมุ อ.กระบุรี จ.ระนอง โยมบิดา-มารดา ชื่อ นายเหี้ยน – นางถนอม เจริญรักษ์

ในช่วงวัยเยาว์ ภายหลังจบการศึกษาชั้นประถมปีที่ ๔ โรงเรียนวัดมัชฌิมเขต (ปัจจุบันเป็นโรงเรียนมัชฌิมวิทยา) ไกล่บ้านเกิด ได้ลาออกมาช่วยครอบครัวทำสวนเป็นเวลา ๓ ปี ก่อนเข้าพิธีบรรพชา เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๙๐ ณ วัดมัชฌิมเขต ต.มะมุ อ.กระบุรี

ด้วยความเป็นผู้ที่รักการเรียน ชอบอ่านหนังสือทั้งทางโลกและทางธรรม จึงสำเร็จ
นักธรรมชั้นตรี-โท-เอก ตามลำดับ ณ สำนักเรียนวัดสุวรรณคีรีวิหาร ต.เขานิวศน์ อ.เมือง
จ.ระนอง ในขณะที่เป็นสามเณรนั้น ท่านยังได้ช่วยเหลือทางราชการด้วยการเป็นครูสอนหนังสือ
นักเรียนสายสามัญ

กระทั่งอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ เข้าพิธีอุปสมบท เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๔
ณ วัดอุปนันทาราม อ.เมือง จ.ระนอง โดยมีพระรณังควินัยมุนีวงศ์ (พลอย ธรรมโชโต)
เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับฉายา สิริปญฺโญ

พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้เป็นประธานก่อสร้างวัดโปธาราม หรือวัดบ่อน้ำร้อน กระทั่งเสร็จ
เรียบร้อยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ คณะสงฆ์จังหวัดระนองได้แต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดโปธาราม
รูปแรกสืบมาจนถึงปัจจุบัน ได้ปกครองและพัฒนาวัดให้มั่นคงเจริญรุ่งเรือง เป็นที่พึงพอใจของ
พุทธศาสนิกชนทั่วไปเป็นที่ประจักษ์ จนได้รับการคัดเลือกจากกรมการศาสนาให้วัดโปธาราม
เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างในปี พ.ศ. ๒๕๓๒

พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระธรรมทูตจังหวัดระนอง ซึ่งเป็นพระธรรมทูต
สายที่ ๕ ตามระเบียบกองงานพระธรรมทูต และในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้รับมอบหมายเป็นหัวหน้า
คณะธรรมโฆษณ์สัญจร ประกาศพระศาสนาและผลงานพระพุทธทาสภิกขุ สายภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ ณ จังหวัดนครราชสีมา , บุรีรัมย์, สุรินทร์, อุบลราชธานี, มหาสารคาม,
สกลนคร, อุตรธานี, เลย และเพชรบูรณ์ นอกจากนี้ท่านยัง เป็นพระธรรมทูตประจำสำนัก
ผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ จนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับการคัดเลือกจากกรมการศาสนาให้เป็นวัดพัฒนาดีเด่น

ลำดับงานปกครอง

พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นเจ้าคณะอำเภอกระบุรี เจ้าคณะอำเภอชั้นเอก

พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นเจ้าคณะจังหวัดระนอง

พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดระนอง

ลำดับสมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ
ที่ พระรณังคธรรมคณี

พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช
ที่ พระราชรณังคมณี

พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้รับพระบรมราชโองการ โปรดพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ พระเทพสิทธิมงคล

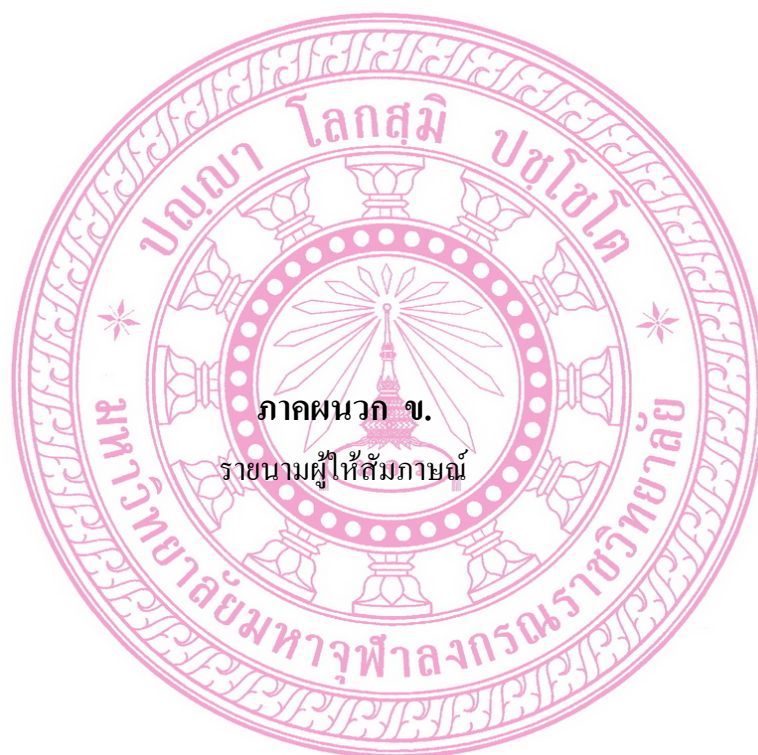
ท่านได้สังเกตเห็นว่าการศึกษาคือสิ่งที่สำคัญในการสร้างอนาคตของคน จึงได้ริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดระนอง แผนกสามัญ ในวัดโปธาราม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ เพื่อให้เด็กตามชนบทที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้มาบวชเรียน

ต่อมาได้เปิดสอนแผนกบาลีด้วย พร้อมทั้งได้ตั้งมูลนิธิของวัดขึ้น เพื่อนำดอกผลมามอบเป็นทุนการศึกษาแก่สามเณรที่บวชเรียน และจัดหาทุนภายนอก ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิร่วมจิตต์น้อมเกล้าฯ เพื่อเยาวชน เป็นประจำทุกปีมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพระอาจารย์ยังเป็นผู้สอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียนต่าง ๆ ตั้งแต่ประถมจนถึงระดับอาชีวศึกษาและผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย

นอกจากนี้ ยังได้ช่วยเหลือทางราชการ โดยการเป็นผู้ริเริ่มก่อสร้างโรงเรียนสายสามัญในถิ่นทุรกันดารในจังหวัดระนองหลายแห่ง เช่น โรงเรียนบ้านทุ่งคา โรงเรียนบ้านแหลมสน โรงเรียนบ้านเกาะพยาม เป็นต้น

แม้ว่าปัจจุบัน ท่านจะล่วงเลยเข้าสู่วัยชราแล้ว แต่หาได้หยุดนิ่งในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ได้ศึกษาหาความรู้นำสืบทอดพุทธศาสนาและพัฒนาศึกษาให้เยาวชน จนสำเร็จการศึกษาปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ ๒ คณะพุทธศาสตร์ สาขาศาสนา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช รุ่นที่ ๔๘/๒๕๔๖

พระเทพสิทธิมงคล เป็นพระนักพัฒนา พระส่งเสริมด้านการศึกษาของเยาวชน ดังนั้น จึงไม่มีการสร้างวัดถมมงคล เครื่องรางของขลัง หรือสิ่งก่อสร้างที่ใหญ่โตโดยไม่จำเป็น แต่เน้นการสร้างคนให้มีอนาคตที่ดี ซึ่งได้ประโยชน์มากกว่า

ภาคผนวก ข.
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

พระสังฆาธิการ

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ)	ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดระนอง เจ้าอาวาสวัดตโปทาราม อำเภอเมือง จังหวัดระนอง
พระครูประจักษ์สุตสาร	เจ้าคณะตำบลหงาว วัดบ้านหงาว ตำบลหงาว อำเภอเมือง จังหวัดระนอง
พระครูระณังค์คณารักษ์	เจ้าคณะจังหวัดระนอง วัดสุวรรณคีรีวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดระนอง
พระครูสุนทรปริยัติคุณ	เจ้าอาวาสวัดวาริบรรพต ตำบลบางนอน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง
พระมหาเจษฎา สิริวัฒน์ เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดระนอง	วัดสุวรรณคีรีวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดระนอง

อุบาสกอุบาสิกา

นางสมเรียง หงษ์นิล ตำบลปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง	
นางสาวเต๋ เหว (สัญญาตีพม่า) ตำบลบางรีน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง	
จ.ส.ต. วีระ ระฆังทอง	ตำบลบางนอน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง
นายพรชัย ปรีชาพงษ์ ตำบลบางรีน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง	
นางสาวชญกนิษฐ์ รียาพันธ์ ตำบลปากจั่น อำเภอเมือง	จังหวัดระนอง

ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบุรี

นางศิริพร ศรีสม	ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบุรี อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง
นางสาวสุภาณี มะหมื่น	ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบุรี อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง
นางจิรภัทร จิรธรรมกุล	ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบุรี อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง
นายสมมุทธิ์ อุดมการไพศาล	ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบุรี อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

นายสุทธิพงษ์ ต้อยเต็มวงศ์

ครูวิทยาลัยการอาชีพกระบี่ อำเภอกะบุรี
จังหวัดระนอง

นักเรียนวิทยาลัยการอาชีพกระบี่

นางสาวสุภารัตน์ อินโท

นักเรียนชั้น ปวช.๓ วิทยาลัยการอาชีพกระบี่
อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง

นางสาวจิราพร ขาวมาก

นักเรียนชั้น ปวช.๓ วิทยาลัยการอาชีพกระบี่
อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง

นางสาววีรวรรณ ดวงทิพย์

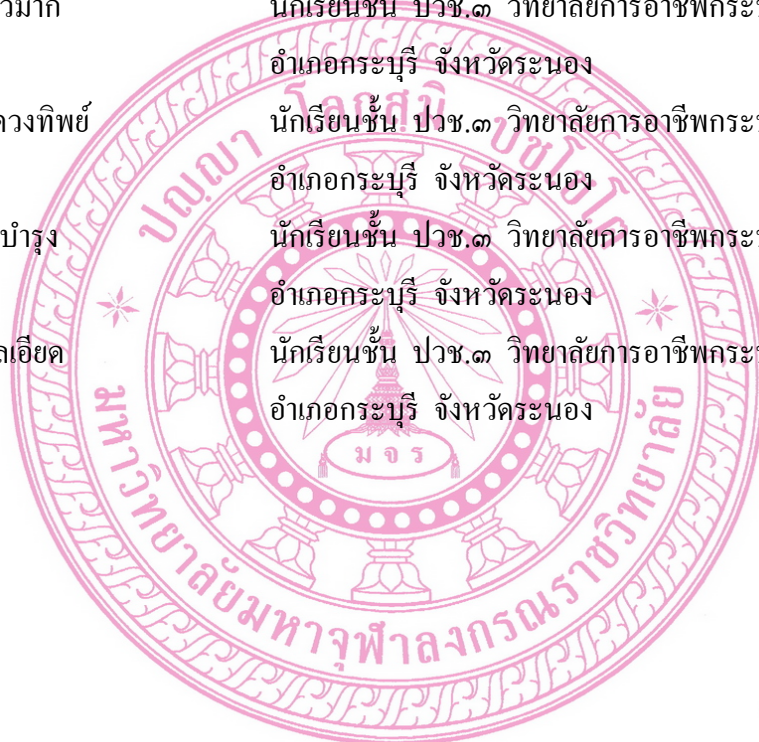
นักเรียนชั้น ปวช.๓ วิทยาลัยการอาชีพกระบี่
อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง

นางสาวบุษกร แพบ่ารุง

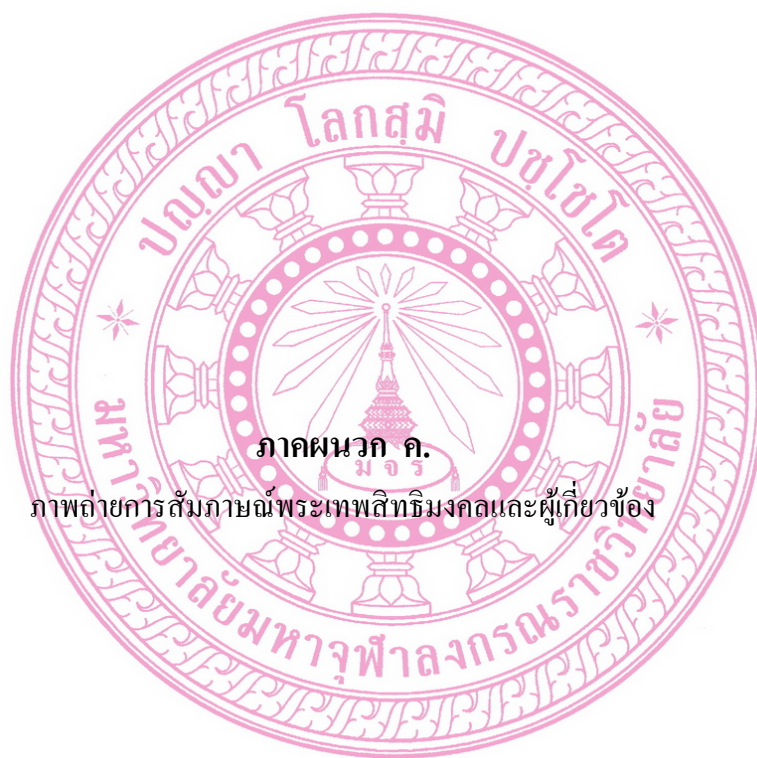
นักเรียนชั้น ปวช.๓ วิทยาลัยการอาชีพกระบี่
อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง

นางสาวพุดา นวลเอียด

นักเรียนชั้น ปวช.๓ วิทยาลัยการอาชีพกระบี่
อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง

ภาคผนวก ก.

ภาพถ่ายการสัมภาษณ์พระเทพสิทธิมงคลและผู้เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระเทพสิทธิมงคล

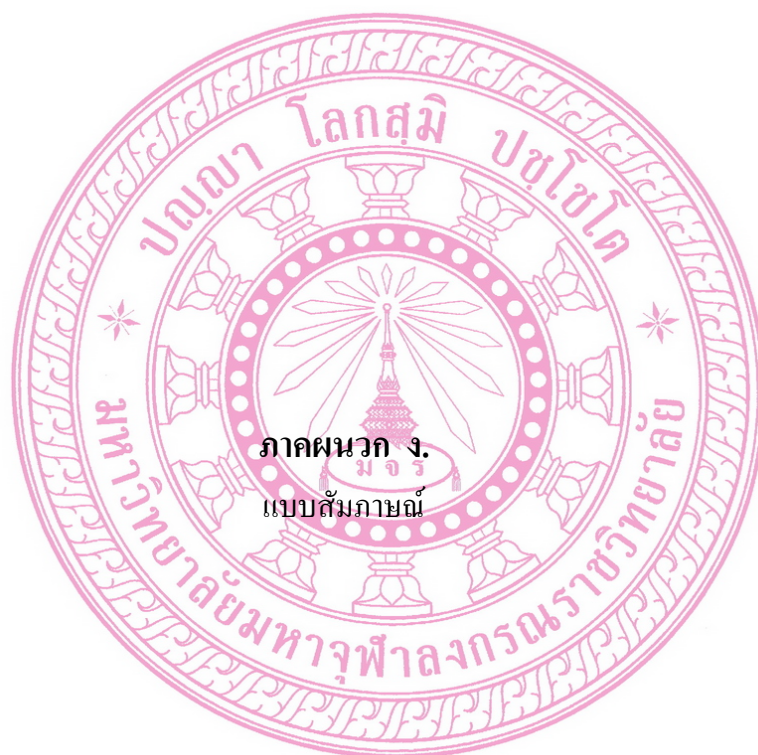
ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระตั้งมาธิการจังหวัดระนอง

ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระเทพสิทธิมงคล และอุบาสกวัดโปธาราม จังหวัดระนอง

ผู้วิจัยสัมภาษณ์อุบาสกวัดโปธาราม จังหวัดระนอง

ภาคผนวก ง.
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก พระเทพสิทธิมงคล (เสนาอ สิริปญฺโญ)

เพื่อการศึกษาวิจัย เรื่อง ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนาอ สิริปญฺโญ)

ตอนที่ ๑ การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนาอ สิริปญฺโญ)ตามแนวพุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า

๑. หลวงพ่อมีการพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติของผู้สอนหรือนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามลักษณะซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตรอย่างไรบ้าง?

.....
.....
.....

๒. หลวงพ่อได้นำจุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้กำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนของหลวงพ่อเองอย่างไรบ้าง?

.....
.....
.....

๓. หลวงพ่อได้นำหลักองค์แห่งธรรมกถึก ๕ อย่าง มาใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรมอย่างไรบ้าง?

.....
.....
.....

๔. การเผยแผ่พุทธธรรมของหลวงพ่อมีการนำลีลาการสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้อย่างไรบ้าง?

.....
.....
.....

๕. ในการเผยแผ่พุทธธรรมของหลวงพ่อ ได้นำวิธีสอนของพระพุทธเจ้าแบบต่างๆ มาใช้อย่างไรบ้าง?

๕.๑ แบบสากัจฉา หรือสนทนา

.....
.....
.....

๕.๒ แบบบรรยาย

.....
.....
.....

๕.๓ แบบตอบปัญหา

.....
.....
.....

๕.๔ แบบวางกฎข้อบังคับ

.....
.....
.....

๖. จากวิธีสอนดังกล่าว หลวงพ่อมีหลักอย่างไรว่าในการเผยแพร่แต่ละครั้งจะใช้วิธีใด?

.....
.....
.....

๗. นอกจากวิธีการสอนแล้ว ยังมีเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงปรับใช้ในแต่ละสถานการณ์อย่างเหมาะสม หลวงพ่อได้นำเทคนิคเหล่านั้นมาปรับใช้อย่างไรบ้าง?

.....
.....
.....

๘. นอกจากองค์สมเด็จพระสัมพุทธเจ้าแล้ว หลวงพ่อได้นำบทบาทและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสาวกองค์ใดมาเป็นแบบอย่างบ้าง?

.....
.....
.....

ตอนที่ ๔ การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ตามหลักคุณสมบัติ
ของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ

ในฐานะพระนักเผยแผ่ หลวงพ่อได้นำหลักการพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึง
ประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ หรือที่เรียกว่า สัปริสธรรม ๗ อย่างไว้บ้าง?

๑.๑ ชัมมัตยุตตา เป็นผู้รู้ธรรม

.....
.....

๑.๒ อัถตัญญุตตา เป็นผู้รู้จักเนื้อหาสาระ

.....
.....

๑.๓ อัถตัญญุตตา เป็นผู้รู้จักตนเอง

.....
.....

๑.๔ มัตตัญญุตตา เป็นผู้รู้จักประมาณ และรู้จักความพอดี

.....
.....

๑.๕ กาลัญญุตตา เป็นผู้รู้จักกาลเวลา

.....
.....

๑.๖ ปริสัจญุตตา เป็นผู้รู้จักชุมชน รู้จักสังคม

.....
.....

๑.๗ ปุคคัลปิโรปรัญญุตตา เป็นผู้รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล

.....
.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เพื่อการศึกษาวิจัย เรื่อง ศึกษาการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)
(ใช้สัมภาษณ์พระสังฆาธิการ อุบาสก อุบาสิกา ในพื้นที่จังหวัดระนอง)

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล..... อายุ.....ปี
- ๑.๒ เพศ.....
- ๑.๓ ที่อยู่ปัจจุบัน.....
- ๑.๔ การศึกษา.....
- ๑.๕ อาชีพ.....
- ๑.๖ หน้าที่ทางสังคม (ผู้ใหญ่นบ้าน กำนัน).....
- ๑.๗ วันที่เก็บข้อมูล.....

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับหลักการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)

๒.๑ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) ใช้วิธีการอย่างไรบ้างที่ทำให้ผู้ฟังยินดีปฏิบัติตามท่าน
อย่างไม่มี ความสงสัย

.....

.....

๒.๒ ท่านคิดว่าการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) มีความพิเศษกว่า
การเผยแพร่ของพระอาจารย์รูปอื่น ๆ อย่างไร?

.....

.....

๒.๓ ท่านมีความเห็นอย่างไรกับวิธีการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)?

.....

.....

ตอนที่ ๓ คำถามเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)

ท่านคิดว่า การเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ได้ก่อให้เกิดผลหรือประโยชน์ในประเด็นต่อไปนี้อย่างไรบ้าง?

๑. ผลที่เกิดแก่บุคคล

๑.๑ ด้านความรู้.....

.....

๑.๒ ด้านความเชื่อ.....

.....

๑.๓ ด้านทัศนคติ.....

.....

๑.๔ ด้านพฤติกรรม.....

.....

๒. ผลที่เกิดแก่สังคม

๒.๑ ปัญหาด้านความเชื่อ.....

.....

๒.๒ ปัญหาความเจริญทางด้านวัตถุ.....

.....

๒.๓ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ.....

.....

๒.๔ ปัญหาทางด้านการเมืองการปกครอง.....

.....

๓. ผลที่เกิดแก่ศาสนา

๓.๑ ด้านการพัฒนา.....

.....

๓.๒ ด้านการเผยแผ่.....

.....

๓.๓ ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา.....

.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เพื่อการศึกษาวิจัย เรื่อง ศึกษาการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)
(ใช้สัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู หรือบุคลากรทางการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พุทธธรรมของ
พระเทพสิทธิมงคล)

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล..... อายุ.....ปี

๑.๒ เพศ.....

๑.๓ ที่อยู่ปัจจุบัน.....

๑.๔ สถานศึกษา.....

๑.๕ อาชีพ.....

๑.๖ ตำแหน่ง.....

๑.๗ วันที่เก็บข้อมูล.....

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)

๒.๑ ท่านได้มีโอกาสสัมผัสการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคลในลักษณะใดบ้าง?

.....

.....

.....

๒.๒ ท่านประทับใจสิ่งใดมากที่สุดในการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล?

.....

.....

.....

๒.๓ ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบุคคลิกลักษณะและการใช้ภาษาในการเผยแพร่พุทธธรรมของ
พระเทพสิทธิมงคล อย่างไร?

.....

.....

.....

๒.๔ ท่านได้นำความรู้ที่ได้รับจากการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล ไปใช้ใน
ชีวิตประจำวันหรือการทำงานอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

๒.๕ ท่านคิดว่าการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเผยแพร่
พุทธธรรมในสถานศึกษาก่อให้เกิดประโยชน์อย่างไรบ้าง?

๑) ประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา

.....

.....

.....

๒) ประโยชน์ต่อการพัฒนาพฤติกรรมผู้เรียน

.....

.....

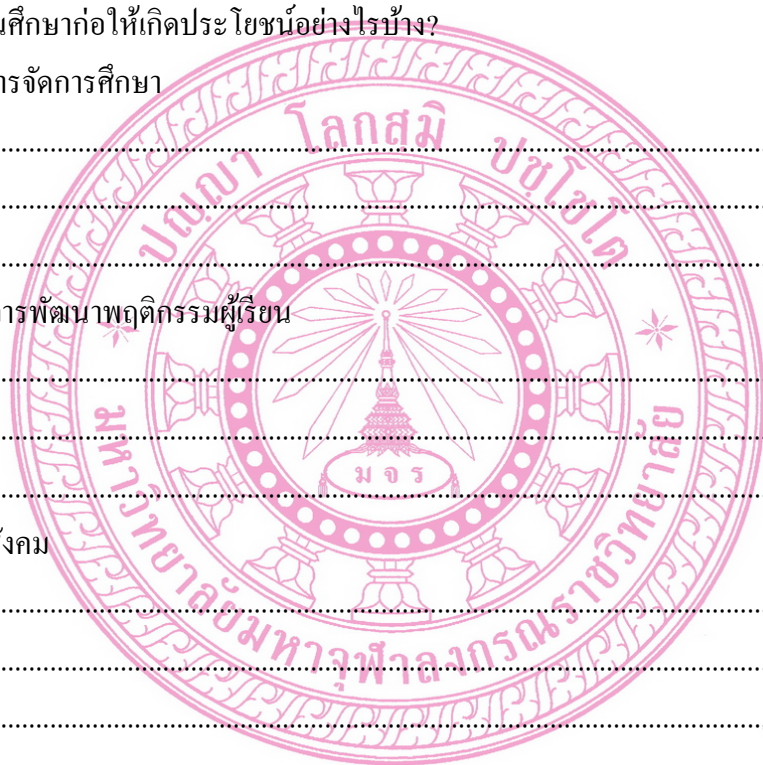
.....

๓) ประโยชน์ต่อสังคม

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เพื่อการศึกษาวิจัย เรื่อง ศึกษาการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)
(ใช้สัมภาษณ์นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล)

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล..... อายุ.....ปี

๑.๒ เพศ.....

๑.๓ สถานศึกษา.....

๑.๔ ระดับชั้นที่กำลังศึกษา.....

๑.๕ อาชีพ.....

๑.๖ ตำแหน่ง.....

๑.๗ วันที่เก็บข้อมูล.....

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)

๒.๑ นักเรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคลในลักษณะใดบ้าง?

.....

.....

.....

๒.๒ นักเรียนประทับใจสิ่งใดมากที่สุดในการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล?

.....

.....

.....

๒.๓ ท่านได้นำความรู้ที่ได้รับจากการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล ไปใช้ใน
ชีวิตประจำวันหรือการทำงานอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

๒.๔ ท่านคิดว่าการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเผยแพร่พุทธธรรมในสถานศึกษาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวนักเรียนในด้านต่างๆอย่างไรบ้าง?

๑) ด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน

.....

.....

.....

๒) ด้านการศึกษา

.....

.....

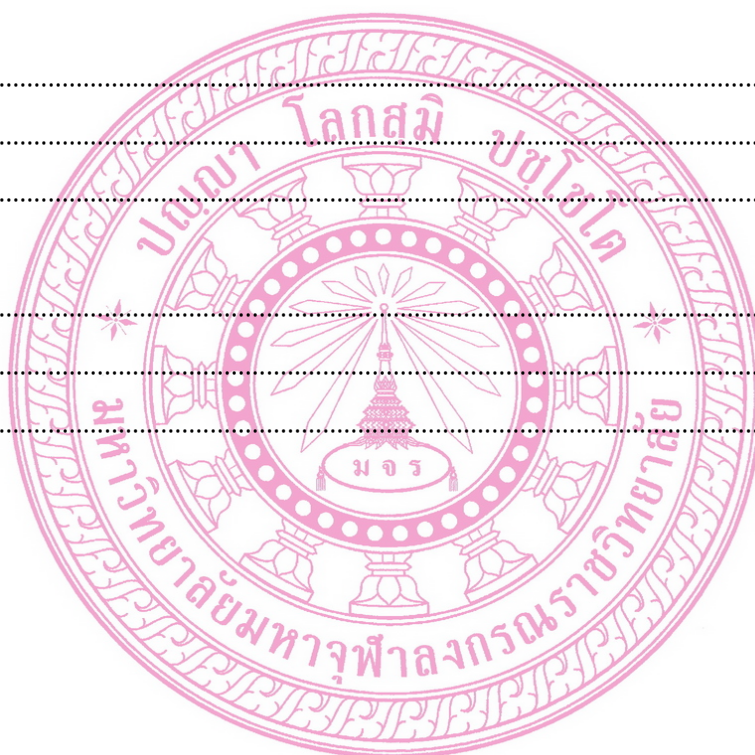
.....

๓) ด้านการทำงาน

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล นางสาวคารา ประจันพล

วัน - เดือน - ปี เกิด ๑๒ เมษายน ๒๕๐๒

สถานที่เกิด ๓๓ หมู่ที่ ๖ ตำบลเป็ลย่น อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษา ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) บรรณารักษศาสตร์ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี

ประสบการณ์การทำงาน - พ.ศ. ๒๕๓๔-๒๕๓๖ ถวายความรู้วิชาบรรณารักษศาสตร์เบื้องต้น

แต่พระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

- พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๕๖ ถวายความรู้วิชาเทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา

แต่พระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

- พ.ศ. ๒๕๕๒-ปัจจุบัน ถวายความรู้วิชานวัตกรรมการศึกษา

และวิชาการบริหารงานธุรการ แต่พระสังฆาธิการในหลักสูตร

ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

- เข้าร่วมปฏิบัติธรรมตามโครงการวิปัสสนากรรมฐานของพระนิสิต

ทุกปีการศึกษา

สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ตำแหน่ง บรรณารักษ์

ที่อยู่ปัจจุบัน ๓๑/๑ ซอยบุญนารอบ ถนนพัฒนาการคูขวาง ตำบลในเมือง

อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

โทร. ๐๘ - ๑๐๘๗ - ๕๕๓๖